

საერთაშორისო საჯარო სამართალი

(პროფ. ლ. ალექსიძე - მ. კველიშვილი)

ფინალური გამოცდა

1. საერთაშორისო სამართალი და საერთაშორისო სისტემა

საერთაშორისო სისტემა, ფართო გაგებით, მოიცავს ყველა იმ ურთიერთობას, რომელიც სახელმწიფოს გარეთ წარმოქმნილი ურთიერთობების კომპონენტებს შეიცავს, განურჩევლად იმისა, ატარებს კონკრეტული ურთიერთობა სამთავრობათაშორისო თუ არასამთავრობათაშორისო ხასიათს, მონაწილეობს მასში ფიზიკური თუ იურიდიული პირი, პოლიტიკური პარტია თუ სახელმწიფო, როგორც სუვერენული უფლებების მატარებელი. ამგვარად, საერთაშორისო სისტემის ამ ცნებაში შედის ყველა საერთაშორისო მოვლენა, სახელმწიფოთა შორის არსებული ყველა ურთიერთობა. საერთაშორისო სისტემა, ვიწრო გაგებით, მოიცავს მხოლოდ სახელმწიფოთაშორის ურთიერთობებს, ე. ი. ისეთ ურთიერთობებს, რომლებშიც ძირითადად მოქმედ პირებად, სუბიექტებად, გამოდიან სახელმწიფოები, როგორც სუვერენული პოლიტიკური ერთეულები, აგრეთვე სახელმწიფოთა მიერ შექმნილი საერთაშორისო სამთავრობათაშორისო ორგანიზაციები. სახელმწიფოთაშორისი ურთიერთობების სუბიექტების გარდა, ეს სისტემა მოიცავს აგრეთვე ამ ურთიერთობების შედეგად წარმოშობილ სამართლებრივ, მორალურ და სხვა ნორმებს (საერთაშორისო სამართალს, საერთაშორისო ადათს, საერთაშორისო მორალს, საერთაშორისო თავაზიანობას), რომლებიც თავის მხრივ, აქტიურ ზეგავლენას ახდენენ არსებულ საერთაშორისო ურთიერთობებზე.

საერთაშორისო სამართალი კონკრეტული საერთაშორისო სისტემის - სახელმწიფოთაშორისი სისტემის განუყოფელი ნაწილია და უნდა განიხილებოდეს მთელი სისტემის ყველა კომპონენტთან მჭიდრო კავშირში. საერთაშორისო

სამართალი საერთაშორისო პოლიტიკური, ეკონომიკური, სავაჭრო, კულტურული და სხვა ურთიერთობების იურიდიული ჩარჩოა, რაც ამ ურთიერთობებს სპეციფიკურ, სხვა სოციალური მოვლენებისგან განსხვავებულ ხასიათს ანიჭებს. საერთაშორისო სამართალი ეწოდება მხოლოდ იმ ნორმებს, ანუ ქცევის წესებს, რომლებიც სახელმწიფოთა ან სხვა სუბიექტთა ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე იქმნებიან და რომელთა შესრულების უზრუნველყოფა თვით სახელმწიფოთა ან სხვა სუბიექტთა მიერ ინდივიდუალურად ან კოლექტიურად ხორციელდება. საერთაშორისო სამართლის ძირითად სუბიექტს წარმოადგენს სახელმწიფოები. ფიზიკური პირი ინდივიდუალური საერთაშორისო სისხლის სამართლის სუბიექტი ხდება მხოლოდ საერთაშორისო დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში. საერთაშორისო სამართლის რეგულირების საგანი მხოლოდ სახელმწიფოთა მთავრობათაშორისი ურთიერთობებია. საერთაშორისო სამართლის ობიექტად შეიძლება იყოს მხოლოდ: ა) სახელმწიფოს მოქმედება; ბ) მოქმედებისგან თავის შეკავება; გ) სახელმწიფოს ტერიტორია. საერთაშორისო სამართის წყაროებია სახელმწიფოთაშორისი შეთანხმების შედეგად ჩამოყალიბებული ნორმები - საერთაშორისო ხელშეკრულებები და საერთაშორისო ჩვეულებანი, ე. ი. საერთაშორისო სამართლის ნორმებს ქმნის არა რაიმე ზესახელმწიფოებრივი საკანონმდებლო ორგანოები, არამედ თვით საერთაშორისო სამართლის სუბიექტები. ყველა ლოკალური საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმა, მიუხედავად თავისუფებუბებისა, უნდა შეესაბამებოდეს საყოველთაო საერთაშორისო სამართის ძირითად პრინციპებს. საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმები და პრინციპები შესრულებულ უნდა იქნას საერთაშორისო სამართლის სუბიექტების მიერ.

2. განსხვავება საერთაშორისო და შიდასახელმწიფოებრივ სამართალს შორის

საერთაშორისო და შიდასახელმწიფოებრივ სამართალს შორის განსხვავება შემდეგშია:

1. საერთაშორისო სამართლის ძირითად სუბიექტს წარმოადგენს სახელმწიფოები. ფიზიკურ პირს მხოლოდ გარკვეულ სფეროებში ვხვდებით: მან შეიძლება დამოუკიდებლად იმოქმედოს, გამოიყენოს საერთაშორისო სამართალი ადამიანის უფლებების დარღვევისას. ფიზიკური პირი ინდივიდუალური საერთაშორისო სისხლის სამართლის სუბიექტი ხდება მხოლოდ საერთაშორისო დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში.

2. საერთაშორისო სამართლის რეგულირების საგანი მხოლოდ სახელმწიფოთა მთავრობათაშორისი ურთიერთობებია, ე. ი. ისეთი ურთიერთობები, სადაც სახელმწიფოები მონაწილეობს, როგორც ერთიანი, უზენაესი, სუვერენული უფლებების მქონე ძალა, ანუ ხელისუფლების მქონე სუბიექტი. ურთიერთობანი, რომელნიც საზოგადოებრივი, რელიგიური და სხვა ამგვარი ხაზით ხორციელდება, არ ექვემდებარება საერთაშორისო სამართალს.

3. საერთაშორისო სამართლის ობიექტად შეიძლება იყოს მხოლოდ: ა) სახელმწიფოს მოქმედება; ბ) მოქმედებისგან თავის შეკავება; გ) სახელმწიფოს ტერიტორია.

4. საერთაშორისო სამართლის წყაროებია სახელმწიფოთაშორისი შეთანხმების შედეგად ჩამოყალიბებული ნორმები - საერთაშორისო ხელშეკრულებები და საერთაშორისო ჩვეულებანი, ე. ი. საერთაშორისო სამართლის ნორმებს ქმნის არა რაიმე ზესახელმწიფოებრივი საკანონმდებლო ორგანოები, არამედ თვით საერთაშორისო სამართლის სუბიექტები.

5. იგივე სუბიექტები უზრუნველყოფენ საერთაშორისო სამართლის შესრულებას.

3. საერთაშორისო სამართლის ნორმების იერარქია

საერთაშორისო სამართლის ნორმების იერარქია ამგვარად შევიძლია ჩამოვაყალიბოთ:

1. საყოველთაოდ აღიარებული ძირითადი პრინციპები, რომელნიც ყველა ან თითქმის ყველა სახელმწიფოს მიერაა ცნობილი, ამ ქვეყნების სოციალური სისტემების არსის მიუხედავად.

2. საყოველთაო საერთაშორისო სამართლის ცალკეულ დარგში გაბატონებული პრინციპები, რომელნიც ძირითად პრინციპებთან შესაბამისობაში უნდა იყვნენ.

3. ძირითადი და დარგობრივი პრინციპების შესაბამისობაში არსებული დარგობრივი ნორმები, რომელნიც აღნიშნული პრინციპების კონკეტიზაციას წარმოადგენენ.

4. ლოკალური საერთაშორისო-სამართლებრივი პრინციპები და ნორმები, რომელნიც ორი ან რამდენიმე სახელმწიფოს ურთიერთობებს არეგულირებს და ზემოაღნიშნულ პრინციპებს და ნორმებს უნდა შეესაბამებოდეს.

4. იმპერატიული და დისპოზიტიური ნორმები

განასხვავებენ იმპერატიულ და დისპოზიტიურ ნორმებს. **დისპოზიტიური** საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმა ანიჭებს სუბიექტს უფლებას ურთიერთშეთანხმებით შექმნან განსხვავებული ქცევის წესი, გადაუხვიონ მას. მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მხარეებმა არ ისარგებლეს ამ უფლებით, მათი ურთიერთობა მოწესრიგდება არსებული დისპოზიტიური ნორმით. მაგალითად, ღია ზღვაში ყველა სახელმწიფოს ხომალდი ნაოსნობს თავისი ქვეყნის აღმით და სხვა ქვეყნის ხომალდს არა აქვს უფლება მისი გაჩერების, გაჩხრეკის, თუკი მეკობრეობის, მონათვაჭრობის და სხვა მსგავსი ექვი არ არის, მაგრამ ორ ან რამდენიმე

სახელმწიფოს შეთანხმებით შეუძლიათ მისცენ უფლება თავიანთ სამხედრო ხომალდებს ნებისმიერ დროს ჩაატარონ ჩხრეკა სახელმწიფოების სამოქალაქო გემებზე.

არსებობს ნორმები, რომელთა გადახვევა ურთიერთშეთანხმებითაც არ შეიძლება, რადგან მათ მიერ დადგენილი ქცევის წესი ყველა სახელმწიფოსათვის, მთელი საერთაშორისო საზოგადოებისათვის სასიცოცხლო, უმნიშვნელოვანეს ფასეულობას წარმოადგენს. ასეთ ნორმას **იმპერატიული** ხასიათი აქვს.

5. საერთაშორისო სამართლის სოციალური ბუნება

საერთაშორისო სამართალს, რომელიც მონათმფლობელურ, ფეოდალურ და ბურჟუაზიულ სამყაროს ემსახურებოდა, ეკონომიკურ ბაზისად ედო ყოველი სოციალურ-ეკონომიკური ფორმაციისთვის დამახასიათებელი საწარმოო ურთერთობანი. ეს ურთიერთობანი ორ საფეხურიან ხასიათს ატარებდა - ყოველ სახელმწიფოში გაბატონებული ბაზისი განაპირობებდა კონკრეტული სოციალურ-ეკონომიკური ფორმაციისთვის დამახასიათებელ საერთაშორისო ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ურთერთობებს. უკანასკნელთა შორის საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობანი ისეთივე მატერიალური ძალის მქონენი იყვნენ, როგორც სახელმწიფოების შიგნით გაბატონებული საწარმოო ურთიერთობანი. რასაკვირველია, კაცობრიობის განვითარებასთან ერთად საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობანი ფართოვდებოდა და მრავალფეროვანი ხდებოდა, უფრო და უფრო ბევრ ქვეყანას ახვევდა ქსელში, რაც განაპირობებდა მთელი პოლიტიკური და იურიდიული ზედნაშენის ხასიათს.

ამგვარად შეიძლება ვისაუბროთ მონათმფლობელურ, ფეოდალურ და ბურჟუაზიულ საერთაშორისო სამართალზე, აგრეთვე ე. წ. „სოციალისტური“ და „კაპიტალისტური“ სახელმწიფოების თანაარსებობის პერიოდისთვის დამახასიათებელ საერთაშორისო სამართალზე.

ახალგაზრდა საბჭოთა სახელმწიფომ საერთაშორისო ასპარეზზე გასვლისთანავე ხაზი გაუსვა არსებული საერთაშორისო სამართლის დემოკრატიული პრინციპების და ნორმების მნიშვნელობას და აღიარა მათი იურიდიული ძალა. ობიექტურად საბჭოთა კავშირის არსებობამ ხელი შეუწო საერთაშორისო სამართლის შემდგომ ჰუმანიზაციას და დემოკრატიზაციას, კოლონიალიზმის სისტემის დაშლას, თუმცა ყველაფერი ეს მიმდინარეობდა დასავლეთის დიდ სახელმწიფოებთან ზეგავლენის სფეროების განაწილებისთვის გააფთრებული ბრძოლის პირობებში „ცივის ომის“ ნიშნის ქვეშ.

თანამედროვე ეტაპზე ჩამოყალიბდა პროგრესული კაცობრიობის ერთიანი მართლშეგნება, რომელმაც შეიმუშავა ნორმების კომპლექსი სავალდებულო საერთაშორისო-სამართლებრივ ურთიერთობებში მონაწილე ყველა სახელმწიფოსათვის. მრავალი მათგანი დღეს საერთაშორისო სამართლის შემადგენელ ნაწილად იქცა, ნაწილი კი ჯერჯერობით კვლავ პროგრესული კაცობრიობის მართლშეგნების სფეროს მიეკუთვნება და იურიდიულად სავალდებულო ძალას მოკლებულია.

დღეისთვის საყოველთაო საერთაშორისო სამართალში განმტკიცებულია ყველაფერი საუკეთესო, რაც მოგვცა კაცობრიობის ისტორიულმა განვითარებამ. იგი გვევლინება იმ პრინციპებისა და ნორმების სისტემად, რომლებიც განამტკიცებენ სახელმწიფოების თანამედროვე საერთაშორისო საზოგადოების მორალურ ფასეულობებს. ამ ფასეულობებს ზოგადდემოკრატიული ზასიათი აქვთ: ისინი ემსახურებიან სახელმწიფოთა თანამეგობრობის ნორმალურ ფუნქციონირებას, ყველა სახელმწიფოს, მიუხედავად მისი სოციალურ-პოლიტიკური წყობისა, კეთილმეზობლური და მშვიდობიანი თანამშრომლობის უზრუნველყოფას.

თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი, თავისი სოციალური ბუნებით, ზოგად-დემოკრატიული ხასიათისაა, ყოველი ნორმა მხოლოდ თანასწორუფლებიანი შეთანხმების შედეგი შეიძლება იყოს იქ, სადაც მხარის ნება სხვა ნებასთან თანასწორია. დაუშვებელია ერთი ან რამდენიმე სახელმწიფოს დიქტატი სხვა სახელმწიფოთა მიმართ. სწორედ ამით აიხსნება საერთაშორისო სამართლის ზოგად-დემოკრატიული ხასიათი.

6. საერთაშორისო სამართლის წყაროები (ძირითადი და დამხმარე)

საერთაშორისო სამართლის ძირითადი წყაროებია სახელმწიფოთშორისი შეთანხმების შედეგად ჩამოყალიბებული ნორმები - საერთაშორისო ხელშეკრულებები და საერთაშორისო ჩვეულებები.

საერთაშორისო-სამართლებრივი ჩვეულება დაუწერელი ქცევის წესია. იგი ყალიბდება სახელმწიფოთშორისი პრაქტიკის შედეგად, რომლებიც აღიარებენ ამ ქცევის წესის სავალდებულო ძალას დუმილით ან ოფიციალური განცხადებით. სახელმწიფოთა ქცევის წესი საერთაშორისო სამართლის ჩვეულებით ნორმად რომ იქცეს, აუცილებელია გარკვეული პერიოდი (თვე, წელი, ზოგჯერ საუკუნეებიც კი), რომლის განმავლობაში სახელმწიფოები ერთნაირად იყენებენ ამ ქცევის წესს საერთაშორისო სამართლებრივ პრაქტიკაში. მხოლოდ მას შემდეგ, რაც სახელმწიფოთა უმრავლესობა აღიარებს ამ ქცევის წესს, იგი იქცევა საერთაშორისო სამართლის წყაროდ. ეს ნორმა მხოლოდ მათთვისაა სავალდებულო, ვინც მას ცნობს. ლოკალური საერთაშორისო - სამართლებრივი ჩვეულებითი ნორმა არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს საყოველთაოდ აღიარებულ ჩვეულებით და სახელშეკრულებო იმპერატიულ ნორმებს.

საერთაშორისო ხელშეკრულება თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის მთავარი წყაროა, რადგანაც მხოლოდ დაწერილი ნორმა ქმნის სტაბილურ, მყარ ქცევის წესს.

საერთაშორისო სამართლის პრინციპები იურიდიული ძალის მქონე ზოგადი სახელმძღვანელო საწყისია, რომელსაც უნდა ემორჩილებოდეს ან საერთაშორისო სამართლის მთელი სისტემა ან ცალკეული დარგების ნორმები. ეს პრინციპები საერთაშორისო სამართლის წყაროს წარმოადგენს.

საერთაშორისო სამართალი იცნობს ე.წ. **დამხმარე წყაროებსაც**. ასეთი სახის წყაროები უშუალოდ არ წარმოადგენს საერთაშორისო სამართლის წყაროს, მაგრამ მნიშვნელოვან ზემოქმედებას ახდენენ საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმის ჩამოყალიბების პროცესზე. ესენია: შიდასახელმწიფოებრივი კანონი, საერთაშორისო ორგანიზაციის დადგენილებანი და სასამართლო პრეცედენტები და მეცნიერთა

ნაშრომები.

შიდასახელმწიფოებრივი კანონი. ასეთი კანონი თავისთავად არ შეიძლება იყოს საერთაშორისო სამართლის წყარო, მაგრამ, თუ სხვა სახელმწიფოები აღიარებენ ამ ქვეყნის წესს, იგი შეიძლება გადაიქცეს საერთაშორისო ხელშეკრულების ან საერთაშორისო ჩვეულების ძალით.

საერთაშორისო ორგანიზაციის დადგენილებანი. თავისთავად, შიდასახელმწიფოებრივი კანონების მსგავსად, ისინი არ წარმოადგენენ საერთაშორისო სამართლის წყაროს. ასეთი ორგანიზაციების გადაწყვეტილებანი მიიღება არსებული წესდების შესაბამისად და ვრცელდება მხოლოდ ორგანიზაციის წევრებზე. საერთაშორისო ორგანიზაციების დადგენილებები, რომელშიც საერთაშორისო სამართლის ქვეყნის წესებს შეიცავენ, ძირითადად რეკომენდაციის სახეს ატარებენ და წარმოადგენენ სამართლის წყაროს ნაირსახეობას.

სასამართლო პრეცედენტები და მეცნიერთა შრომები, დასკვნები, გამოკვლევანი, მხოლოდ საერთაშორისო სამართლის ნორმათა არსებობის დადგენის დამხმარე საშუალებაა, რასაც იყენებენ საერთაშორისო ორგანოები სახელმწიფო დავების გადაწყვეტის დროს.

7. საერთაშორისო და შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის თანაფარდობის თეორიები

მეცნიერებაში ჩამოყალიბდა საერთაშორისო და შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის თანაფარდობის სამი თეორია: აქედან ორი **მონისტური** ხასიათისაა, ე. ი. ორივე სამართალს ერთ სამართლებრივ სისტემაში ათავსებს:

1. ა) XIX საუკუნის მეორე ნახევარში გერმანიაში ჩამოყალიბდა თეორია, რომელიც შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის პრიმატს (უპირატესობას) ქადაგებდა. ამ თეორიის თანახმად, საერთაშორისო სამართალი „საგარეო სახელმწიფოებრივ სამართლად“ ცხადდებოდა, რადგანაც ყოველ ნორმაში

სახელმწიფო უფლებამოსილი იყო სურვილისამებრ დაერღვია საერთაშორისო-სამართლებრივი ნორმა, როგორც შესაძლო იყო ეს საშინაო სამართის ნორმის მიმართ. ეს თეორია მოწოდებული იყო იურიდიულად დაესაბუთებინა გერმანული იმპერიალიზმის აგრესიული ზრახვები მსოფლიოს გადანაწილების მიზნით.

ბ) საერთაშორისო სამართის შიდასახელმწიფოებრივზე პრიმატი ზოგიერთისთვის ნიშნავს საერთაშორისო სამართლის ნორმას, როგორც უფრო მაღლა მდგომი სამართლებრივი სისტემის ქცევის წესი.

2. ე. წ. **დუალისტური** თეორია ორივე სისტემის დამოუკიდებლობას აღიარებს, თუმცა შესაძლებლად მიაჩნია მათი ურთიერთზეგავლენა. ამ თეორიის ნაკლი მდგომარეობს იმაში, რომ იგი იურიდიულად კონსტრუქციებით იზღუდება და უგულებელყოფს ამ რგოლის ფუნქციონირების სოციალურ მხარეს.

8. „თვითშემსრულებელი“ და „არათვითშემსრულებელი“ ნორმები

საერთაშორისო სამართლის ნორმებს, განსაკუთრებით კი საერთაშორისო სახელშეკრულებო ნორმებს, ყოფენ „თვითშემსრულებელ“ და „არათვითშემსრულებელ“ სამართლებრივ ქცევით ქცევით წესებად. პირველი ტერმინი აღნიშნავს ნორმებს, რომლის შინაარსი ფორმულირებულია ისე, რომ სახელმწიფოს მიერ მათი იურიდიული ძალის აღიარების შემდეგ, შესაძლებელი ხდება მათი უშუალო გამოყენება სასამართლოების და სხვა ორგანოების მიერ, თუ ამას შიდასახელმწიფოებრივი კანონი ითვალისწინებს.

„არათვითშემსრულებელი“ ნორმების იმპლემენტაციისათვის საჭიროა ახალი შიდასახელმწიფოებრივი სამართლებრივი აქტის ან კონკრეტული ნორმის შექმნა. პრაქტიკაში ხშირად საერთაშორისო სამართლებრივი აქტების ეს ორი სახეობა დაიყვანება მხოლოდ ერთამდე - „არათვითშემსრულებელი“ ნორმის მცნებამდე, რაც გამოიყენება მნიშვნელოვანი საერთაშორისო-სამართლებრივი ხელშეკრულების უგულებელსაყოფად ან გამოვიგნისათვის ეროვნული კანონმდებლობის მეშვეობით.

9. ტრანსფორმაცია

საერთაშორისო სამართლის ნორმების შესრულების პროცესს შიდასახელმწიფოებრივი ნორმების მეშვეობით ხშირად აღნიშნავენ ტერმინ „ტრანსფორმაციით“.

პირდაპირი ტრანსფორმაციის დროს ძალაში შესული საერთაშორისო ხელშეკრულები ს ტექსტი იძენს კანონის ძალას. ამ აქტის სათანადო გამოქვეყნების შემდეგ ყველა სასამართლო და სხვა სახელმწიფო ორგანო მოვალეა გამოიყენოს იგი როგორც უზენაესი სამართლებრივი ნორმა.

არაპირდაპირი ტრანსფორმაციის დროს ხელშეკრულების დებულებანი იძენენ კანონის ძალას მხოლოდ საკანონმდებლო ორგანოს სპეციალური აქტის გამოცემის შემდეგ.

10. იმპლემენტაცია (მითითებითი ნორმა და ინკორპორაცია)

ხელშეკრულების გამოყენებისათვის ქვეყნის შიგნით მოქმედი სუბიექტების მიმართ, ყოველთვის საჭიროა ამ აქტის შიდასახელმწიფოებრივ ნორმად გადაქცევა. ხელშეკრულების იმპლემენტაციის პროცესის საშუალებებია მითითება და ინკორპორაცია.

მითითებითი ნორმა (ან ნორმები) ეროვნული სამართლის შემადგენელი ნაწილია, მაგრამ შიდასახელმწიფოებრივი ურთიერთობების მოწესრიგებისას იყენებს საერთაშორისო სამართალს, რითაც უკანასკნელი ნორმები „წვდებიან“ შიდასახელმწიფოებრივი სამართლებრივი ურთიერთობების სუბიექტებს და შეეფარდებიან ამ ურთიერთობებს.

გვხვდება როგორც ზოგადი მითითება, რომელიც მთელ საერთაშორისო სამართალს გულისხმობს, ასევე მითითება, რომელიც ეროვნული სამართლის

ნორმათა გარკვეულ ჯგუფს აკავშირებს საერთაშორისო სამართლის გარკვეულ ნაწილთან. არსებობს აგრეთვე სპეციალური მითითება, რომელიც კონკრეტულ საერთაშორისო-სამართლებრივ აქტზე მიგვანიშნებს.

არცერთ ზემოაღნიშნულ შემთხვევაში არ ხდება საერთაშორისო-სამართლებრივი ნორმის ტრანსფორმაცია შიდასახელმწიფოებრივში, არამედ სასამართოებსა და სხვა ორგანოებს ეძლევა უფლება გამოიყენონ საერთაშორისო სამართლის, ე. ი. სხვა სამართლებრივი სისტემის ნორმები კონკრეტულ არასამთავრობათაშორისი სამართლებრივი ურთიერთობის მოსაწესრიგებლად. სახელმწიფოს სამართლებრივი ნორმებიც, თუკი ამას ითვალისწინებს შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობა და არცერთი მათგანი არ ხდება შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის შემადგენელ ნაწილად. აქ ხდება სპეციფიკური სამართლებრივი ურთიერთობების სპეციალური წესით მოწესრიგება.

ინკორპორაცია საერთაშორისო სამართლის ნორმების იმპლემენტაციის მეორე საშუალებად გვევლინება. ინკორპორაცია არის არსებული, ძალაში შესული ხელშეკრულების ან აღიარებული საერთაშორისო-სამართლებრივი ჩვეულების საფუძველზე ახალი შიდასახელმწიფოებრივი სამართლებრივი ნორმების შექმნა, ან არსებულის შეცვლა, ან სრულიად გაუქმება.

სახელმწიფოს შეუძია გამოსცეს სამართლებრივი აქტი, რომელიც ტექსტუალურად იმეორებს საერთაშორისო-სამართლებრივ ნორმებს (ინდივიდუალური ინკორპორაცია), ან შეუფარდოს უკვე არსებული შიდასახელმწიფოებრივი ნორმები ხელშეკრულების დებულებათა შესრულების პროცესს (ადაპტაცია), ან მიიღოს აქტი საერთაშორისო-სამართლებრივი ნორმების ფორმულირების კოპირების გარეშ (ლეგიტიმაცია). ახალი ნორმების შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის სისტემაში ჩართვის ყველა ეს საშუალება ინკორპორაციის ფორმად გვევლინება.

11.საერთაშორისო და შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის საკითხი საქართველოს კანონმდებლობით

საქართველოს დამოკიდებულება საერთაშორისო სამართლისა და შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის თანაფარდობისადმი მკაფიოდ გამოხატულია ფორმულაში: „საერთაშორისო სამართლის პრიმატი საქართველოს რესპუბლიკის კანონების მიმართ და მისი ნორმების პირდაპირი მოქმედება საქართველოს ტერიტორიაზე ცხადდება საქართველოს რესპუბლიკის ერთ-ერთ ძირითადკონსტიტუციურ პრინციპად“. კონსტიტუციის მე-6 მუხლის თანახმად, „საქართველოს კანონმდებლობა შეესაბამება საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებსა და ნორმებს. საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებას ან შეთანხმებას, თუ იგი არ ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციას, აქვს უპირატესი იურიდიული ძალა შიდასახელმწიფოებრივი ნორმატიული აქტების მიმართ“. ამას გარდა „სახელმწიფო ცნობს და იცავს ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებულ უფლებებსა და თავისუფლებებს, როგორც წარუვალ და უზენაეს ადამიანურ ღირებულებებს. ხელისუფლების განხორციელებისას ხალხი და სახელმწიფო შეზღუდულია ამ უფლებებითა და თავისუფლებებით, როგორც უშუალოდ მოქმედი სამართალი“ (მუხ. 7).

12. საერთაშორისო სამართლის ძირითადი პრინციპები (ზოგადად და ყველა პრინციპი სათითაოდ)

❖ საერთაშორისო სამართლის პრინციპები ზოგადად

საერთაშორისო სამართლის ძირითადი პრინციპები - ყველაზე უფრო ზოგადი, უმნიშვნელოვანესი და საყოველთაოდ აღიარებული საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმებია, რომლებიც იქმნებიან საერთაშორისო ხელშეკრულებების ან საერთაშორისო ჩვეულებების სახით, მაგრამ თავისი ხასიათით სხვა ნორმების მიმართ ისეთივე თანაფარდობაში არიან, როგორც კონსტიტუციური და ჩვეულებრივი კანონები. საერთაშორისო სამართლის ჩვეულებრივი ნორმები უნდა შეესაბამებოდეს სამართლის ძირითად პრინციპებს. ის ნორმები, რომლებიც არ შეესაბამებიან ძირითად პრინციპებს, მართლსაწინააღმდეგო აქტებია და ვერ წარმოშობენ იურიდიულ უფლება-მოვალეობებს. საერთაშორისო სამართლის ძირითად პრინციპებში ზოგჯერ ურევნ **”სახელმწიფოთა ძირითად უფლება - მოვალეობებს”**. სახელმწიფოს ძირითადი უფლებები ის უფლებებია, რომლის გარეშე ვერ იარსებებს ვერც ერთი სახელმწიფო, როგორც დამოუკიდებელი პოლიტიკური ორგანიზაცია. ეს უფლებები მიენიჭა ყოველ ერს პოლიტიკური დამოუკიდებლობის მიღწევისას. ენიჭება იგი არა რომელიმე ორგანიზაციის ან სახელმწიფოს მიერ, არამედ ავტომატურად.

დღეისათვის არსებობს მძლავრი მორალურ - პოლიტიკური ფაქტორი - სახელმწიფოს (ხალხთა) ძირითადი უფლებები. ეს ის უფლებებია, რომელიც ეკუთვნის ყველა ერს ან სახელმწიფოს არსებობის ფაქტიდან გამომდინარე და არავის აქვს უფლება ძალით წაართვას მათ ეს უფლებები.

ამავე დროს აღნიშნული უფლებები აკისრებს სახელმწიფოებს მთელ რიგ მოვალეობებს სხვა სახელმწიფოების მიმართ: სხვა ხალხების თვითგამორკვევის უფლების აღიარებას, სხვა სახელმწიფოების პოლიტიკური დამოუკიდებლობისა და სუვერენიტეტის პატივისცემას, მათი ტერიტორიული მთლიანობის ხელშეუხებლობას და ა.შ .

ყველა ეს უფლება-მოვალეობა დღეს ქცეულია საყოველთაო საერთაშორისო

სამართლის ძირითად პრინციპებად.

ყოველი ეს პრინციპი მოიცავს მთელ რიგ სხვა მნიშვნელოვან პრინციპებსა და ნორმებს, ამიტომ ევროპაში უშიშროებისა და თანამშრომლობის ჰელსინკის თათბირზე (1975 წ.) გამოყოფილ იქნა 3 დამატებითი პრინციპი - ტერიტორიული მთლიანობა, საზღვრების დაურღვეველობა, ადამიანის უფლებათა დაცვა.

ეს პრინციპები საერთაშორისო სამართლის სისტემის უმნიშვნელოვანესი საწყისებია, რომლებიც გამოვლინებას პოულობს საერთაშორისო ხელშეკრულებებში, შეთანხმებებსა თუ სხვა წყაროებში. ეს ის ნორმებია, რომლებსაც უნდა შეესაბამებოდეს ყველა დანარჩენი საერთაშორისო - სამართლებრივი ნორმა. ყველა ძირითადი პრინციპი ამკრძალავი ნორმის ხასიათს ატარებს და კრძალავს ერთი ან რამდენიმე სახელმწიფოს ყველა იმ ქმედობას და ქმედობისგან თავის შეკავებას, რომელიც სხვა სახელმწიფოების მიმართ გამოიყენება ამ უკანასკნელების სუვერენული უფლებების გათელვა-შევიწროების მიზნით.

❖ სახელმწიფოთა სუვერენული თანასწორობის პრინციპი

ყოველი სახელმწიფო მიუხედავად მისი ტერიტორიული სიდიდისა და მოსახლეობის რაოდენობისა, სამხედრო - ეკონომიკური სიძლიერისა ან სისუსტისა, ყველა დანარჩენ ქვეყნებთან ერთად თანაბრად სარგებლობს საერთაშორისო სამართლებრივი უფლებაუნარიანობით.

არც ერთ ძლიერ სახელმწიფოს უფლება არა აქვს თავს მოახვიოს სუსტს თავისი ბატონობა ან პრივილეგიურ მდგომარეობაში დააყენოს თავისი თავი. ყველა საერთაშორისო კონფერენციაზე ყოველ სახელმწიფოს თითო ხმა მიეკუთვნება, მიუხედავად მისი ეკონომიკური, პოლიტიკური თუ სამხედრო სიძლიერისა. ყოველი სუვერენული სახელმწიფო უფლებამოსილია მიიღოს მონაწილეობა საყოველთაო საერთაშორისო სამართლის ნორმების შემუშავებაში, დაესწროს იმ საერთაშორისო კონფერენციებს, სადაც წყდება ის საკითხები, რომლებიც უშუალოდ ეხება მის ინტერესებს.

ამგვარად, ყველა სუვერენული სახელმწიფო იურიდიულად თანასწორია, ე.ი. თანაბარია საერთაშორისო სამართლის წინაშე. მხოლოდ გაეროს უშიშროების

საბჭოში ხუთი დიდი სახელმწიფო (აშშ, ინგლისი, საფრანგეთი, ჩინეთი, რუსეთი) სარგებლობს გარკვეული პრივილეგიებით. ყოველ მათგანს მუდმივი წევრის ადგილი უკავია, ხოლო მშვიდობის დაცვასთან დაკავშირებულ ღონისძიებათა მიღების დროს ხუთივე დიდი სახელმწიფოს თანხმობაა საჭირო. გაეროს წესდება მთავარ პასუხისმგებლობას მშვიდობის დაცვის საქმეში სწორედ დიდ სახელმწიფოებს აკისრებს.

❖ ძალის გამოყენებაზე ან ძალით დამუქრებაზე უარის თქმა

თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი აგრესიულ ომს კანონგარეშე აცხადებს. აკრძალულია არამართო ომის დაწყება, არამედ ნებისმიერი სახის სამხედრო, ეკონომიკური, ფინანსური, სავაჭრო და სხვა ზომების გამოყენება სხვა სახელმწიფოს დაპყრობის ან მისი პოლიტიკის დაქვემდებარების მიზნით.

მეოცე საუკუნის დასაწყისამდე საერთაშორისო სამართალი ომის ინსტიტუტს დავის გადაჭრის ერთ-ერთ საშუალებად ცნობდა.

ყოველი სახელმწიფო მოვალეა საერთაშორისო ურთიერთობებში თავს იკავებდეს ძალისმიერი მუქარის ან ძალის გამოყენებისაგან. აგრესიული ომის წამოწყებისაგან. აგრესიული ომი არის მშვიდობის საწინააღმდეგო დანაშაული, რომელიც იწვევს პასუხისმგებლობას საერთაშორისო სამართალით.

ყოველი სახელმწიფო მოვალეა თავს იკავებდეს არარეგულარული ძალების ან შეიარაღებული ბანდების შექმნისაგან ან შექმნის წაქეზებისაგან სხვა სახელმწიფოს ტერიტორიაზე შესაჭრელად.

სახელმწიფოს ტერიტორია არ უნდა იყოს სხვა სახელმწიფოს მიერ შეძენის ობიექტი ძალისმიერი მუქარის ან ძალის გამოყენების შედეგად. არავითარი ტერიტორიული შეძენა, რომელიც ძალისმიერი მუქარის ან ძალის გამოყენების შედეგია, არ უნდა იქნეს ცნობილი კანონიერად.

აგრესიად ჩაითვლება სახელმწიფოს შეიარაღებული ძალების გამოყენება სხვა სახელმწიფოს სუვერენიტეტის, ტერიტორიული ხელშეუხებლობის, ან პოლიტიკური დამოუკიდებლობის წინააღმდეგ ან გაერო-ს წესდებით დაუშვებელი სხვა რომელიმე სახით. აგრესიულ აქტად ითვლება ერთი სახელმწიფოს შეიარაღებული ძალების

შეჭრა ან თავდასხმა სხვა სახელმწიფოს ტერიტორიაზე და მისი ანექსია, სხვა ტერიტორიის დაბომბვა, შეიარაღებული ძალების თავდასხმა სხვა სახელმწიფოების სახმელეთო, საზღვაო ან საჰაერო ძალებზე და ა.შ.

თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი ყოველ სახელმწიფოს უფლებას ანიჭებს მასზე თავდასხმის შემთხვევაში გამოიყენოს "ინდივიდუალური ან კოლექტიური თავდაცვის" უფლება, ე.ი შეიარაღებულ თავდასხმას დაუპირისპიროს ან საკუთარი შეიარაღებული ძალები ან მოკავშირე ქვეყნების ძალები. როდესაც ჩაგრული კოლონიური ერი ან ხალხი განთავისუფლებისთვის მშვიდობიანი საშუალებების ამოწურვის შემდეგ მიმართავს იარაღს, ეს ბრძოლა არ შეიძლება კვალიფიცირებულ იქნეს როგორც აგრესიული ომი, იგი სამართლიანი შეიარაღებული ბრძოლაა, თავდაცვითი ომია.

❖ სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობის ხელშეუხებლობის პრინციპი

ყოველი სუვერენული სახელმწიფოს ტერიტორია შეუვალია სხვა სახელმწიფოს ხელისუფლებისათვის. არც ერთ სხვა სახელმწიფოს არ აქვს უფლება დაარღვიოს ეს უზენაესობა და შეუფარდოს საკუთარი იურისდიქცია სხვა სახელმწიფოში მცხოვრებ თავისთავე მოქალაქეებს, თუ გამონაკლისის სახით თვით ეს სახელმწიფო არ მისცემს ამის თანხმობას.

ხმელეთი, მისი წიაღი, შიდა ტერიტორიული წყლები, ტერიტორიის თავზე მდებარე საჰაერო სივრცე მოცემული სახელმწიფოს სუვერენიტეტის ქვეშ იმყოფება.

ყოველი აქტი, რომელიც ზღუდავს ადგილობრივი სახელმწიფოს იურისდიქციას მისი ტერიტორიის რომელიმე ნაწილში ძლიერი სახელმწიფოს სასარგებლოდ, ეწინააღმდეგება თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის ძირითად პრინციპებს. სახელმწიფოს ტერიტორიული უზენაესობის შეზღუდვა დაიშვება მხოლოდ მხარეთა თანასწორუფლებიანი, ჭეშმარიტად ნებაყოფლობითი ხასიათის შეთანხმების საფუძველზე.

ასევე ხელშეუხებელია სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობა. ყოველი აქტი, რომელიც ლახავს სახელმწიფოს საზღვრების მყუდროებას, მართლსაწინააღმდეგოა და უფლებას ანიჭებს დაზარალებულ სახელმწიფოს

გამოიყენოს საერთაშორისო სამართლით გათვალისწინებული საშუალებანი. სახელმწიფოს საზღვრების შეცვლა შეიძლება მხოლოდ თანასწორუფლებიანი შეთანხმების საფუძველზე.

როგორც ვხედავთ, ტერიტორიული მთლიანობისა და ტერიტორიული უზენაესობის ცნებები განსხვავდებიან ერთმანეთისგან. ტერიტორიული უზენაესობა უფრო ფართო, ყოვლისმომცველი კატეგორიაა, ტერიტორიული მთლიანობა კი - მისი შემადგენელი ნაწილი. ამიტომ შეიძლება ირღვეოდეს ტერიტორიული უზენაესობა, ხოლო ტერიტორიული მთლიანობა ხელშეუხებელი რჩებოდეს.

❖ საზღვრების ურღვევობის პრინციპი

ეს პრინციპი ტერიტორიული მთლიანობის ხელშეუხებლობისა და ძალის გამოყენების პრინციპებთან მჭიდრო კავშირში უნდა განიხილებოდეს. იგი ევროპაში მეორე მსოფლიო ომის შედეგად მიღწეული პოლიტიკური და ტერიტორიული საკითხების მოგვარების შედეგების გარანტიის საშუალებაა.

ცნობილია, რომ დღესაც დასავლეთ ევროპაში განსაკუთრებით გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში არსებობს ძალები, რომლებიც მოითხოვენ პოლონეთის, ჩეხეთისა და სლოვაკეთის საზღვრების გადასინჯვას.

ჰელსინკის თათბირზე საზღვრების ურღვევობის პრინციპი ცალკე პრინციპად გამოიყო.

სახელმწიფოებს ურღვევად მიაჩნია ერთმანეთის მთელი საზღვრები და ამიტომ ისინი ახლაც და მომავალშიც თავს შეიკავებენ ამ საზღვრების ყოველგვარი ხელყოფისაგან.

ისინი შესაბამისად თავს შიკავებენ აგრეთვე ყოველგვარი მოთხოვნებისა და მოქმედებებისაგან, რომელთა მიზანი იქნება ნებისმიერი მონაწილე სახელმწიფოს ნაწილის თუ მთელი ტერიტორიის დაპყრობა, უზურპაცია.

❖ სხვა სახელმწიფოს საშინაო საქმეებში ჩაურევლობის პრინციპი

არც ერთ სახელმწიფოს არ აქვს უფლება ჩაერიოს სხვა სახელმწიფოს „საშინაო საქმეებში“. სახელმწიფოს საშინაო საქმეებში შედის ის საკითხები, რომლებიც ყოველი ერის ან ხალხის სოციალურ-პოლიტიკური ფორმის არჩევასთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული და განპირობებულია ამ უფლებით.

ყოველი სახელმწიფოს საშინაო ცხოვრება მისი „საშინაო საქმეა“ სანამ თვითონ არ აქცევს მას საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმის ობიექტად. მაგრამ არსებობს შემთხვევები, როცა სახელმწიფოს „საშინაო საქმე“ საერთაშორისო სამართლის ნორმას არღვევს და საერთაშორისო კონფლიქტს იწვევს. ეს მაშინ ხდება, როცა „საშინაო საქმე“ საფრთხეს უქმნის მშვიდობისა და ხალხის უშიშროებას, არღვევს საყოველთაოდ აღიარებულ საერთაშორისო-სამართლებრივ ნორმებს. ამ თვალსაზრისით ყველაზე თვალსაჩინო მაგალითი იყო სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკა აპარტეიდის რეჟიმის წინააღმდეგ.

ჩაურევლობის პრინციპის დარღვევას **ინტერვენცია** ეწოდება. მის ყველაზე ტიპიურ მაგალითს სამხედრო ჩარევა წარმოადგენს.

არც ერთ სახელმწიფოს ან სახელმწიფოთა ჯგუფს არ აქვს უფლება ჩაერიოს პირდაპირ თუ არაპირდაპირ, რა მიზეზითაც უნდა იყოს, სხვა სახელმწიფოს საშინაო და საგარეო საქმეებში. ამგვარი ქმედება, საერთაშორისო სამართლის პრინციპის დარღვევაა. არც ერთი სახელმწიფო აგრეთვე არ უნდა აწყობდეს, ეხმარებოდეს, აღვივებდეს, აფინანსებდეს, აქეზებდეს შეიარაღებულ, ტერორისტულ საქმიანობას.

ყოველ სახელმწიფოს აქვს უფლება აირჩიოს თავისი პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული სისტემა ყოველი სხვა სახელმწიფოს მხრივ ამა თუ იმ ფორმით ჩარევის გარეშე.

❖ ხალხთა (ერთა) თანასწორუფლებიანობისა და თვითგამორკვევის პრინციპი

ყველა ხალხს აქვს თვითგამორკვევის უფლება - ამ უფლების ძალით ისინი თავისუფლად აწესებენ თავიანთ პოლიტიკურ სტატუსს და თავისუფლად უზრუნველყოფენ თავიანთ ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ განვითარებას.

გაეროს წესდების პრეამბულა მოითხოვს ყველა სახელმწიფოსგან განავითარონ მეგობრული ურთიერთობანი სახელმწიფოთა შორის ხალხთა თანასწორობისა და თვითგამორკვევის პატივისცემის პრინციპებზე დაყრდნობით. თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი საწინააღმდეგო აქტად თვლის ყოველ ხელშეკრულებას, რომელიც ზღუდავს ერის, ხალხის პოლიტიკურ დამოუკიდებლობას, მისი თვითგამორკვევის უფლებას.

ხალხის დამონება და ექსპლოატაცია უცხო სახელმწიფოს მიერ უარყოფს ადამიანის ძირითად უფლებებს და ეწინააღმდეგება გაეროს წესდებას.

ყოველი სამხედრო ან რეპრესიული ზომები, რომლებიც მიზნად ისახავენ დამოუკიდებელი ხალხის მონობაში დატოვებას - მართლსაწინააღმდეგო აქტია და უნდა შეწყდეს, რათა მისცეს ხალხს საშუალება თავისუფლად, მშვიდობის პირობებში განახორციელოს თავისი სრული დამოუკიდებლობის მოპოვების უფლება.

ყოველი ერი, რომელიც გარკვეულ ტერიტორიაზე ცხოვრობს, ამ ტერიტორიაზე არსებულ ბუნებრივ სიმდიდრეთა და რესურსების ერთადერთი პატრონია. მხოლოდ თვით ერს აქვს უფლება განსაზღვროს რა პირობით და რა წესით შეიძლება ბუნებრივი რესურსების ექსპლოატაცია. არც ერთ ხალხს არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება წაერთვას სახსრები, რომლებიც მას ეკუთვნის.

ამგვარად, ყოველი ერის თვითგამორკვევის უფლებათა რეალიზაცია სამ ძირითად კომპონენტს უნდა შეიცავდეს: ეროვნული და ტერიტორიული მთლიანობა, პლუს ბუნებრივი რესურსების უზენაესი მესაკუთრეობა.

ხალხებს, როცა ისინი ცდილობენ განახორციელონ თავიანთი თვითგამორკვევის უფლება, შეუძლიათ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესების მიზნებისა და პრინციპების შესაბამისად გამოითხოვონ და მიიღონ მხარდაჭერა ამგვარი ძალმომრეობითი ზომების საწინააღმდეგო მოქმედებასა და მათდამი წინააღმდეგობის გაწევაში.

თვითგამორკვევა და გამოყოფა, დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნა, არ

არის დღეს დასაშვები, თუ იგი არ იცავს სუვერენული სახელმწიფოს ტერიტორიულ მთლიანობას, არღვევს ისტორიულად შექმნილ საზღვრებს, აზიანებს სახელმწიფოს უშიშროებას და სხვა.

ამიტომ ეწინააღმდეგება საერთაშორისო სამართალს აგრესიული სეპარატიზმი, რომლის მიზანია ცალმხრივად, ძალის გამოყენებით ხელყოს სუვერენული დამოუკიდებელი სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობა,ერის თვითგამორკვევის უფლების რეალიზაციის მოტივით. ამის ნათელი მაგალითია კონფლიქტი, რომელიც მოახვიეს საქართველოს აფხაზმა სეპარატისტებმა.

❖ ადამიანის უფლებების და ძირითად თავისუფლებათა პრინციპი

ადამიანის ძირითადი უფლებები კაცობრიობის განვითარების დღევანდელ ეტაპზე განუსხვისებელია ყოველგვარი გონიერი არსებისაგან, მიუხედავად მისი სქესისა, კანის ფერისა, რჯულისა, რასისა და ეროვნებისა. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა ადამიანის ძირითადი უფლებების საერთაშორისო-სამართლებრივი აღიარებისა და დაცვის თვალსაზრისით.

ჰელსინკის თათბირის მონაწილე სახელმწიფოებმა შემდეგნაირად განსაზღვრეს ამ პრინციპის შინაარსი.

სახელმწიფოები პატივისცემით მოეკიდებიან ადამიანის ძირითად უფლებებსა და თავისუფლებებს ყველასთვის, განუსაზღვრელად რელიგიისა, სქესისა და რასისა.

ამ ფარგლებში სახელმწიფოები ცნობენ და პატივს სცემენ პიროვნების თავისუფლებას იწამოს მართო ან სხვებთან ერთად რელიგია, იმოქმედოს საკუთარი სინდისის კარნახის თანახმად სახელმწიფოები, რომელთა ტერიტორიაზე არიან ეროვნული უმცირესობანი, პატივისცემით მოეკიდებიან კანონის წინაშე ასეთ უმცირესობათა წარმომადგენელი პირების თანასწორობის უფლებას და ამრიგად დაიცავენ მათ კანონიერ ინტერესებს ამ დარგში.

სახელმწიფოები აღიარებენ ადამიანის უფლებებს და ძირითადი თავისუფლებების საყოველთაო მნიშვნელობას,რომელთა პატივისცემა არსებითი ფაქტორია მშვიდობის, სამართლიანობის და კეთილდღეობისა.

მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ გაეროს კომპეტენტური ორგანოები ჩათვლიან,

რომ სახელმწიფოში ადგილი აქვს ადამიანის უფლებათა მასობრივ და სისტემურ დარღვევას, მათ შეუძლიათ მიმართონ წესდებით გათვალისწინებულ საშუალებებს შეიარაღებული ძალების გამოყენების ჩათვლით.

❖ საერთაშორისო დავების მშვიდობიანი მოწესრიგების პრინციპი

თუ საერთაშორისო დავის წარმოშობის შემთხვევაში ყოველი სახელმწიფო მოვალეა თავი შეიკავოს ძალის გამოყენებისგან, მხარეების ერთადერთი გზა რჩებათ - მიმართონ მხოლოდ დავის გადაწყვეტის მშვიდობიან საშუალებას.

თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი შეიცავს დავების მშვიდობიანი გადაწყვეტის სპეციალურ ინსტიტუტს, რომელიც მრავალ საშუალებას ითვალისწინებს - მოლაპარაკება, გამოძიება, შუამავლობა, შერიგება, არბიტრაჟი, სასამართლო პროცესი და სხვ.

ყოველი სახელმწიფო თავის საერთაშორისო დავებს სხვა სახელმწიფოებთან წყვეტს მშვიდობიანი საშუალებებით ისე, რომ საფრთხე არ შეუქმნას მშვიდობას, უშიშროებას და სამართლიანობას.

მოდავე მხარეები ვალდებული არიან, იმ შემთხვევაში, თუ ვერ მიაღწიეს დავის გადაწყვეტას ერთ-ერთი ზემოხსენებული მშვიდობიანი საშუალებით, განაგრძონ მისწრაფება დავის მოსაწესრიგებლად ურთიერთშორის შეთანხმებული სხვა მშვიდობიანი საშუალებით.

საერთაშორისო დავების გადაწყვეტა ხდება სახელმწიფოთა სუვერენული თანასწორობის საფუძველზე და დავების მშვიდობიანი გადაწყვეტის საშუალებათა არჩევის პრინციპების შესაბამისად.

❖ სახელმწიფოთა მოვალეობა ითანამშრომლონ ერთმანეთთან წესდების შესაბამისად

სახელმწიფოები ვალდებულნი არიან ითანამშრომლონ ერთმანეთთან, მიუხედავად მათი პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური სისტემებისა, საერთაშორისო ურთიერთობათა სხვადასხვა დარგებში იმ მიზნით, რომ დაიცვან საერთაშორისო მშვიდობა და უშიშროება და ხელი შეუწყონ საერთაშორისო ეკონომიკურ სტაბილურობასა და პროგრესს, ხალხთა საერთო კეთილდღეობასა და საერთაშორისო თანამშრომლობას, რომელიც თავისუფალია ასეთ განსხვავებაზე აღმოცენებული დისკრიმინაციისგან.

ამ მიზნით:

ა) სახელმწიფოები თანამშრომლობენ სხვა სახელმწიფოებთან საერთაშორისო მშვიდობისა და უშიშროების დაცვაში;

ბ) სახელმწიფოები თანამშრომლობენ ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა საყოველთაო პატივისცემისა და დაცვის დადგენაში ყველასთვის და რასობრივი დისკრიმინაციისა და რელიგიური შეუწყნარებლობის ყველა ფორმის ლიკვიდაციაში;

გ) სახელმწიფოები ახორციელებენ თავიანთ საერთაშორისო ურთიერთობებს ეკონომიკურ, სოციალურ, კულტურულ, ტექნიკურ და სავაჭრო დარგებში სუვერენული თანასწორობისა და ჩაურევლობის პრინციპების შესაბამისად;

დ) გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წევრი სახელმწიფოები მოვალენი არიან, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციასთან თანამშრომლობით მიიღონ ერთობლივი და ინდივიდუალური ზომები, რომლებსაც წესდების შესაბამისი დებულებანი ითვალისწინებენ.

❖ საერთაშორისო სამართლით განსაზღვრულ ვალდებულებათა კეთილსინდისიერი შესრულება

სახელმწიფოები კეთილსინდისიერად უნდა ასრულებდნენ საერთაშორისო სამართლით განსაზღვრულ თავიანთ ვალდებულებებს, ისევე როგორც იმ ვალდებულებებს, რომლებიც საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ

აღიარებული პრინციპებიდან და ნორმებიდან გამომდინარეობს, აგრეთვე იმ ვალდებულებებს, რომლებიც გამომდინარეობს საერთაშორისო სამართლის შესაბამისი ხელშეკრულებებიდან თუ სხვა შეთანხმებებიდან, რომელთა მონაწილენიც ისინი არიან.

თავიანთ სუვერენულ უფლებებს, მათ შორის იმ უფლებებს, რომელთა განხორციელებისათვის საჭიროა შემოიღონ თავიანთი კანონები და ადმინისტრაციული წესები, ისინი უფარდებენ თავიანთ იურიდიულ ვალდებულებებს საერთაშორისო სამართლის ფარგლებში.

თუ გაეროს წევრთა ვალდებულებანი, რომლებიც გათვალისწინებულია გაეროს წესდებით, ეწინააღმდეგება სხვა რომელიმე ხელშეკრულებით თუ სხვა საერთაშორისო შეთანხმებით ნაკისრ ვალდებულებებს, გაეროს წესდების თანახმად, უპირატესი ძალა ეძლევა წესდებით გათვალისწინებულ ვალდებულებებს.

13. საერთაშორისო სამართლის სუბიექტის ცნება და სახეები

საერთაშორისო სამართლის ერთ-ერთი ძირითადი თავისებურება ისაა, რომ მისი ძირითადი სუბიექტები სახელმწიფოებია. საერთაშორისო სამართლის სუბიექტი წარმოადგენს სამართლებრივი ურთიერთობის ისეთ მონაწილეს, რომელიც არა მარტო ფლობს საერთაშორისო ნორმებით გათვალისწინებულ უფლება-მოვალეობებს, არამედ ურთიერთობის სხვა მონაწილეებთან ერთად ქმნის ამ ნორმებს და უზრუნველყოფს მათ შესრულებას.

თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი გარკვეული მოცულობით სუბიექტად ცნობს აგრეთვე თავისუფლებისათვის მეზრძოლ ერს, ან ხალხს. ერი ან ხალხი, რომელიც ითხოვს დამოუკიდებლობას, მაგრამ მეტროპოლის წინააღმდეგობის გამო იძულებულია მიმართოს იარაღს, თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის თვალსაზრისით აწარმოებს „შეიარაღებულ თავდაცვას“ კოლონიზატორთა აგრესიის წინააღმდეგ. ასეთ ერს ან ხალხს მიენიჭება მთელი რიგი

უფლებანი და ეკისრება ვალდებულებანი. გაერო მოვალეა რაც შეიძლება სწრაფად მოუღოს ბოლო წარმომოხილ კონფლიქტს და აიძულოს კოლონიზატორი ცნოს თავისუფლებისათვის მებრძოლო ერის დამოუკიდებლობა.

თუ ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობა მშვიდობიან ფორმებში მიმდინარეობს, ერის ინტერესებს გამოხატავენ ის არსებული წარმომადგენლობითი დაწესებულებები, რომლებიც ბრძოლის გარდამავალ ეტაპზე ყალიბდებიან როგორც შინაგანი თვითმმართველობის ორგანოები. დამოუკიდებლობის მოპოვებამდე აღნიშნული ორგანიზაციები და ორგანოები უფლებამოსილნი არიან: დაამყარონ საერთაშორისო სამართლებრივი ურთიერთობა სხვა სახელმწიფოებთან. დააარსონ თავისი მუდმივი წარმომადგენლობა დიპლომატიური სტატუსით, ხელი მოაწერონ საერთაშორისო ხელშეკრულებებს და ა.შ.

ასევე საერთაშორისო სამართლის არაპირითად, განსაკუთრებულ სუბიექტს წარმოადგენს საერთაშორისო გაერთიანებანი - გაერო, მისი სპეციალიზებული დაწესებულებანი. ეს ორგანიზაციები საერთაშორისო ასპარეზზე მათი წესდებით მოქმედებენ. სახელმწიფო არის პირველადი, ძირითადი სუბიექტი, საერთაშორისო ორგანიზაცია კი მეორადი, არაპირითადი, წარმოებული სუბიექტია, რომლის უფლებაუნარიანობა ზუსტადაა განსაზღვრული საერთაშორისო სამართლის ძირითადი პრინციპებით.

საერთაშორისო სამართლის სპეციფიკურ სუბიექტს წარმოადგენს ვატიკანი, რომელიც აღიარებულია დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ.

იტალიის მთავრობა იძლევა გარანტიას, რომ არ ჩაერევა ვატიკანის საშინაო და საგარეო საქმეებში, იტალიის ტერიტორიაზე ტრანზიტისა და კომუნიკაციების გამოყენების ჩათვლით. ვატიკანში ან საზღვარგარეთ მიმავალი უცხო სახელმწიფოს ელჩები სარგებლობენ იტალიის ტერიტორიაზე სრული დიპლომატიური იმუნიტეტით, თუნდაც ამ სახელმწიფოს არ ჰქონდეს დიპლომატიური ურთიერთობა იტალიასთან. ვატიკანი აქტიურად თანამშრომლობს იმ სახელმწიფოებთან, სადაც ძლიერია კათოლიკური რელიგია, იჩენს ინტერესს მშვიდობისა და ხალხთა უშიშროების დაცვის პრობლემისადმი, ადამიანის უფლებებისა და სხვა საკითხისადმი.

და ბოლოს, მეცნიერთა მოსაზრების მიხედვით, შესაძლებელია საერთაშორისო

სამართლის სუბიექტი იყოს ფიზიკური პირიც. თანამედროვე საერთაშორისო სამართალში ფიზიკური პირი სარგებლობს გარკვეული უფლებებით მხოლოდ სახელმწიფოთშორისი შეთანხმების საფუძველზე. ფიზიკური პირები მოკლებულნი არიან საერთაშორისო სამართლის ნორმათა შექმნისა და დაცვის უფლებას. ფიზიკური პირები მოქმედებენ როგორც გარკვეული სახელმწიფოს მოქალაქენი და მხოლოდ ამიტომ სარგებლობენ ამ უფლებებით. ამ უფლებათა დაცვას ახორციელებს არა თვით ფიზიკური პირი, არამედ მისი სახელმწიფო. ფიზიკურ პირს არ აქვს უფლება მიმართოს რომელიმე საერთაშორისო ორგანიზაციას პრეტენზიებით თავისი ან უცხო სახელმწიფოს მიმართ. მხოლოდ მაშინ, როცა ფიზიკური პირი აგრესიული სახელმწიფოს ხელმძღვანელია და მისი ბოროტმოქმედება მშვიდობისა და ადამიანობის წინააღმდეგ საერთაშორისო ხასიათს ატარებს, მისი გასამართლება ხდება საერთაშორისო სასამართლოში (ტრიბუნალში) და საერთაშორისო სამართლის ნორმათა საფუძველზე.

ამგვარად, თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის ძირითად სუბიექტს მხოლოდ სახელმწიფო წარმოადგენს.

14. სუვერენული სახელმწიფო, როგორც საერთაშორისო სამართლის სრულუფლებიანი სუბიექტი

ნიშან თვისებას, რომელიც გვიჩვენებს სახელმწიფოს ხელისუფლების უზენაესობას, ქვეყნის საშინაო საქმეებში და დამოუკიდებლობას რომელიმე უცხო სახელმწიფოსგან საერთაშორისო ასპარეზზე, სახელმწიფო სუვერენიტეტი ეწოდება, ხოლო ამ ნიშან თვისების მქონე სახელმწიფოს - სუვერენული სახელმწიფო.

სახელმწიფო სუვერენიტეტისგან განასხვავებენ ეროვნულ სუვერენიტეტს - ერის ან ხალხის თვითგამორკვევის უფლებას. თუ ერი (ხალხი) მოიპოვებს პოლიტიკურ დამოუკიდებლობას, ასილი ექნება ეროვნული და სახელმწიფო სუვერენიტეტის შერწყმას. თუ ერი (ხალხი) განმათავისუფლებელ ბრძოლას ეწევა, ეს კოლონიის

ეროვნული სუვერენიტეტის ურთიერთშეუთავსებლობიას მოწმობს.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სახელმწიფო სუვენიტეტისგან განასხვავებენ სახალხო სუვერენიტეტსაც - ხალხის უფლებას, აირჩიოს, განამტკიცოს და განავითაროს ის სოციალურ-პოლიტიკური სისტემა და სახელმწიფო ფორმა, რომელიც მას სურს.

15. რთული სახელმწიფოები (ფედერაცია და კონფედერაცია)

ფედერაცია სახელმწიფოებრივი მოწყობის ფორმაა. ფედერალური სახელმწიფო წარმოადგენს ფედერაციის იმ სუბიექტების გაერთიანებას, რომლებსაც საკუთარი სახელმწიფო ორგანოები აქვთ. თანამედროვე საერთაშორისო პრაქტიკაში ვხვდებით ფედერალურ სახელმწიფოთა განსხვავებულ მოდელებს. არის ისეთი ფედერაციები, სადაც სუბიექტთა კომპეტენცია მინიმუმამდეა დაყვანილი, და ისეთებიც, რომელთა სუბიექტებს აქვთ საკუთარი კონსტიტუციები, კანონმდებლობა, მოქალაქეობაც კი. საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, საერთაშორისო სამართლის სუბიექტად მხოლოდ ფედერაცია გვევლინება. რაც შეეხება ფედერაციის სუბიექტებს, მათ სრული სუვერენიტეტი არ აქვთ: მართალია, ისინი გარკვეულ შემთხვევაში უფლებამოსილნი არიან მონაწილეობა მიიღონ საერთაშორისო ურთიერთობებში, მაგრამ იქ, სადაც ასეთი წესი მოქმედებს, ფედერაციის სუბიექტთა საერთაშორისო უფლებამოსილება აფუძნებულია ფედერაციის შიდა კანონმდებლობაზე. შეუზღუდავი, პირველადი, სრულყოფილი სუბიექტის უფლება შეიძლება ჰქონდეს მხოლოდ სუვერენულ სახელმწიფოს, ამ შემთხვევაში - მთელ ფედერაციას.

კონფედერაცია არის ორი ან რამდენიმე სახელმწიფოს ისეთი კავშირი, როდესაც მასში შემავალი სახელმწიფოები სრული სახით ინარჩუნებენ საკუთარ სუვერენიტეტს და რჩებიან სუბიექტებად საერთაშორისო სამართლისა. ცხადია კონფედერაცია თვითონაც მონაწილეობს საერთაშორისო ურთიერთობებში როგორც სუბიექტი და აქვს საერთაშორისო სამართალსუბიექტობის ნიშნები, მაგრამ

შეზღუდული სახით. კონფედერაციის ჩამოყალიბება ფორმდება საერთაშორისო ხელშეკრულებით, რომლის საფუძველზეც კონფედერაციას გადაეცემა უფლებამოსილება გარკვეულ სფეროებში, ჩვეულებრივ ეს სფეროები: ომი და ზავი, საგარეო პოლიტიკა, შეიარაღებული ძალები, შესაძლოა მათ განეკუთვნებოდეს აგრეთვე საფინანსო პოლიტიკა და ა. შ. მაგრამ იმის გამო, რომ კონფედერაციის წევრი სახელმწიფოები სუვერენიტეტს ინარჩუნებენ, გადაწყვეტილებები კონფედერაციისთვის გადაცემული კომპეტენციის ფარგლებში იქმნება იმის მიხედვით, თუ რა კომპეტენცია განუსაზღვრეს კონფედერაციის სახელმწიფოებმა, რომლებიც მისი სუბიექტები არიან, თუმცა კონფედერაციის ცენტრალური ორგანოები სრული სახით მაინც არ ემსგავსებიან სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებს, რადგან მათი გადაწყვეტილებების იმპლემენტაცია დამოკიდებულია კონფედერაციის სუბიექტების ნებაზე, რომლებსაც შეუძლიათ უარი განაცხადონ კონფედერაციის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების რეალიზაციაზე. კონფედერაციის გარდამავალი ტიპის რთული სახელმწიფოა, რომელიც ზოგიერთი გამონაკლისის გარდა ან ფედერაციამ გადაიზრდება ან იშლება.

16. სახელმწიფოს, როგორც საერთაშორისო სამართლის სუბიექტის, წარმოშობა და გაქრობა

დროთა განმავლობაში იქმნება ახალი სახელმწიფოები, ხოლო სხვა სახელმწიფოები ქრებიან ან განიცდიან მნიშვნელოვან ცვლილებას. საერთაშორისო ურთიერთობების პრაქტიკა გვიჩვენებს ახალი სახელმწიფოების „დაბადების“ სხვადასხვა საშუალებებს. განვიხილოთ რამდენიმე მათგანი.

❖ ერთი სახელმწიფოს რამდენიმე სახელმწიფოდ დაყოფა

1948-1949 წწ. ყოფილი ერთიანი გერმანიის ადგილზე შეიქმნა ორი სახელმწიფო - გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა და გერმანიის

დემოკრატიული რესპუბლიკა. 1919 წელს ავსტრია-უნგრეთის ადგილზე შეიქმნა სახელმწიფოები: უნგრეთი, ჩეხოსლოვაკია, რუმინეთი, იუგოსლავია, პოლონეთი და ავსტრია.

❖ ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლების შედეგად

1989-1991 წწ. დაიშალა სსრ კავშირი და საერთაშორისო ასპარეზზე 15 დამოუკიდებელი სახელმწიფო გამოვიდა.

❖ რამდენიმე სახელმწიფოს ერთ სახელმწიფოდ გაერთიანება

1867 წელს ავსტრიამ და უნგრეთმა შექმნეს ერთი სახელმწიფო - ავსტრია-უნგრეთი. 1991 წელს გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკა შეუერთდა გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკას.

* * *

რაც შეეხება სახელმწიფოს, როგორც საერთაშორისო სუბიექტის გაქრობას, აღსანიშნავია შემდეგი ძირითადი შემთხვევები:

1. რამდენიმე სახელმწიფოს ერთ სახელმწიფოდ გაერთიანება

1867 წელს ავსტრია-უნგრეთის შექმნის შემდეგ ავსტრიამ და უნგრეთმა შეწყვიტეს დამოუკიდებელი არსებობა, დაკარგეს თავისი საერთაშორისო-სამართლებრივი სუბიექტურობა და ერთიან სუბიექტად იქცნენ.

2. ერთი სახელმწიფოს რამდენიმე სახელმწიფოდ დაყოფა

ავსტრია-უნგრეთის დაშლის შემდეგ ავსტრიამ და უნგრეთმა კვლავ შეიძინეს საერთაშორისო-სამართლებრივი სუბიექტის სტატუსი. სამაგიეროდ, ავსტრია-უნგრეთმა, როგორც საერთაშორისო-სამართლებრივმა სუბიექტმა შეწყვიტა არსებობა. იგივე ითქმის ჩეხოსლოვაკიაზე.

ასეთია სახელმწიფოს გაქრობის ის გზები, რომელიც არ ეწინააღმდეგება საერთაშორისო სამართლის ნორმებს. ზოგიერთი მეცნიერი მიუთითებს ანექსიას, მაგრამ ასეთი შეხედულება ვერ ჩაითვლება გამართლებულად. მართალია ანექსიის შედეგად სახელმწიფო კარგავს თავის დამოუკიდებლობას, მაგრამ ეს აქტი

ეწინააღმდეგება თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის პრინციპებს და არ შეიძლება იყოს აღიარებული სახელმწიფოს, როგორც სუბიექტის გაქრობის საშუალებად. ანექსია დღეს კანონგარეშეა და გამოცხადებული.

17. ცნობის სახეები

როგორც ვიცით, საერთაშორისო ასპარეზზე დროთა განმავლობაში ჩნდება ახალი სახელმწიფოები, რომლებიც აქტიურად ებმება საერთაშორისო ურთიერთობებში.

ხშირია შემთხვევები, როცა თვითონ სახელმწიფო რჩება უცვლელი, მაგრამ ადგილი აქვს სახელმწიფო გადატრიალებას. როდესაც სახელმწიფოში ამგვარი ვითარებაა, რთულდება მოცემული სახელმწიფოს როგორც საშინაო, ისე საგარეო ვითარება და არანორმალური მდგომარეობა იქმნება მსოლიოს ამა თუ იმ რეგიონში. იმისათვის, რომ ახლადწარმოშობილმა სახელმწიფომ ან მთავრობამ დაიკავოს საერთაშორისო-სამართლებრივ ურთიერთობაში ნორმალური ადგილი, საჭიროა დანარჩენი სახელმწიფოები თანახმა იყვნენ დაამყარონ მასთან საერთაშორისო ურთიერთობა, ანუ ცნონ იგი.

საერთაშორისო სამართალში ცნობის ქვეშ იგულისხმება მოცემული სახელმწიფოს ნების გამომჟღავნება, რომელიც მიმართულია ახლად წარმოშობილი სახელმწიფოსთან ურთიერთობის ნორმალიზაციისკენ. აღნიშნულიდან ჩანს თუ რა როლს ასრულებს ცნობის საკითხში.

ზოგჯერ, როდესაც ადგილი აქვს არა უბრალო ამბოხებას, არამედ ფართო მასშტაბის შეიარაღებულ ბრძოლას, სხვა სახელმწიფოებმა შეიძლება აჯანყებული ორგანიზაცია ცნონ აჯანყებულ მხარედ. იმ შემთხვევაში, თუ აჯანყებულ მხარედ ცნობს თვითონ დაინტერესებული სახელმწიფო, იგი ავრცელებს აჯანყებულებზე სამხედრო ტყვეობის რეჟიმს და მას არ აქვს უფლება განიხილოს ისინი როგორც სამართალდამრღვევები.

როდესაც აჯანყება გადადის სამოქალაქო ომში და ძალები შედარებით თანაბრდება, შეიძლება ადგილი ჰქონდეს მეომარ მხარედ ცნობას. მეომარ მხარედ ცნობა ხდება ოფიციალური დეკლარაციის საშუალებით. სახელმწიფო, რომელიც ცნობს აჯანყებულებს მეომარ მხარედ, მოვალეა დაიცვას ნეიტრალიტეტი, წინააღმდეგ შემთხვევაში ადგილი ექნება საერთაშორისო სამართლის ნორმების დარღვევას.

ამ სახის ცნობა წარმოიშვა პირველი მსოფლიო ომის დროს. ომის პერიოდში ქვეყნებმა გამოთქვეს დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნის სურვილი.

აჯანყებულ და მეომარ მხარედ ცნობა დღეს არ არის გამართლებული, რადგან საერთაშორისო სამართალი მოითხოვს ყველა სახელმწიფოსგან აჯანყებისგან თავის შეკავებას.

18. ცნობის თეორიები

დეკლარაციული თეორია ჩამოყალიბდა კაპიტალიზმის განვითარების საწყის სტადიაზე, როცა ფედერალურ სახელმწიფოებს შორის აქა-იქ წარმოიშობოდა ახალი, ბურჟუაზიული ტიპის სახელმწიფოები. ეს სახელმწიფოები წარმოიშობოდა ან ახალი სახელმწიფოს ჩამოყალიბებით ან უკვე არსებულ სახელმწიფოში ბურჟუაზიული რევოლუციის გზით. დაკლარაციული თეორიის თანახმად, ცნობა მხოლოდდამხოლოდ აკანონებს ახლად წარმოქმნილი სახელმწიფოს საერთაშორისო ურთიერთობის მონაწილედ გახდომის ფაქტს. ამ თეორიის მიხედვით, ახლად შექმნილი სახელმწიფო ხდება საერთაშორისო სამართლის სუბიექტი არა იმიტომ, რომ მას ცნობენ, არამედ იმიტომ, რომ ყოველ ახლად შექმნილ სახელმწიფოს უფლება აქვს გამოვიდეს საერთაშორისო ასპარეზზე და დაიცვას თავისი ინტერესები.

კონსტიტუციური თეორია ამტკიცებს, რომ თითქოს ახლად შექმნილი სახელმწიფო მხოლოდ მაშინ ხდება საერთაშორისო სამართლის სუბიექტი, როცა მას ცნობენ სხვა სახელმწიფოები. წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი მოკლებულია

უფლებას, გახდეს საერთაშორისო საამართლოს სრულუფლებიანი წევრი. იგი ცდილობს ხელი შეეშალოს ერების თვითგამორკვევის უფლების განხორციელებას და საექვემდებაროს ყოველი ახალი სახელმწიფოს „სამართლიანობის და კანონიერების“ შეფასებას დიდი სახელმწიფოებისთვის. სახელმწიფოს ცნობასთან ძალიან ახლოს დგას მთავრობის ცნობის საკითხი. ეს საკითხი დაისმის მაშინ, როდესაც ახალი მთავრობა ხელში იღებს ხელისუფლებას არაკონსტიტუციური ანუ სახელმწიფოს გადატრიალების გზით. მაშინ სახელმწიფოები თავად განსაზღვრავენ, რამდენად მიზანშეწონილია ახალი მთავრობის ცნობა.

19. ცნობის ფორმები

საერთაშორისო ურთიერთობების პრაქტიკის ანალიზი საშუალებას გვაძლევს ცნობის ფორმები 2 კატეგორიად დავყოთ - ფაქტობრივი და ოფიციალური ცნობა.

ფაქტობრივი ცნობა გულისხმობს ისეთ შემთხვევას, როცა სახელმწიფო ამყარებს ახლად შექმნილ სახელმწიფოსთან საქმიან კავშირს, მაგრამ ამავე დროს თავს იკავებს მისი ოფიციალური ცნობისგან. მათ შორის წარმოებს მხოლოდ მოლაპარაკება ამა თუ იმ საკითხზე.

ოფიციალური იურიდიული ცნობა განსხვავდება ფაქტობრივი ცნობისგან იმით, რომ ახლად შექმნილი სახელმწიფოს ცნობის ფაქტი გამოხატული უნდა იყოს რომელიმე დოკუმენტში.

ოფიციალური ცნობა შეიძლება ორი სახის იყოს: *de facto* და *de iure*, რომლებიც ერთმანეთისგან განსხვავდებიან სამართლებრივი შედეგების მიხედვით. მთავარი განსხვავება მათ შორის არის ის, რომ პირველ შემთხვევაში მთავრობა იცნობა როგორც სინამდვილეში არსებული, მაგრამ მასთან არ ამყარებენ დიპლომატიურ და ზოგჯერ საკონსულო ურთიერთობებსაც კი. ურთიერთობა სავაჭრო ხელშეკრულებით ამოიწურება. დე ფაქტო ცნობის დროს დამყარებულ ურთიერთობას აქვს დროებითი, არასტაბილური ხასიათი. დე ფაქტო ცნობა მოკლე ხანში იცვლება დე იურე ცნობით,

რის შემდეგაც ორ სახელმწიფოს შორის სტაბილური ურთიერთობა მყარდება. მყარდება დიპლომატიური და საკონსულო ურთიერთობანი. ამგვარად, მხოლოდ დე იურე ცნობა ქმნის ჭეშმარიტ ურთიერთობას.

ცნობის ინსტიტუტი ემსახურება მშვიდობიანი თანაარსებობის პრინციპის განმტკიცებას. იგი მოწოდებულია ხელი შეუწყოს ხალხთა მეგობრული და კეთილმეზობლური ურთიერთობების ჩამოყალიბებას.

აღსანიშნავია, რომ გაეროში საქართველოს მიღების ფაქტი არ ნიშნავს ჩვენი ქვეყნის ავტომატურ ცნობას ამ ორგანიზაციის ყველა წევრის მიერ. არსებული წესის მიხედვით სახელმწიფოს გაეროში ან სხვა ორგანიზაციაში გაწევრიანება არ ნიშნავს ამ ორგანიზაციის წევრების მიერ ახალი წევრ-სახელმწიფოს ოფიციალურ ცნობას. ლაპარაკი შეიძლება საქმიან ცნობაზე, რომელიც არავითარ იურიდიულ ვალდებულებას არ წარმოშობს დე იურე ან დე ფაქტო ცნობისთვის.

20. სახელმწიფოს სამართალმემკვიდრეობა

სახელმწიფოები იბადებიან და კვდებიან. ეს პროცესი წარმოშობს მეტად რთულ და პოლიტიკურად ძალზე მნიშვნელოვან პრობლემას - ახალი სახელმწიფოს უფლებამემკვიდრეობის საკითხს. ე.ი. საერთაშორისო-სამართლებრივი უფლებამოსილებანი გადადის ძველი სახელმწიფოდან ახლად შექმნილზე. უფლებამემკვიდრეობის საკითხი შეიძლება წარმოიშვას ასევე ერთი სახელმწიფოს მიერ მეორისათვის ტერიტორიის გადაცემის შემთხვევაში.

ა. უფლებამემკვიდრეობა საერთაშორისო ხელშეკრულებების მიმართ

უფლებამემკვიდრეობა სოციალური რევოლუციის პირობებში. მხოლოდ მაშინ, როცა ერთი სახელმწიფოს ფარგლებში ადგილი აქვს სოციალურ რევოლუციას, წარმოიქმნება უფლებამემკვიდრეობის საკითხი. რაც უფრო ძირფესვიანია რევოლუცია, მით უფრო რადიკალურია ყოფილი სუბიექტის უფლებათა და

მოვალეობათა შემოწმება-გადასინჯვა ახალი სუბიექტის მხრიდან.

დეკოლონიზაციით გამოწვეული უფლებამემკვიდრეობა. ყოველი სახელმწიფო, რომელიც იძენს დამოუკიდებლობას მეტროპოლისგან ან სხვა სახით არსებულ კოლონიური რეჟიმისაგან, თავისუფლდება ყველა სხვა ხელშეკრულებისაგან, რომელიც დადო მმართველმა მთავრობამ ამ ტერიტორიის სახელით ან გაავრცელა მასზე. აქ მოქმედებს ე.წ. "ტაბულა რაზას" პრინციპი, რომელიც ათავისუფლებს მემკვიდრე სახელმწიფოს მეტროპოლის მიერ თავს მოხვეული ვალდებულებისაგან. ყოველი ახალი სახელმწიფო უფლებამოსილია გადაწყვიტოს რომელ ხელშეკრულებებს ტოვებს ძალაში და რომელს უარყოფს.

ეს როდის ნიშნავს, რომ სახელმწიფო მემკვიდრე მოვალეა უარყოს ყველა ხელშეკრულება. პირიქით, ახალი სახელმწიფოები უარყოფდნენ მხოლოდ არათანასწორუფლებიან ხელშეკრულებებს, რომელთა მიხედვით ხდებოდა მათი ტერიტორიის, ბუნებრივი რესურსების უმოწყალო განიავება და ხალხის სასტიკი ექსპლოატაცია.

ორი ან რამდენიმე სახელმწიფოს გაერთიანებით ან ერთი სახელმწიფოს რამდენიმე ერთეულად გაყოფით გამოწვეული უფლებამემკვიდრეობა. პირველ შემთხვევაში გაერთიანებულ სახელმწიფოზე გადადის წინამორბედი სახელმწიფოს ყველა ხელშეკრულება და შეთანხმება.

ავტომატურად გადადის შენაერთზე ის ხელშეკრულებანი, რომლებიც არეგულირებენ გაერთიანებაში შემავალი ერთეულების სასაზღვრო და სხვა ტერიტორიალურ საკითხებს.

იმ შემთხვევაში, როდესაც ერთი სახელმწიფო რამდენიმე სახელმწიფოდ იყოფა, მიუხედავად იმისა განაგრძობს თუ არა წინამორბედი სახელმწიფო არსებობას, ყველა მის მიერ დადებული ხელშეკრულება, რომელიც მთელ ტერიტორიას ეხებოდა, რჩება ძალაში ყოველი გამოყოფილი ნაწილის მიმართ, ხოლო კონკრეტული ტერიტორიის მიმართ მოქმედი ხელშეკრულება გადადის მხოლოდ ამ ტერიტორიის მქონე სახელმწიფოზე.

ბ. უფლებამემკვიდრეობა სახელმწიფო ქონებისა და სახელმწიფო არქივის მიმართ

რა საშუალებითაც არ უნდა ჩამოყალიბდეს ახალი სახელმწიფო, მასზე

გადადის სახელმწიფო საკუთრების ყველა სახე(მოძრავი და უძრავი ქონება) შემდეგი წესით: სახელმწიფო-მემკვიდრის ტერიტორიაზე მდებარე უძრავი ქონება მასვე რჩება.

უძრავი ქონება, რომელიც ამ ტერიტორიას ეკუთვნის, მაგრამ მის გარეთ მდებარეობს და მას თავის დროზე დაეპატრონა წინამორბედი სახელმწიფო, სახელმწიფო-მემკვიდრეს მიეკუთვნება.

მოძრავი ქონება, რომელიც გამოყოფილ ტერიტორიას ეკუთვნოდა, მაგრამ შემდგომ გახდა წინამორბედი სახელმწიფოს ქონება, უბრუნდება სახელმწიფო-მემკვიდრეს.

სახელმწიფო არქივების საკითხი რთულია და ძირითადად ურთიერთშეთანხმებით წყდება. მაგრამ უდავოდ ითვლება დებულება, რომელიც მოითხოვს წინამორბედ სახელმწიფოსგან გადასცეს სახელმწიფო-მემკვიდრეს მის ტერიტორიასთან დაკავშირებული დოკუმენტური და ისტორიული არქივები ან თუ ისინი ორივე მხარეს ეხება, მისაწვდომი გახადონ სახელმწიფო-მემკვიდრისათვის.

უნდა დაისვას საკითხი რუსეთში მყოფი საქართველოს საგანძურისა და არქივების დაბრუნების შესახებ.

გ. უფლებამემკვიდრეობა ვალების მიმართ

როდესაც ერთი სახელმწიფო იყოფა რამდენიმე ერთეულად, ვალების საკითხი წყდება სახელმწიფოების ურთიერთშეთანხმებით, როგორც წესი, არსებული ვალი იყოფა გამოყოფილი ერთეულების ეკონომიკური პოტენციალისა და მოსახლეობის რაოდენობის გათვალისწინებით. თუ კონკრეტული თანხა მთლიანად იყო მოხმარებული გარკვეული ტერიტორიის საკეთილდღეოდ, მისი გადახდა დაეკისრება ამ ტერიტორიის მქონე სახელმწიფოს.

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო ძალით იყო გაერთიანებული სსრ კავშირში, ამ უკანასკნელის დაშლის შემდეგ საქართველოს მიეცა უფლება დაეპატრონებოდა ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქონების გარკვეულ წილს, რადგანაც ქართველი ხალხი მონაწილეობდა სსრ კავშირის ეკონომიკურ და სამხედრო პოტენციალის მშენებლობაში.

ამავე დროს საქართველოს რესპუბლიკამ აიღო ვალდებულება გადაიხადოს

სსრ კავშირის საზღვარგარეთული ვალის გარკვეული ნაწილი, რომელიც მოხმარდა საქართველოს საჭიროებას.

21. „ტაბულა რაზას“ პრინციპი

ყოველი სახელმწიფო, რომელიც იძენდა დამოუკიდებლობას მეტროპოლისგან ან სხვა სახის კოლონიური რეჟიმისგან, თავისუფლდებოდა ყველა სხვა ხელშეკრულებსგან, რომელიც დადო მმართველმა მთავრობამ ამ ტერიტორიის სახელით ან გაავრცელა მასზე. აქ მოქმედებს ე.წ. „ტაბულა რაზას“ („სუფთა დაფა“) პრინციპი, რომელიც ათავისუფლებს მემკვიდრე სახელმწიფოს მეტროპოლიის მიერ თავ მოხვეული ვალდებულებებისგან. ყოველი ახალი სახელმწიფო უფლებამოსილია თავად გადაწყვიტოს რომელ ხელშეკრულებას დატოვებს ძალაში და რომელს უარყოფს. ეს არ ნიშნავს, რომ სახელმწიფო მემკვიდრე მოვალეა უარყოს ყველა ხელშეკრულება. ახალი სახელმწიფოები უარყოფდნენ მხოლოდ არათანასწორუფლებიან, კაბალურ ხელშეკრულებებს, რომელთა მიხედვით ხდებოდა მათი ტერიტორიის უმოწყალოდ განიავება.

„ტაბულა რაზას“ პრინციპი არ ვრცელდება საერთაშორისო სამართლის ძირითად პრინციპებზე და სხვა ამკრძალავ ნორმებზე. არც ერთ სახელმწიფოს არა აქვს უფლება უარყოს საერთაშორისო მართლწესრიგის საყრდენი პრინციპები და ნორმები, რომელთა გარეშე შეუძლებელი ხდება ხალხთა უშიშროების უზრუნველყოფა. საქართველოს რესპუბლიკაც ამ გზით მიდის. მან აღიარა გაეროს წესდების ძირითადი პრინციპები და ორგანიზაციაში შესვლის სურვილი გამოთქვა.

22. საერთაშორისო ხელშეკრულება, მხარეები და მათში მონაწილეობის უფლება

საერთაშორისო ხელშეკრულება თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის ძირითადი წყაროა. საერთაშორისო სახელშეკრულებო სამართალი არის იმ ნორმათა ერთობლიობა, რომლებიც განსაზღვრავენ საერთაშორისო ხელშეკრულებათა დადებისა და შეწყვეტის წესს, მათი იურიდიული ძალის ნამდვილობის პირობებს. ამ საკითხთან დაკავშირებული დავების მოწესრიგების საშუალებებს.

საერთაშორისო ხელშეკრულებების მხარედ გვევლინება მხოლოდ საერთაშორისო სამართლის სუბიექტები - სახელმწიფოები, საერთაშორისო ორგანიზაციები, რომლებსაც აქვთ საერთაშორისო-სამართლებრივი უფლებაუნარიანობა.

საერთაშორისო ხელშეკრულება აკისრებს უფლება-მოვალეობებს მხოლოდ მასში მონაწილე მხარეებს. მესამე სახელმწიფოებზე უფლება-მოვალეობანი არ ვრცელდება. მაგრამ, თუ საერთაშორისო სამართლის სუბიექტი, რომელიც არის კონკრეტული ხელშეკრულების მხარე, გამოიყენებს ამ ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ უფლებებს, მას ავტომატურად ეკისრება ამ ხელშეკრულებიდან გამომდინარე მოვალეობებიც.

გამონაკლისს წარმოადგენს ხელშეკრულებანი, მიმართული აგრესიის წინააღმდეგ. ვენის კონვენცია აღიარებს სახელმწიფოთა უფლებას დადონ ხელშეკრულება აგრესორის პასუხისმგებლობისა და სხვა საკითხების ფიქსაციის მიზნით. ამავე დროს, ყოველი ხელშეკრულება, რომელიც იდება აგრესორებისა და მათი მოკავშირეების მიერ სხვა სახელმწიფოს საზიანოდ, იმთავითვე ჩაითვლება ბათილად.

ხელშეკრულებები განსხვავდება ერთმანეთისგან მხარეთა რაოდენობის მიხედვით. **ორმხრივი ხელშეკრულებები** სახელმწიფოთშორისი ურთიერთობების ყველაზე ტიპური სახეა. დღეისთვის მისი რაოდენობა რამდენიმე ასეულ ათასს შეადგენს. თანამედროვე ეტაპზე სულ უფრო დიდ და ფართო გამოყენებას პოულობს **მრავალმხრივი ხელშეკრულებები**, რომელთა მეშვეობით იქმნება საერთაშორისო

უნივერსალური და რეგიონალური ორგანიზაციები, წესდებები და ა.შ.

ხელშეკრულებაში მონაწილეობა არ ნიშნავს მხარეებთან დიპლომატიური ურთიერთობის დამყარებას, ხოლო ხელშეკრულების შეწყვეტა არ ნიშნავს სხვა მხარეებთან ასეთი ურთიერთობის გაწყვეტას.

23. ალტერნატივის წესი

მხარეთა მიერ შეთანხმებული და დაზუსტებული ტექსტი ხელმოწერის ობიექტად იქცევა. საერთაშორისო ხელშეკრულების ხელმოწერა სპეციალური წესის დაცვით ხდება, რომლის მიზანია ასახოს სახელმწიფოთა სუვერენული თანასწორობის პრინციპი. ამ წესს ალტერნატი ეწოდება. ორმხრივი ხელშეკრულების ხელმოწერის დროს მხარეები სვამენ თავის ხელმოწერას ერთმანეთის გასვწრივ, მარცხნიდან მარჯვნივ, ან ერთიმეორის ქვევით. პირველ შემთხვევაში მარცხენა ადგილი პირველ ადგილად ითვლება, მეორე შემთხვევაში ასეთ ადგილად ზედა ადგილი ითვლება. ყოველ ეგზემპლარს პირველ ადგილას აწერს ის მხარე, რომელთანაც რჩება წინამდებარე ხელშეკრულება.

მრავალმხრივი ხელშეკრულების ხელმოწერისას მხარეები სვამენ თავის ხელმოწერას ქვეყნების სახელწოდების ანბანური წესის მიხედვით, როგორც წესი, გამოიყენება ინგლისური ანბანი. აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებს შორის გამოიყენება რუსული ანბანი.

ხელშეკრულების დანართს ხელს აწერენ დელეგაციის მეთაურები მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი ხელშეკრულების განუყოფელ ნაწილად ჩაითვლება (დამატებითი მუხლები და ა. შ.) რაც შეეხება დანართებს, რომლებიც საქონლის ნუსხას, საბუთების ნიმუშებსა და სხვა ამგვარ აქტებს წარმოადგენს, მათ, როგორც წესი, ან სულ არ აწერენ ხელს, ანდა ხელს აწერენ დელეგაციის მდივნები.

24. ხელშეკრულების ძალაში შესვლის საფუძვლები

ხელშეკრულება ძალაში შედის:

ა) ხელმოწერის დღიდან;

ბ) ხელმოწერიდან გარკვეული ვადის გასვლის შემდეგ;

გ) სარატიფიკაციო სიგელების გაცვლის დღიდან ან ამ დღიდან გარკვეული ვადის გასვლის შემდეგ;

დ) სარატიფიკაციო სიგელების სათანადო რაოდენობის დაგროვების დღიდან ან ამ დღიდან გარკვეული ვადის გასვლის შემდეგ;

ე) ხელშეკრულების დამტკიცების (მიღების) დღიდან ან გარკვეული ვადის გასვლის შემდეგ.

ასეთია ხელშეკრულების როგორც კონკრეტული საერთაშორისო-სამართლებრივი უფლება-მოვალეობის აღმნუსხველი აქტის ძალაში შესვლის ძირითადი საშუალებანი, მაგრამ ხელშეკრულების ძალაში შესვლა როდი ნიშნავს იმას, რომ იგი სავალდებულო ხდება ყველა მხარისთვის. ასეთი ხელშეკრულება სავალდებულო ხდება მხოლოდ მათთვის, ვინც შეასრულა აქტის ძალაში შეყვანისთვის გათვალისწინებული ყველა პროცედურა, მაგალითად, მოახდინა მისი რატიფიკაცია, შეუერთდა მას და ა. შ. მაგრამ, სხვებისთვის, რომლებსაც ასეთი აქტი არ ჩაუტარებიათ, ეს ხელშეკრულება სავალდებულო ძალას არ იძენს, მანამ სანამ ისინი არ გადადგამენ სათანადო ნაბიჯს.

რატიფიკაციის ქვეშ იგულისხმება ხელშეკრულების დამტკიცება სახელმწიფოს უზენაესი ხელისუფლების მიერ. სახელმწიფოს უფლება აქვს უარი თქვას რატიფიკაციაზე და ეს ვერ ჩაითვლება მართლსაწინააღმდეგო აქტად. ყოველი სახელმწიფო თვითონ განსაზღვრავს რატიფიკაციის წესებს და იმ ორგანოს, რომლის კომპეტენციაშიც შედის რატიფიკაციის უფლება. რატიფიკაციის აქტი ფორმდება სარატიფიკაციოსიგელის სახით, რომლითაც მეთაური ატყობინებს მეორე მხარეს ხელშეკრულების დამტკიცების ფაქტს და არწმუნებს, რომ ხელშეკრულება პირნათლად შესრულდება.

რატიფიკაციისგან განასხვავებენ ხელშეკრულების დამტკიცებას ანუ მიღებას,

რასაც ქვეყნის კონსტიტუცია მიაკუთვნებს ამა თუ იმ კომპეტენტურ ორგანოს, თუკი ხელშეკრულება არ მოითხოვს სარატიფიკაცია პროცედურას.

თუ ხელშეკრულება ღია ხასიათისაა, ყოველ სახელმწიფოს უფლება აქვს „შეუერთდეს“ უკვე ხელმოწერილ ხელშეკრულებას, რისთვისაც ის სპეციალურ განცხადებას აკეთებს და შეერთების აქტს სახელმწიფო-დეპოზიტორს აბარებს.

ხელშეკრულება ძალაში შედის „**სარატიფიკაციო სიგელების გაცვლისას**“ ან „**დეპონირებისთვის გადაცემისას**“.

ორმხრივი ხელშეკრულების დადებისას, ერთ ქვეყანაში ხდება ხელშეკრულების ხელმოწერა, ხოლო სარატიფიკაციო სიგელების გადაცემა ხდება მეორე სახელმწიფოს დედაქალაქში.

მრავალმხრივ ხელშეკრულებათა რატიფიკაციის დროს სარატიფიკაციო სიგელის შესანახად ამოირჩევა **სახელმწიფო-დეპოზიტორი** ან სათანადო საერთაშორისო ორგანიზაციის აღმასრულებელი ორგანო.

ყოველი სახელმწიფო ხელმოწერისას ან რატიფიკაციის დროს უფლებამოსილია გააკეთოს **შენიშვნები ანუ დათქმა**. თუ არცერთმა მხარემ არ განაცხადა პროტესტი, შენიშვნა იურიდიულ ძალას იძენს ყველა მონაწილის მიმართ.

დადებული ხელშეკრულება უნდა იყოს სათანადო წესით გამოქვეყნებული ანუ **პრომულგირებული** ყოველი მხარის მიერ.

25. დათქმა

ყოველი სახელმწიფო ხელმოწერისას ან რატიფიკაციის დროს უფლებამოსილია გააკეთოს შენიშვნები ანუ დათქმა, რომლის მიზანია შეზღუდოს ზოგიერთი მუხლის მოქმედება ან შემოფარგლოს მათი მოქმედება გარკვეული პირობებით. თუ არც ერთმა სხვა მხარემ არ განაცხადა პროტესტი, შენიშვნა იურიდიულ ძალას იძენს ყველა მონაწილის მიმართ და ამიერიდან შენიშვნის გამკეთებელსა და ხელშეკრულების სხვა მონაწილეებს შორის ხელშეკრულება მოქმედებს დათქმის აღნიშნული შესწორებებით. თუ მის წინააღმდეგ პროტესტს

აცხადებს მხოლოდ რამდენიმე სახელმწიფო, დათქმა ვრცელდება დანარჩენ მონაწილეებზე. ერთსულოვანი პროტესტის შემთხვევაში დათქმა იურიდიულ ძალას არ იძენს და ბათილდება, თუ თავისი ხასიათი დეკლარაციული არ არის.

ზოგჯერ, იშვიათ შემთხვევაში, თვით ხელშეკრულება ნაწილობრივ ან სრულებით კრძალავს შენიშვნის გაკეთებას, რაც შეთანხმების დემოკრატიული საწყისების ხელშეუხებლობის უზრუნველსაყოფად კეთდება.

26. ხელშეკრულების მოქმედების ვადა

ხელშეკრულების მოქმედების ვადა მხარეთა მიერ განისაზღვრება. უვადოდ იდება მხოლოდ ის ხელშეკრულებანი, რომლებიც საერთაშორისო სამართლის კოდიფიკაციის აქტებს წარმოადგენენ ან ომის მდგომარეობას წყვეტენ (საზავო ხელშეკრულებანი). ამ ხელშეკრულებათა დენონსაცია (გაუქმება) დაუშვებელია.

პოლიტიკური სახის ხელშეკრულებანი იდება როგორც წესი 10, 20 და მეტი წლით, ეკონომიკური, კულტურული და სამართლებრივი სახისა 1-5 წლით, ზოგჯერ განუსაზღვრელი ვადით.

ხელშეკრულების ვადა შეიძლება გაგრძელდეს, რასაც **პროლონგაცია** ეწოდება. პროლონგაცია ავტომატურ ხასიათს ატარებს მაშინ, როცა ამას თვით ხელშეკრულება ითვალისწინებს. თუ ხელშეკრულების ვადის გასვლამდე რამდენიმე თვით ან წლით ადრე არც ერთი მხარე არ გამოთქვამს მისი გაუქმების სურვილს, იგი ავტომატურად განაგრძნობს მოქმედებას გარკვეული ვადის განმავლობაში.

27. ხელშეკრულებების ნამდვილობის პირობები

საერთაშორისო ხელშეკრულების ნამდვილობა გულისხმობს მის საერთაშორისო-სამართლებრივ სრულფასოვნებას, მართლზომიერ ხასიათს.

ყოველი აქტი, რომელსაც ჩადის ერთი სახელმწიფო სხვა სახელმწიფოს ნების გამომჟღავნების თავისუფლების შეზღუდვის მიზნით, მართლსაწინააღმდეგო ქმედებად ითვლება. პირველ რიგში, ასეთ ქმედებად ჩაითვლება ძალით დამუქრების გამოყენება სახელმწიფოს ან მისი წარმომადგენლობის მიმართ.

სადავოდ ხდის ხელშეკრულების ნამდვილობას მოლაპარაკების მონაწილე სახელმწიფოს წარმომადგენელთა მოტყუება ან მოსყიდვა, ხელშეკრულებაში გაპარული შეცდომა და ა.შ.

ყველაზე მძიმე დანაშაულად ითვლება ძალის გამოყენება ან სხვა რაიმე იძულებითი საშუალებისთვის მიმართვა.

ცალკე საკითხს წარმოადგენს ხელშეკრულების ბათილობა მხარეთა მიერ იმპერატიული ნორმების გადახვევის გამო. ამ შემთხვევაში ორივე სახელმწიფოს ნების გამომჟღავნების თავისუფლება ექვს არ იწვევს, თუმცა ხელშეკრულებით დადგენილი ქცევითი წესები "უხვევენ" არსებულ საყოველთაოდ აღიარებულ ნორმებს, რომელთა იმპერატიული ხასიათის უგულებელყოფა აკრძალულია. იმპერატიული ნორმა უკრძალავს მხარეებს ისეთ გადახვევას, რომელიც მათ ურთიერთობას ეხება და ერთმანეთის მიმართ უფლება-მოვალეობებს ადგენს. ამიტომ ხელშეკრულება, რომელიც ორივე სახელმწიფოს აგრესიულ პაქტს წარმოადგენს და მესამე სახელმწიფოს წინააღმდეგ არის მიმართული, ჩაითვლება ბათილად არა იმიტომ, რომ ძალის გამოყენების დაუშვებლობას იმპერატიული ხასიათი აქვს, არამედ იმიტომ, რომ ეს აქტი არღვევს, ლახავს საერთაშორისო სამართლის ამ ძირითად პრინციპს. მაგრამ თუ ორმა სახელმწიფომ დადო ხელშეკრულება, რომლითაც აღიარებენ მათ შორის დავის მოწესრიგების შეიარაღებული ძალების გამოყენების საშუალებით, ასეთი ხელშეკრულება იმთავითვე ბათილად გვევლინება, რადგანაც ძალის გამოყენებლობის პრინციპის შეცვლა ურთიერთშეთანხმებითაც არ შეიძლება.

28. ხელშეკრულების შეწყვეტა

როდესაც მხარე ან მხარეები ერთმანეთის მიმართ აქტიურად იყენებენ შეძენილ უფლებებს, ხოლო ვალდებულებების შესრულებაზე თავს არ იწუხებენ, ხელშეკრულება მერყევი ხდება და შეიძლება მოხდეს მისი მოქმედების ვადის შეწყვეტა ვადის გასვლამდე.

საერთაშორისო ხელშეკრულების მოქმედების შეწყვეტის რამდენიმე საშუალება არსებობს:

ა) როდესაც ხელშეკრულებაში აღნიშნული წესის გათვალისწინებით, ერთი მხარე ატყობინებს მეორე მხარეს ან სახელმწიფო-დეპოზიტორს, რომ მას არ სურს ხელშეკრულების ვადის გაგრძელება, ამას ხელშეკრულების **დენონსაცია** ეწოდება.

ბ) შესაძლებელია ხელშეკრულების მოქმედების შეწყვეტა მხარეთა შეთანხმებით მოხდეს. ამ შემთხვევაში ყოველი მხარის თანხმობაა სავალდებულო. თუ ამ შეთანხმებას ახალი შესწორებული ხელშეკრულების დადება მოყვება შედეგად, ადგილი აქვს საერთაშორისო ხელშეკრულების **ნოვაციას**.

გ) ხელშეკრულება წყდება ასევე მის მიერ გათვალისწინებული პირობების შესრულებისას ან აღნიშნული ვადის ამოწურვისას.

შესაძლებელია ხელშეკრულების ცალმხრივი გაუქმებაც,

ა) როდესაც ერთ-ერთი მხარე არ იცავს ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ პირობებს და უხეზად არღვევს მათ, მეორე მხარეს უფლება აქვს გააუქმოს ასეთი შეთანხმება, უკანასკნელის ამ მოქმედებას ხელშეკრულების **ანულირება** ეწოდება.

ბ)ავტომატურად უქმდება ის ხელშეკრულება, რომელიც საერთაშორისო ასპარეზიდან გამქრალ სუბიექტთან იყო დადებული.

29. საერთაშორისო კონფერენციები

საერთაშორისო კონფერენცია ეწოდება ორი ან რამდენიმე სახელმწიფოს წარმომადგენლობის შეხვედრას ამა თუ იმ პოლიტიკური, ეკონომიკური და სხვა საკითხების განხილვისა და მათ თაობაზე შეთანხმების მიღწევისათვის. საერთაშორისო კონფერენცია შეიძლება ატარებდეს ასევე „კონგრესის“, „თათბირის“ ან სხვა სახელწოდებას, მაგრამ იურიდიული მნიშვნელობა ამას არა აქვს. დღეისთვის „კონგრესად“ იწოდება ისეთი შეხვედრა, რომელსაც არა აქვს დიპლომატიური, მაგალითად, საერთაშორისო ყრილობა, მიმდვნილი სამეცნიერო, ტექნიკური, კულტურული და სხვ. ამგვარი საკითხებისადმი. „კონგრესით“ აგრეთვე აღინიშნება საზოგადოებრივი ორგანიზაციების წარმომადგენელთა შეხვედრები. „თათბირი“ ისეთი სახის უმაღლესი დონის შეხვედრაა, რომელიც მშვიდობისა და ხალხთა უშიშროებისთვის ტარდება.

საერთაშორისო კონფერენციები შეიძლება დაიყოს შემდეგ ჯგუფებად:

ა) **საზავო კონფერენციები** - შეხვედრები, რომელთა მიზანია ომის მდგომარეობის შეწყვეტის იურიდიულ იგაფორმება საზავო ხელშეკრულების დადებით.

ბ) **პოლიტიკური კონფერენციები** - იწვევა მიმდინარე საჭირობოტო საერთაშორისო პრობლემების განხილვისა და გადაწყვეტისთვის.

გ) **ეკონომიკური კონფერენციები** - განიხილება სახელმწიფოთა ურთიერთობანი ვაჭრობის, სესხის და სხვა საკითხები, რაც ხშირად სათანადო ხელშეკრულების დადებით გვირგვინდება.

დ) **დიპლომატიური კონფერენციები** - ეძღვნება სამართლის კოდიფიკაციის საკითხებს სპეციალური სახის ხელშეკრულებათა და კონვენციების შემუშავებისა და დადებისთვის.

საერთაშორისო კონფერენციები მოიწვევა როგორც სახელმწიფოების, ისე საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ.

საერთაშორისო კონფერენციების მონაწილეთა წრე განისაზღვრება მოწვევის ინიციატორთა მიერ, მაგრამ თუ კონფერენცია ეხება რომელიმე სახელმწიფოს

ინტერესებს, უკანასკნელს უფლება აქვს მოითხოვოს მასზე დასწრება.

არსებობს კონფერენციის თავმჯდომარის არჩევის ორი გზა: 1. კონფერენციის თავმჯდომარედ აირჩევა ინიციატორი სახელმწიფოს წარმომადგენელი (რომელიც ამავდროულად ხსნის კონფერენციას); 2. დელეგაციების მეთაურები რიგრიგობით თავმჯდომარეობენ საერთაშორისო კონფერენციებს.

კონფერენციის მუშაობა წარმოებს **პლენარულ სხდომებსა და კომისიებში**. პლენარული სხდომები, როგორც წესი, საჯაროა, კომისიების სხდომები კი დახურულად მიმდინარეობს. გადაწყვეტილებანი მიიღბა ან ერთხმდ, ან ხმათა უმრავლესობით. უმრავლესობა, რომელიც საჭიროა გადაწყვეტილების მიღებისთვის, შეიძლება იყოს „უბრალო“ ან „კვალიფიცირებული“. თუ არცერთი დელეგაცია ოფიციალურად წინააღმდეგი არ არის გადაწყვეტილების, იგი შესაძლოა მიღებულ იქნას კენჭისყრის გარეშ, კონსენსუსის გზით. „კონსენსუსი მინუს ერთი“ პრინციპის თანახმად, ერთ წევრს ეძლევა უფლება არ მიიღოს მონაწილეობა გადაწყვეტილების მიღებაში, თუ კი არ ეთანხმება მას, მაგრამ ისევ ოფიციალურად წინააღმდეგი პოზიციის დაფიქსირების გარეშე. თუ კონფერენცია არავითარ შედეგს არ იძლევა მონაწილეთა პოზიციების შეურიგებლობის გამო, დგება **დასკვნითი კომუნიკე**, რომელიც მტკიცდება კონფერენციის ყველა მონაწილის მიერ და გადაეცემა პრესას გამოსაქვეყნებლად.

30. საერთაშორისო ორგანიზაციები

საერთაშორისო ორგანიზაციები მუდმივი სახელმწიფოთშორისო დაწესებულებებია, რომლებიც ხანგრძლივი ვადით ან უვადოდ იქმნება პოლიტიკური, ადმინისტრაციული, ეკონომიკური, კულტურული და სხვა მიზნების განსახორციელებლად.

საერთაშორისო ორგანიზაციები ორ დიდ ჯგუფად იყოფა: სამთავრობათშორისო და არასამთავრობო ორგანიზაციებად.

სამთავრობათაშორისი საერთაშორისო ორგანიზაცია იქმნება საერთაშორისო სამართლის ძირითადი სუბიექტიდ - სუვერენული სახელმწიფოების მიერ, რომელნიც განსაზღვრავენ ამ ორგანიზაციების კომპეტენციასა და სტრუქტურას, მის საერთაშორისო - სამართლებრივ სუბიექტუნარიანობას. ასეთი ორგანიზაციის ყოველი წევრი მოქმედებს მოცემული ქვეყნის სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოთა მეშვეობით, მთელი ქვეყნის სახელით.

არასამთავრობათაშორისო საერთაშორისო ორგანიზაცია იქმნება რამდენიმე სახელმწიფოს საზოგადოებრივი ორგანიზაციების ან პირების მიერ. მას არ გააჩნია საერთაშორისო - სამართლებრივი სუბიექტუნარიანობა.

სამთავრობათაშორისი საერთაშორისო ორგანიზაციები ყველაზე მნიშვნელოვან და ქმედით ინსტიტუტს წარმოადგენენ. მათ საქმიანობაზეა პირველ რიგში დამოკიდებული მშვიდობისა და ხალხთა უშიშროების საკითხები, ამავე დროს, შეცდომა იქნებოდა არასამთავრობო საერთაშორისო ორგანიზაციების როლის უგულებელყოფა თანამედროვე სამყაროში. მშვიდობის დაცვის საქმეში ამ ორგანიზაციებს უაღრესად დიდი როლი ეკუთვნის.

განასხვავებენ **უნივერსალურ** და **რეგიონალურ** საერთაშორისო ორგანიზაციებს. პირველ კატეგორიას მიეკუთვნება ისეთი ორგანიზაციები, რომელთა მიზანია საერთაშორისო თანამშრომლობის სხვადასხვა სახის საკითხების მოწესრიგება მსოფლიოს ყველა ან თითქმის ყველა სახელმწიფოს მონაწილეობით. რეგიონალური საერთაშორისო ორგანიზაციები მოიცავენ გარკვეული გეოგრაფიული რეგიონის სახელმწიფოებს და ამ რაიონის უშიშროების, პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური და სხვა პრობლემების გადაწყვეტის მიზნებს ემსახურებიან.

ამის გარდა, საერთაშორისო ორგანიზაციები განსხვავდებიან ერთმანეთისგან კომპეტენციის მიხედვით - **ზოგად საერთაშორისო ორგანიზაციას** მიეკუთვნებიან ის ორგანიზაციები, რომელთა მიზანია საკითხთა ფართო სპექტრის რეგლამენტაცია, ხოლო **სპეციალიზებული ორგანიზაციები** ვიწრო, სპეციალური დანიშნულების საკითხების მოწესრიგებას ემსახურებიან.

31. გაერო

გაერო შეიქმნა 1945 წელს. შტაბ-ბინა მდებარეობს ნიუ-იურკში. მასში შედის 194 სახელმწიფო. გაეროს მიზნებია: ა) დაიცვას საერთაშორისო მშვიდობა და უშიშროება; ბ) განავითაროს მშვიდობიანი მეგობრული ურთიერთობა სახელმწიფოებს შორის; გ) განახორციელოს საერთაშორისო თანამშრომლობა ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული, ჰუმანიტარული პრობლემების გადაწყვეტასა და ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა პატივისცემის წახალისებაში. თავის საქმიანობაში გაერო ეყრდნობა საერთაშორისო სამართლის ძირითად პრინციპებს. წესდების სისტემატიურად დარღვევისთვის სახელმწიფო გაირიცხება ორგანიზაციის შემადგენლობიდან. გაეროში გაწევრიანება და გაეროდან გარიცხვა წარმოებს ერთი და იმავე პროცესით. საჭიროა უშიშროების საბჭოს რეკომენდაცია (არანაკლებ 9 ხმისა, ყველა მუდმივი წევრის ხმათა ჩათვლით) და გენერალური ასამბლეის წევრთა ორი მესამედის გადაწყვეტილება.

- **გენერალური ასამბლეა**

გენერალური ასამბლეა შედგება ყველა წევრ-სახელმწიფოთა წარმომადგენლებისაგან. ყოველ სახელმწიფოს უფლება აქვს დაესწროს სესიას ხუთი წარმომადგენელი, მაგრამ დელეგაციას მხოლოდ ერთი ხმა აქვს.

გენერალური ასამბლეა განიხილავს ყველა საკითხს, რომელიც ეხება მშვიდობის დაცვას, თუ ეს საკითხი უკვე არ განხილულა უშიშროების საბჭოში. იხილავს უშიშროების საბჭოს და სხვა ორგანოების ანგარიშებს. ასევე იძლევა რეკომენდაციებს ყველა იმ დავის მშვიდობიანად გადაწყვეტის შესახებ, რომლებიც ვნებენ მეგობრულ თანამშრომლობას სახელმწიფოებს შორის. გენერალური ასამბლეა უშიშროების საბჭოს რეკომენდაციით **ნიშნავს გენერალურ მდივანს**, ასევე უშიშროების საბჭოსთან ერთად **ირჩევს საერთაშორისო სასამართლოს წევრებს**, განიხილავს და ამტკიცებს ორგანიზაციის ბიუჯეტს.

მუშაობა წარმოებს პლენარულ და კომიტეტის სხდომებზე. იქმნება 7 კომიტეტი.

- **უშიშროების საბჭო**

უშიშროების საბჭოს ეკისრება ძირითადი პასუხისმგებლობა მშვიდობის დაცვისა და ხალხთა უშიშროების უზრუნველყოფის საქმეში. იგი შედგება 15 წევრისაგან, რომელთა შორის 5 მუდმივია, ხოლო 10 არამუდმივი. ეს ხუთი ადგილი ხუთ დიდ სახელმწიფოს ეკუთვნის - აშშ, ინგლისს, საფრანგეთს, რუსეთს და ჩინეთს, რომელთაც ძირითადი პასუხისმგებლობა ეკისრებათ მსოფლიოში მშვიდობის შენარჩუნებისა და განმტკიცებისათვის. დანარჩენ 10 წევრს ირჩევს გენერალური ასამბლეა ორი წლის ვადით, გეოგრაფიული რაიონებისა და კანდიდატი სახელმწიფოების მიერ მშვიდობის დაცვაში შეტანილი წვლილის გათვალისწინებით.

უშიშროების საბჭოს ფუნქციები:

- ა) იცავს საერთაშორისო მშვიდობასა და უშიშროებას;
- ბ) იძიებს ყველა დავას და სიტუაციას, რომელმაც შეიძლება გამოიწვიოს საერთაშორისო დაძაბულობა;
- გ) იძლევა რეკომენდაციას ასეთი დავების გადაწყვეტის მეთოდების შესახებ;
- დ) იმუშავებს შეიარაღების რეგულირების სისტემის შექმნის გეგმებს;
- ე) განსაზღვრავს მშვიდობის დარღვევის საფრთხისას და აგრესიის აქტის ფაქტს და იძლევა რეკომენდაციებს საჭირო ზომების მიღებისათვის;
- ვ) მიმართავს სამხედრო მოქმედებებს აგრესორების წინააღმდეგ;
- ზ) იძლევა რეკომენდაციებს ახალი წევრების მიღების და გენერალური მდივნის დანიშვნის თაობაზე;
- თ) გენერალურ ასამბლეასთან ერთად ირჩევს საერთაშორისო სასამართლოს წევრებს და ა.შ.

- **ეკონომიკური და სოციალური საბჭო**

ეკონომიკური და სოციალური საბჭო შედგება 54 წევრისაგან, რომელთაც ირჩევს გენერალური ასამბლეა სამი წლით. ყოველწლიურად ასამბლეა განაახლებს საბჭოს ერთი მესამედით. საბჭოში ირჩევენ გეოგრაფიული ჯგუფების მიხედვით: აფრიკიდან - 14, აზიიდან - 11, ლათინური ამერიკა და არაბები - 1-, დასავლეთ ევროპა - 13, აღმოსავლეთ ევროპა 6. საქართველო არჩეულ იქნა საბჭოს წევრად 2000 წლის შემოდგომაზე.

ეკონომიკური და სოციალური საბჭო:

ა) უზრუნველყოფს ორგანიზაციის ეკონომიკურ და სოციალურ საქმიანობას;

ბ) იკვლევს, ადგენს მოხსენებებს და რეკომენდაციებს იძლევა საერთაშორისო საკითხებზე ეკონომიკურ, სოციალურ, კულტურულ, განათლების და სხვა დარგებში;

გ) რეკომენდაციას იძლევა ადამიანის უფლებისა და ყველასათვის ძირითად თავისუფლებათა პატივისცემით დაცვა-წახალისების მიზნით;

დ) იწვევს საერთაშორისო კონფერენციებს და იმუშავებს სათანადო კონვენციებს პროექტების გენერალურ ასამბლეაში წარსადგენად;

ე) აწარმოებს მოლაპარაკებას სპეციალიზირებულ ორგანიზაციებთან გაეროსთან მათი ურთიერთობის შესახებ და ა.შ.

შექმნილია 5 რეგიონალური ეკონომიკური კომისია: ევროპისათვის, აზიისა და შორეული აღმოსავლეთისათვის, ლათინური ამერიკისათვის, დასავლეთ აზიისათვის.

საბჭო ხელმძღვანელობს აგრეთვე სხვადასხვა ორგანოს, რომელთა მიზანია განვითარებადი ქვეყნებისათვის ტექნიკური დახმარების გაწევა.

- **გენერალური მდივანი**

გაეროს მთავარი თანამდებობის პირია გენერალური მდივანი, რომელსაც ადმინისტრაციული უფლებები გააჩნია - იგი წარმოადგენს ორგანიზაციას საერთაშორისო ასპარეზზე, უფლებამოსილია უშიშროების საბჭოს ყურადღება მიაქცევინოს ყველა ისეთ საკითხზე, რომელიც, მისი აზრით, ემუქრება მშვიდობასა და ხალხთა უშიშროებას. გენერალური მდივანი ინიშნება 5 წლის ვადით, გენერალური ასამბლეის მიერ უშიშროების საბჭოს რეკომენდაციის საფუძველზე. გაეროს მდივანი დგას უზარმაზარი აპარატის სათავეში, რომელიც ათი ათას მუშაკს ითვლის. ამ მრავალფეროვან საქმიანობაში გენერალური მდივნის დასახმარებლად შემოიღეს გაეროს ვიცე-გენერალური მდივნის თანამდებობა.

- **მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლო**

მართლმსაჯულების საერთაშორისო შედგება 15 მოსამართლისაგან, რომელთაც ცხრა წლის ვადით, ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად ირჩევენ გენერალური ასამბლეა და უშიშროების საბჭო. მოსამართლეებს ირჩევენ

კვალიფიკაციის მიხედვით და არა მოქალაქეობის გათვალისწინებით, ე.ი. პირველ რიგში მხედველობაში მიიღება მეცნიერული და პრაქტიკული კვალიფიკაცია, ავტორიტეტი. ერთსა და იმავე სახელმწიფოს არ შეიძლება სასამართლოში ორი მოსამართლე ჰყავდეს.

სასამართლო იხილავს მხოლოდ ისეთ საქმეებს, სადაც მხარეებად მხოლოდ წევრი სახელმწიფოები გამოდიან.

სასამართლო წარმოებაში მხოლოდ მაშინ ღებულობს საქმეს, თუ ორივე მოდავე თანახმაა იურისდიქციაზე. თუ ერთ-ერთი მხარე უარს ამბობს საქმის სასამართლოში გადაცემაზე, სასამართლოს იურისდიქციაზე, იგი მოვალეა შეასრულოს სასამართლოს გადაწყვეტილება, წინააღმდეგ შემთხვევაში მეორე მხარეს უფლება აქვს მიმართოს უშიშროების საბჭოს სასამართლოს გადაწყვეტილების ცხოვრებაში გატარების უზრუნველსაყოფად.

- **მეურვეობის საბჭო**

მოწოდებული იყო ხელი შეეწყო კოლონიებში მცხოვრები ხალხებისათვის მიეღწიათ თვითმმართველობისათვის ან დამოუკიდებლობისათვის. მაგრამ, იმის გამო, რომ მეურვეობის საბჭოს შემადგენლობაში ჭარბობდა კოლონიზატორთა წარმომადგენლები, მისი მუშაობა სასურველ ნაყოფს არ იძლეოდა და იგი მალე ჩიხში აღმოჩნდა.

1960 წელს მიღებულმა დეკლარაციამ კოლონიური და დამოუკიდებელი ქვეყნებისათვის დამოუკიდებლობის მინიჭების შესახებ და ამ დეკლარაციის ცხოვრებაში გატარებამ დაშალა მსოფლიო კოლონიური სისტემა, ამიტომ, ამ პირობებში მეურვეობის საბჭოს არსებობას აზრი აღარ აქვს. დღეს გაეროს ეს ორგანო აღარ შეეფერება თანამედროვეობის ამოცანებს და მისი არსებობა გაუმართლებელია.

- **საქართველოს და გაეროს ურთიერთობა**

1992 წლის ივლისში საქართველო გაეროს 179-ე წევრი გახდა, რაც ორგანიზაციის ღირებულებების და პრინციპების აღიარებას გულისხმობს. საქართველოში გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ოფისი 1993 წლის დასაწყისში გაიხსნა. ამ დროიდან მოყოლებული ქვეყნის ერთიანი განვითარების და

მოსახლეობის ეკონომიური და სოციალური პირობების გაუმჯობესების მიზნით, საქართველოში ერთ გუნდად მუშაობს გაეროს მრავალი სააგენტო, ფონდი და პროგრამა.

ქვეყანაში ზოგიერთ სააგენტოს, ფონდს და პროგრამას მუდმივი ოფიციალური წარმომადგენლობა აქვს, ზოგიერთი მათგანი კი ქვეყნის მხარდაჭერას ადგილობრივი წარმომადგენლობის გარეშე რეგიონული ოფისიდან ან გაეროს შტაბბინიდან ახორციელებს. გაეროს ის სააგენტოები, რომელთაც მუდმივი წარმომადგენლობა აქვთ ქვეყანაში საქართველოს გაეროს სააგენტოთა ჯგუფში (UNCT) ერთიანდებიან. საქართველოს გაეროს სააგენტოთა ჯგუფს გაეროს მუდმივი კოორდინატორი ხელმძღვანელობს. ეს ჯგუფი საქართველოს მთავრობასთან, სამოქალაქო საზოგადოებასთან, სხვა ადგილობრივ და საერთაშორისო პარტნიორებთან მჭიდრო თანამშრომლობის გზით მუშაობს საქართველოს მდგრადი განვითარების ხელშესაწყობად. ამ განსაკუთრებით აღსანიშნავია გაეროს საქართველოს განვითარების ხელშეწყობის გეგმა (UNDAF), რომელიც მუშაობისთვის მნიშვნელოვან და ურთიერთდაკავშირებულ მიმართულებებს გამოჰყოფს. გაეროს გეგმა განვითარების ხელშეწყობისთვის არის ცოცხალი დოკუმენტი; იგი საშუალებას აძლევს გაეროს სააგენტოთა ჯგუფს თვალი მიადევნოს საკუთარ მუშაობას და მათი საქართველოში საქმიანობის მთავარი მიმართულებები შეუსაბამოს ქვეყნის საჭიროებებსა და პრიორიტეტებს.

32. ნატო

ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაცია (ნატო) შეიქმნა 1949 წელს. დღეისთვის იგი აერთიანებს ევროპისა და ჩრდილოეთ ამერიკის 28 სახელმწიფოს. ნატოს შტაბ-ბინა მდებარეობს ბრიუსელში (ბელგიაში). ნატოს უმთავრეს ამოცანას წარმოადგენს წევრი სახელმწიფოების დაცვა აგრესიისგან და ალიანსის ერთ წევრზე თავდასხმა განიხილება ყველა წევრზე თავდასხმად. ასევე ორგანიზაცია მიზნად ისახავს მხარეთა მჭიდრო თანამშრომლობას დავების მშვიდობიანი გადაწყვეტისას, საერთაშორისო მშვიდობის განმტკიცებისათვის, ეკონომიკური კავშირების გაძლიერებისთვის და სხვ. პირველად ნატო შეიქმნა როგორც წმინდა პოლიტიკური კავშირი „ცივი ომის“ საწარმოებლად, თუმცა შემდეგ მას პოლიტიკური ოგანოს ფუნქციაც დაეკისრა. გადაწყვეტილების მიღება ნატოს ორგანოებში კონსენსუსისთ ხდება. ყოველ წევრს აქვს უფლება ოქმში შეიტანოს თავისი „განსაკუთრებული აზრი“ ამა თუ იმ საკითხის მიმართ.

განმტკიცებისათვის, ეკონომიკური კავშირების გაძლიერებისთვის და ნატოს უმაღლეს პოლიტიკურ ორგანოს წარმოადგენს **ჩრდილო-ატლანტიკური საბჭო**, რომელშიც შედის 25 წევრ-სახელმწიფო. საბჭოს შემადგენლობაში შედიან როგორც წესი სახელმწიფოს მუდმივი წარმომადგენლები (ელჩები), რომლებიც იკრიბებიან კვირაში ერთხელ, სესიები საგარეო საქმეთა ან სხვა მინისტრების დონეზე ტარდება წელიწადში ორჯერ გაზაფხულზე და ზამთარსი ქ.ბრიუსელში. განსაკუთრებულ შემთხვევებში იწვევენ საგანგებო სესიას. სესაი ზოგჯერ სახელმწიფოს და მთავრობის მეთაურთა დონეზეც ტარდება. **ნატოს გენერალური მდივანი** თავმჯდომარეობს საბჭოს სამუშაო სესიებს. სესიის გახსნასა და დახურვას აწარმოებს საბჭოს საპატიო თავმჯდომარე იმ ქვეყნის საგარეო საქმეთა მინისტრი რომლისჯერაც მოდის აღნიშნულ თარიღზე. საბჭოს სესიებს შორის მიმდინარე საქმიანობას ხელმძღვანელობს **ნატოს მუდმივი კომიტეტი**, რომლებიც შედგება წევრ-სახელმწიფოების ელჩის რანგის მქონე მუდმივი წარმომადგენლებისგან. მუდმივ კომიტეტს ხელმძღვანელობს ნატოს გენერალური მდივანი. რომელიც აწარმოებს პოლიტიკურ კონსულტაციებს, ახდენს ინფორმაციის გაცვლას, ამზადებს მასალებს

ნატოს საბჭოს სესიებისათვის. **ნატოს პოლიტიკური კომიტეტი**, რომელიც შედგება მუდმივ წარმადგენელთა მოადგილეებისა და პოლიტიკური მრჩეველთაგან, ამზადებს მასალებს და დოკუმენტებს მუდმივი საბჭოს სხდომებისთვის.

ნატოს უმაღლესი ორგანო სამხედრო საქმეების გადაჭრაში არის **თავდაცვის დაგეგმვის კომიტეტი** მონაწილე ქვეყნების თავდაცვის მინისტრების დონეზე (საფრანგეთის გამოკლებით). კომიტეტის სხდომები ტარდება წელიწადში ორჯერ (გასაფხულზედა ზამთარში). საბჭოს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ორგანოა **ბირთვული თავდაცვის კომიტეტი**, რომელიც განიხილავს ბირთვული იარაღის პრობლემებს (შედიან წევრ-ქვეყნების თავდაცვის მინისტრები გარდა საფრანგეთისა). სამხედრო კომიტეტის აღმასრულებელ ორგანოს წარმოადგენს **საერთაშორისო გაერთიანებული შტაბი** - შედის ის წევრ-ქვეყანა რომლის შენაერთს გადევს გაერთიანებულ სეიარაღებულ ძალებს. შტაბის უფროსს ნიშნავს **სამხედრო კომიტეტი**. ალიანსის უმაღლესი ორგანო სამხედრო ხელმძღვანელობის დარგში არის სამხედრო კომიტეტი, რომლის წევრებია წევრ-ქვეყნების შეიარაღებულ ძალთა მთავარსარდლები.

ნატოს ჩარჩოებში მოქმედებს „**ევროჯგუფი**“, რომელშიც შედიან დასავლეთ ევროპის ქვეყნების თავდაცვის მინისტრები (საფრანგეთისა და ისლანდიის გარდა). მისი მთავარი ამოცანაა შეიარაღების გეგმების კოორდინაცია.

ნატოს აღმასრულებელი ორგანოა **საერთაშორისო სამდივნო** გენერალური მდივნის მეთაურობით. გენერალური მდივნის პოსტზე ირჩევენ ცნობილ პოლიტიკურ მოღვაწეებს. ნატოს სისტემაში გადაწყვეტილებები მიიღება კონსესუსით. წევრ-ქვეყანას აქვთ ერთი ხმა და მას შეუძლია ნებისმიერი გადაწყვეტილების ბლოკირება მაგრამ ამისთვის მან უნდა წარადგინოს მოტივირებული ახსნა-განმარტება. 1991 წლის დეკემბერში შეიქმნა ახალი ორგანო - **ჩრდილოატლანტიკური თანამშრომლობის საბჭო**. მისი მიზანი იყო მოეცვა ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის დახელმწიფოები და ჩაერთო ისინი პოლიტიკური კონსულტაციების პროცესში.

ევროატლანტიკური პარტნიორობის საბჭო (EAPC) ნატოს სისტემაში შექმნილი ორგანიზაციაა. მისი წინაპარი ორგანიზაციაა ჩრდილოატლანტიკური

თანამშრომლობის საჭო. EAPC-ს უმაღლესი ორგანოა პარტნიორთა საგარეო საქმეთა მინისტრების აგრეთვე თავდაცვის მინისტრების თათბირები.

❖ საქართველოსა და ნატოს ურთიერთობა

1992 წელს საქართველო გახდა ჩრდილოეთატლანტიკური თანამშრომლობის საბჭოს წევრი. 1994 წელს საქართველო შეუერთდა პროგრამა „პარტნიორობა მშვიდობისთვის“. 2010 წლის 1 ოქტომბერს საქართველოში ოფიციალური ვიზიტით იმყოფებოდა ნატოს გენერალური მდივანი ანდერს ფოგ რასმუსენი. 2010 წლის 19-20 ნოემბერს საქართველოს დელეგაცია იმყოფებოდა ქ. ლისაბონში ნატოს სამიტზე. სამიტზე მიღებულ ნატოს ახალ სტრატეგიულ კონცეფციასა და დეკლარაციაში განმეორდა და განმტკიცდა ნატოს ბუქარესტის სამიტის გადაწყვეტილება, რომ საქართველო ნატოს წევრი გახდება. რუსეთს მტკიცედ მოეთხოვა ცეცხლის შეწყვეტის ხელშეკრულებით აღებული ვალდებულებების შესრულება და საქართველოს ტერიტორიების, აფხაზეთისა და სამაჩაბლოს, დამოუკიდებლად აღიარების შეცვლა. კოსოვოში ოპერაციის დროს საქართველოს ოცეული მონაწილეობდა გაეროს ეგიდით და ნატოს ჯარების საშუალებით კოსოვოში მიმდინარე მშვიდობის დამცავ ოპერაციაში. 1994-1996 წლებში საქართველოს მონაწილეობა შემოიფარგლებოდა კონსულტაციებით და თათბირებში მონაწილეობით. 1997-1998 წლებიდან ეს მონაწილეობა უფრო აქტიური ხდება, ყოველწლიურად საქართველო პარტნიორობის პროგრამას ასამდე ღონისძიებაში ღებულობდა მონაწილეობას, მათ შორის საქართველოს შეიარაღებული ძლები მონაწილეობდნენ მრავალეროვნულ სამხედრო წვრთნებში სხვადასხვა ქვეყანაში. 2000 წელს საქართველომ 100-მდე ღონისძიებაში მიიღო მონაწილეობა, ჩატარდა 13 მრავალეროვნული სამხედრო წვრთნა თავდაცვის სამინისტროს ქვეგანყოფილებისა და შტატების მონაწილეობით. ნატოში გაწევრიანების ერთ-ერთ გზაა „ნატოსთან ინდივიდუალური პარტნიორობის სამოქმედო გეგმა (IPAP)“, რომელსაც საქართველო 2004 წელს შეუერთდა. ნატო-საქართველოს კომისია უზრუნველყოფს კონსულტაციებს მოკავშირეებსა და საქართველოს შორის საქართველოს მიერ რეფორმების გატარების პროცესში. კომისიაში მუშაობა ყოველწლიური ეროვნული პროგრამის ფარგლებში მიმდინარეობს. კომისიის საქმიანობა რეფორმების მხარდაჭერის, საქართველოს

თავდაცვისა და უსაფრთხოების სექტორში მიმდინარე ტრანსფორმაციის გზაზე მნიშვნელოვან ელემენტს წარმოადგენს. განსაკუთრებით აღსანიშნავია საქართველოს წვლილი ავღანეთის აწ უკვე დასრულებულ „საერთაშორისო უსაფრთხოების მხარდამჭერი ძალების ოპერაციაში (ISAF)“, სადაც 2004-2014 წლებში მონაწილეობდა. 2015 წლიდან საქართველო განაგრძობს ნატოს ავღანეთის ოპერაციაში მონაწილეობას და ჩართულია „გადამწყვეტი მხარდაჭერის“ მისიაში.

33. ეუთო

შეიქმნა უსაფრთხოების რეგიონალური საერთაშორისო ორგანიზაცია, რომლის 55 წევრი - სახელმწიფო განლაგებულია ვანკუვერიდან ვლადივოსტოკამდე გადაჭიმულ გეოგრაფიულ სივრცეზე, გაეროს წესდების VIII თავის შესაბამისად ევროპაში კონფლიქტების თავიდან აცილების, კრიზისის მართვისა და კონფლიქტის შემდგომი რეაბილიტაციის მიზნით ისეთ სფეროში, როგორიცაა: შეიარაღებაზე კონტროლი, პრევენციული დიპლომატია, ნდობისა და უსაფრთხოების მიღწევის ზომები, ადამიანის უფლებები, არჩევნების მონიტორინგი, ეკონომიკური და გაეროს უსაფრთხოება. ჰელსინკში თათბირის დასკვნითი აქტი ხელმოწერილ იქნა 1975 წლის 5 აგვისტოს 35 სახელმწიფოს მიერ.

ამ ორგანიზაციის მიზანი იყო შეესუსტებინა „ცივი ომით“ გამოწვეული დაძაბულობა აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის.

1990 წლამდე ეუთო ფუნქციონირებდა როგორც შეხვედრებისა და კონფერენციების სისტემა, რომელიც ადგენდა სახელმწიფოებისა და მოქალაქეების მოქმედებათა წესებს და პერიოდულად მიმოიხილავდა მათ შესრულებას. პარიზის 1990 წ. უმაღლესი დონის შეხვედრაზე ეუთო ახალ კურსს დაადგა. ეუთო მოწოდებულ იქნა რათა ხელი შეეწყოს ევროპაში მიმდინარე ისტორიული გარდაქმნის წარმართვასა და „ცივი ომის“ შემდგომი პერიოდის ახალ მოთხოვნებზე

რეაგირებისათვის.

აღნიშნული ამოცანების შესრულების გასაადვილებლად შეიქმნა ცალკეული უწყებები და ინსტიტუტები, შეხვედრებმა უფრო რეგულარული ხასიათი მიიღო და ეუთოს მუშაობა უფრო ორგანიზებული გახდა.

ეუთოს სტრუქტურა:

ეუთოში პოლიტიკური კონსულტაციებისა და გადაწყვეტილებების მიმღები მთავარი ორგანოა **მუდმივი საბჭო**. მისი წევრები, ანუ ეუთოს მონაწილე სახელმწიფოთა მუდმივი წარმომადგენლები (ელჩები) ვენაში, ყოველკვირეულად იკრიბებიან ეუთოს კომპეტენციას მიკუთვნებულ ყველა საკითხის განსახილველად, მათზე გადაწყვეტილების მისაღებად. **მთავარ საბჭოს** იწვევენ პერიოდული პოლიტიკური თათბირებისათვის. მთავარი საბჭო წელიწადში ერთხელ იკრიბება ქ. პრაღაში. ეუთოს წევრი ქვეყნების საგარეო საქმეთა მინისტრები მართავენ **მინისტერიალს** წელიწადგამოშვებით, შუალედში სახელმწიფოს ან მთავრობის მეთაურები რამდენიმე წელიწადში ერთხელ იკრიბებიან უმაღლესი დონის შეხვედრაზე, **სამიტებზე**.

ეუთოს **მოქმედ თავმჯდომარეს** სრული პასუხისმგებლობა ეკისრება აღსრულებითი საქმიანობისათვის. თავმჯდომარეობა ყოველწლიურად იცვლება.

ეუთოს **გენერალური მდივანი** - რომელიც ვენაში იმყოფება, მოქმედებს როგორც ეუთოს მოქმედი თავმჯდომარის წარმომადგენელი და დახმარებას უწევს მას ეუთოს მიზნების მისაღწევად მიმართულ ყველა საქმეში. მისი საქმიანობა აგრეთვე მოიცავს ეუთოს სტრუქტურებისა და ოპერაციების წარმართვას.

სამდივნოში შედის: გენერალური მდივნის ოფისი, კონფლიქტების თავიდან აცილების ცენტრი, ადმინისტრაციის და ოპერაციების დეპარტამენტი და ეკონომიკურ და გარემოს სფეროში ეუთოს საქმიანობის კოორდინატორი.

ეუთოში შედის აგრეთვე სხვა ინსტიტუტები: **დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა უწყება** - აქტიურ როლს ასრულებს არჩევნების მონიტორინგსა და ეროვნული საარჩევნო და ადამიანის უფლებათა დამცავი ინსტიტუტების განვითარებაში, არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და სამოქალაქო საზოგადოების განვითარების ხელშეწყობაში, ჟურნალისტების

მომზადებაში, იგი ასევე წარმოადგენს ეუთოს საკონტაქტო პუნქტს ბოშების სტატუსთან დაკავშირებულ საკითხებში.

განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონეა **ეროვნულ უმცირესობათა უმაღლესი კომისიის** საქმიანობა. უმაღლესი კომისარი, აფასებს და ცდილობს მოაგვაროს შეძლებისდაგვარად ადრინდელ საფეხურზე სიტუაციები, რომლებიც შეიცავენ ეროვნულ უმცირესობათა საკითხებს.

ეუთოს კომპეტენციაში შედის აგრეთვე ჩვეულებრივი შეიარაღების კონტროლი და ნდობის მისაღწევად მიმართული ზომების მიღება.

ეუთოს **საპარლამენტო ასამბლეა**, რომელიც ეუთოს ყველა სახელმწიფოს 300-ზე მეტი პარლამენტარისგან შედგება. ატარებს ყოველწლიურ სესიას ივლისში, ხოლო მთელი წლის განმავლობაში აწყობს სხვადასხვა შეხვედრებს. ასამბლეის სამდივნო კოპენჰაგენშია განლაგებული.

ორგანიზაციამ შექმნა **შერიგებისა და არბიტრაჟის სასამართლო** ქ. ჟენევაში. მონაწილე სახელმწიფოებს, რომლებმაც ხელი მოაწერეს მის შექმნას, შეუძლიათ სასამართლოს გადასცენ სადავო საკითხი, რომელსაც საარბიტრაჟო ტრიბუნალი ან შერიგების კომისია გადაწყვეტს.

❖ საქართველოსა და ეუთოს ურთიერთობა

1992 წლიდან მოყოლებული, ეუთოს მისია საქართველოში 17 წლის განმავლობაში იმყოფებოდა. მისი მანდატი მრავალ სფეროს მოიცავდა – კონფლიქტების მოგვარებით (1992 წლის ქართულ-ოსური და 1993 წლის ქართულ-აფხაზური კონფლიქტები. ამ უკანასკნელის მოგვარებაში ეუთო ასევე დახურული გაეროს მისიის დამხმარე მექანიზმი იყო) და ადამიანის უფლებათა დაცვით (სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის რეგიონების ჩათვლით) დაწყებული, იარაღის მარაგების განადგურებით და პოლიციის რეფორმით დამთავრებული. მისიის საქმიანობის უმთავრესი ელემენტი იყო მონიტორინგის ჩატარება, რომლის შედეგადაც ეუთოს წევრი ქვეყნები და საერთაშორისო საზოგადოებრიობა საქართველოში მიმდინარე მოვლენების შესახებ ღირებულ ინფორმაციას იღებდა. 2008 წლის აგვისტოს ომის შემდეგ, რასაც ცეცხლის შეწყვეტის შესახებ ხელშეკრულების გაფორმება მოჰყვა, რუსეთის ფედერაციამ მხარი არ დაუჭირა კონსენსუსზე დამყარებული

გადაწყვეტილების მიღების ეუთოსეულ სისტემას. შედეგად, მისია საქართველოში დაიხურა.

34. ევროპის კავშირი

ევროპის კავშირი (გაერთიანება), რომელიც შედგება სამი ორგანიზაციისაგან, ესენია: ევროპის ქვანახშირისა და ფოლადის გაერთიანება, ევროპის ეკონომიკური გაერთიანება და ევროპის ატომური ენერგიის კომისია (ევრატომი). 1975 წელს რომის ხელშეკრულებით შეიქმნა „ევროპის გაერთიანება“, რომელშიც სამივე ორგანიზაცია ავტონომიურობით სარგებლობდა, ხოლო 1967 წლიდან „ხელშეკრულებით შერწყმის შესახებ“ შეიქმნა ევროპის გაერთიანების ხელმძღვანელი ორგანოების ერთიანი სისტემა. მომდევნო წლებში ეს ერთიანობა უფრო გაძლიერდა. ქ. მაასტრიხტში (ნიდერლანდები) 1991 წელს დაიდო „ხელშეკრულება პოლიტიკური კავშირის შესახებ“, რომელიც აძლიერებს ევროკავშირის საქმიანობას საერთაშორისო ურთიერთობათა, თავდაცვისა და უშიშროების სფეროში. ეს ხელშეკრულება ძალაში შევიდა 1993 წელს. 1997 წლის ივნისში ხელი მოეწერა მაასტრიხტის ახალ ხელშეკრულებას, რამაც საგრძნობლად გააძლიერა ევროპის ერთიანობა საგარეო და თავდაცვითი პოლიტიკის სფეროში. ამ გადაწყვეტილებებით ევროპული საბჭოს გენერალური მდივანი იქცა საერთო საგარეო და თავდაცვითი პოლიტიკის უზენაეს წარმომადგენლად. მაასტრიხტის ხელშეკრულების ამოქმედების შემდეგ ევროგაერთიანება ევროპის კავშირის სახით გვევლინება. ევროკავშირის შტაბ-ბინა მდებარეობს ბრიუსელში.

ამჟამად გაერთიანების ძირითადი ორგანოებია:

- **კომისია**

კომისია შეიმუშავებს ევროკავშირის ღონისძიებებს და უზრუნველყოფს მათ განხორციელებას. კომისია არის კანონმდებლობის მთავარი ინიციატორი, თუმცა კანონმდებლობაში უფლებამოსილების მქონეა ევროპარლამენტი და ევროკავშირის მინისტრთა საბჭო, აგრეთვე ამ კავშირის წევრი ცალკეული სახელმწიფოები. თავისი აღმასრულებელი ფუნქციების შესაბამისად, კომისია კონტროლს უწევს ქვანახშირისა და ფოლადის ფასებს, ებრძვის მონოპოლიზმსა და ისეთ სუბსიდირებას, რომელიც ზიანს აყენებს კონკურენციას. გარდა ამისა, იგი თვალყურს ადევნებს ბირთვულ (ენერგეტიკულ) დანადგარებს და სხვ. კომისია დგას ევროკავშირის კანონმდებლობის სადარაჯოზე: იგი იძიებს კავშირს წევრი სახელმწიფოებისა თუ ცალკეული კომპანიების მიერ გაერთიანების კანონების დარღვევის შემთხვევებს, ამასთან, საჭიროების შემთხვევაში აჯარიმებს დამრღვევ მხარეს ან საქმეს სასამართლოს გადასცემს. კომისია შედგება 20 წევრისაგან, რომლებსაც ნიშნავენ 5 წლის ვადით და რომლებიც ამ ხნის განმავლობაში მოქმედების სრულ თავისუფლებას ინარჩუნებენ, ხოლო სახელმწიფოსთან მათი დამოკიდებულება წყდება. კომისიის წევრები კურირებენ ამა თუ იმ კონკრეტულ სფეროებს, როგორებიცაა: საგარეო ეკონომიკური კავშირები, ეკონომიკა, ფინანსები, სოფლის მეურნეობა და სხვა. გადაწყვეტილება მიიღება ერთობლივად - კონსენსუსით, ზოგჯერ კი ხმათა უმრავლესობით. კომისიისაგან უნდა განვასხვაოთ ადმინისტრაციული სამსახურები, რომლებიც უწევენ ხელმძღვანელობას კომისიის მიერ დასახულ ღონისძიებებს. ამ სამსახურში შედიან: გენერალური მდივანი, იურიდიული სამსახური, თარგმანის ბიურო, სხვა ცენტრალიზებული სამსახურები, აგრეთვე 23 გენერალური დეპარტამენტი თავიანთი გენერალური დირექტორების მეთაურობით. თუ კომისიის წევრები პროფესიანოლი პოლიტიკოსები არიან, ადმინისტრაციული სამსახურის მთელი სისტემა შედგება სპეციალისტ პროფესიონალებისაგან, რომლებიც პოლიტიკაში ჩაურევლად უნდა ახორციელებდნენ თავიანთ საქმიანობას.

- **ევროპარლამენტი**

იგი კავშირის საკანონმდებლო ორგანოა. პირველ ხანებში მხოლოდ საკონსულტაციო ფუნქციით სარგებლობდა. დღეს მას მნიშვნელოვანი ადგილი

უკავია საკანონმდებლო საქმიანობაში. კომისიასთან ერთად 626 წევრისაგან შემდგარ ამ პარლამენტს ირჩევენ ე-ის მთელ ტერიტორიაზე ჩატარებული პირდაპირი არჩევნებით 5 წლის ვადით. ევროპარლამენტის კომპეტენციას მიეკუთვნება: ა) ბიუჯეტის მიღება; ბ) დადგენილებების, დირექტივებისა და გადაწყვეტილებების მიღებაში მონაწილეობა. საქმე ისაა, რომ კომისია საკანონმდებლო აქტს ერთდროულად წარუდგენს როგორც პარლამენტს, ასევე მინისტრთა საბჭოს. თუ ამ ორგანოების პოზიციები განსხვავდება, კანონპროექტი ხელმეორედ განიხილება. მინისტრთა საბჭოს უფლება აქვს უარყოს პარლამენტის გადაწყვეტილება მხოლოდ თავისი წევრების ერთსულოვანი გადაწყვეტილებით, რასაც მხარი უნდა დაუჭიროს კომისიამ: გ) კონტროლი კომისიის საქმიანობის მიმართ. საქიროების შემთხვევაში პარლამენტს შეუძლია, ხმათა ორი მესამედით კომისიას უნდობლობა გამოუცხადოს; დ) პოლიტიკური ფორუმების მოწვევა: ე) პარლამენტს უფლება მიეცა, მიიღოს პეტიციები კავშირის მოქალაქეებისაგან. ამ პეტიციების განხილვისათვის დაინიშნა ომბუდსმენი.

- **მინისტრთა საბჭო**

იგი ევროკავშირის ღონისძიებათა ჩატარების შესახებ საბოლოო გადაწყვეტილებათა მიღების ორგანოა, რომელსაც ასევე საბოლოო სიტყვა ეკუთვნის კანონების მიღებისას. თავის მხრივ, შედგება რამდენიმე საბჭოსაგან, რომლებიც არეთანებენ ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოთა ამა თუ იმ დარგის მინისტრებს დღის წესრიგის შინაარსის მიხედვით, მაგალითად: სოფლის მეურნეობის, ეკონომიკის, ფინანსებისა და ა.შ. მათგან ორ საბჭოს აქვს განსაკუთრებული სტატუსი, ესენია: ა) საერთო საკითხების საბჭო, რომელიც საგარეო საქმეთა მინისტრებისაგან შედგება და საკოორდინაციო ფუნქციას ასრულებს; ბ) ევროპის საბჭო, რომელიც თავისი წევრი ქვეყნების სახელმწიფოების მეთაურებს აერთიანებს. იგი წელიწადში ორჯერ იკრიბება და ყველაზე მნიშვნელოვან ზოგადპოლიტიკურ და ეკონომიკურ საკითხებს განიხილავს. მინისტრთა საბჭოს გადაწყვეტილებებს ამზადებს გენერალური სამდივნო, რომელშიც 2200 თანამშრომელი მუშაობს. მრავალი სამუშაო ჯგუფი და კომისია საქმიანი სჯა-ბაასის ასპარეზია, სადაც ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოთა მოხელეები და ევროპის გაერთიანების კომისიის წევრები გულდასმით იხილავენ

გადაწყვეტილებათა პროექტებს. ამ სისტემის სათავეში დგას მუდმივ წარმომადგენელთა კომიტეტი, რომელიც შედგება კავშირის წევრ სახელმწიფოთა მიერ წარგზავნილი ელჩებისაგან - მინისტრებისაგან. კომიტეტს ეკისრება მინისტრთა საბჭოს სხდომებისათვის მოსამზადებელი სამუშაოების კოორდინაცია. მინისტრთა საბჭო გადაწყვეტილებებს იღებს ხმათა უმრავლესობით; ერთხმად საჭიროა მხოლოდ ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხების გადასაწყვეტად, როგორებიცაა: გადასახადები, შრომითი კანონმდებლობა, იმიგრაცია, კანონის დაცვა, პოლიტიკა, საგარეო თავდაცვა. ყოველი ქვეყნის ხვედრითი წილი განისაზღვრება მისი ეკონომიკის პოტენციალით, იგი ვარირებს 10-დან (დფრ, დიდი ბრიტანეთი, საფრანგეთი, იტალია) 2-მდე (ლუქსემბურგი).

* * *

მხარეთა დავების განსახილველად შექმნილია ევროპის გაერთიანებათა სასამართლო, შექმნილია აგრეთვე აუდიტორთა კომიტეტი, ეკონომიკური და სოციალური პრობლემების კომიტეტი და ევროპის საინვესტიციო ბანკი.

ევროპის კავშირის სამართალშემოქმედება ხორციელდება რამდენიმე სახის აქტით, ესენია: ა) **დადგენილებანი** - საერთო გამოყენების ის საკანონმდებლო აქტები, რომლებიც მოქმედებენ ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოთა ტერიტორიაზე; ბ) **დირექტივები** - ისინი სავალდებულოა მხოლოდ იმ ქვეყნებისათვის, რომლებიც მონაწილეობენ კონკრეტული ამოცანის გადაწყვეტაში. ასეთი აქტები მოითხოვენ ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამის კორექტირებას; გ) **გადაწყვეტილებანი** - ისინი ეხებიან ცალკეულ სადავო საკითხებს და სავალდებულოა იმ ქვეყნების იურიდიული და ფიზიკური პირებისათვის, რომელთა საქმის გამოც იქნენ მიღებული; დ) **რეკომენდაციები და შეხედულებანი** - ეს ისეთი აქტებია, რომლებსაც ოფიციალურად იურიდიული ძალა არა აქვთ, მაგრამ დიდი ყურადღებას მოითხოვენ, რადგან ისინი ევროკავშირის აზრს გამოხატავენ. დღემდე ევროკავშირი ძირითადად ეკონომიკური, ფინანსური, სავაჭრო და სოციალურ-ჰუმანიტარული საკითხების ერთობლივ რეგულირებას ახდენდა. იგი უპირველეს მიზნად ისახავდა, შექმნილიყო ერთიანი ეკონომიკური არე, რომლის ფარგლებში არ იარსებებდა არც საზღვრები, არც რაიმე შეზღუდვა საქონლის,

კაპიტალისა და მოქალაქეთა გადაადგილებისათვის. 1990 წლის ივნისიდან დაიწყო ევროკავშირის საქმიანობის პირველი ეტაპი - სავალუტო-საფინანსო და ეკონომიკური კავშირის შექმნა. თავდაპირველად ამ კავშირში შევიდა 8 სახელმწიფო - დიდი ბრიტანეთი, დანია საფრანგეთი, იტალია, გერმანია, ბელგია, ნიდერლანდი და ლუქსემბურგი. 1992 წელს მას შეუერთდა საბერძნეთი, ირლანდია, პორტუგალია და ესპანეთი. 2002 წლის იანვრიდან ბრუნვაში შემოვიდა „ევრო“ - ერთიანი სავალუტო ერთეული.

აღსანიშნავია, ე. წ. „შენგენის სივრცის“ შექმნა. ამის შესახებ ქ. შენგენში (ლუქსემბურგი) 1990 წელს დაიდო კონვენცია, რომლითაც გაუქმდა კონვენციის მონაწილე ქვეყნებს შორის საბაჟო კონტროლი. სხვა ქვეყნის მოქალაქე, რომელსაც შენგენის ვიზა აქვს, ევროპის ქვეყნებში მიმოსვლის გაადვილებული წესით სარგებლობს.

ბოლო წლებში ევროკავშირი განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვას. 2000 წლის დეკემბერში ნიცაში (საფრანგეთი) მიღებულ იქნა „ევროპის კავშირის ფუნდამენტური უფლებების ქარტია“, რომელიც მომავალი ევროპული კონსტიტუციის ერთ-ერთი (მეორე) თავით მოიაზრება და ძალაში შევა კონსტიტუციის ძალაში შესვლის შემდეგ. მაგრამ მასში საკმაოდ დეტალურად ჩამოთვლილი ადამიანის უფლებები და თავისუფლებები გამოცხადებულია ევროპის სამართლის ზოგად საერთო პრინციპებად, რომლებიც ბატონობენ ევროპის ქვეყნების სამართლებრივ სისტემებში, ევროკავშირის ორგანოების ან სახელმწიფოების მხრიდან მათი უფლებების დარღვევის გამო. აღნიშნავე ევროპული სასამართლოსა და გაერთიანებათა სასამართლოს კომპეტენციების შეჯახების შესაძლებლობას და მათი გამიჯვნის უფრო ზუსტად განსაზღვრის აუცილებლობას.

ევროკავშირი საერთაშორისო სამართლებრივი სუბიექტუნარიანობის მქონე გაერთიანებაა. იგი აღიარებულია დამოუკიდებელ სუბიექტად, რომელსაც უფლება აქვს, დადოს ხელშეკრულება როგორც სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან, ასევე ცალკეულ სახელმწიფოებთან. უკვე დადებულია ხელშეკრულებები ასზე მეტ სახელმწიფოსთან. ეს არ გამორიცხავს ევროკავშირის წევრი ქვეყნების უფლებას, დამოუკიდებლად დადონ საერთაშორისო ხელშეკრულებები. მაგრამ თუ მოცემულ

სფეროს ე-ის მიერ უკვე დადებული ხელშეკრულება არეგულირებს, კავშირის წევრ ქვეყანას არა აქვს უფლება დაარღვიოს ამ ხელშეკრულებით დადგენილი პირობები.

❖ საქართველოსა და ევროკავშირის ურთიერთობა

1992 წელს ევროგაერთიანებამ საქართველო დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ ცნო და დაიწყო მასთან აქტიური თანამშრომლობა. 1996 წელს საქართველომ ხელი მოაწერა ევროკავშირთან პარტნიორობისა და თანამშრომლობის ხელშეკრულებას. 2014 წელს ხელი მოეწერა ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულებას. 2015 წელს საქართველოს მთავრობამ დაამტკიცა, ერთი მხრივ, საქართველოსა და, მეორე მხრივ, ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმება და ასოცირების დღის წესრიგის განხორციელების ეროვნული სამოქმედო გეგმა.

35. საერთაშორისო მართლსაწინააღმდეგო აქტები

საერთაშორისო მართლსაწინააღმდეგო აქტები ორ ძირითად ჯგუფად იყოფა: ა) მართლსაწინააღმდეგო აქტები, რომლებიც საერთაშორისო მშვიდობასა და უშიშროებას უქმნის საფრთხეს, ლახავს ყველა სახელმწიფოს სასიცოცხლო ინტერესებსა და საერთაშორისო სამართლის ძირითად საწყისებს; ბ) მართლსაწინააღმდეგო აქტები, რომლებიც გარკვეულ სახელმწიფოს მეტ-ნაკლებად სერიოზულ ზიანს აყენებენ, მაგრამ არსებითად საერთაშორისო მშვიდობისა და უშიშროების პრინციპს არ არღვევენ.

პირველი ჯგუფის აქტები საერთაშორისო დანაშაულია და მათ სუბიექტს განსაკუთრებულად მძიმე პასუხისმგებლობა ეკისრება. საერთაშორისო დანაშაული ისეთი ქმედობა ან ქმედობისგან თავის შეკავებაა, რომლის შედეგად ირღვევა საერთაშორისო მშვიდობა ან ხალხთა უშიშროება. საერთაშორისო დანაშაულზე საუბრისას არ შეიძლება სახელმწიფო მოღვაწეთა ინდივიდუალური საქმიანობის

განხილვა სახელმწიფოს საქმიანობის გარეშე. უმძიმესი საერთაშორისო დანაშაულის შემდეგი სახეები არსებობს: ა) მშვიდობის წინააღმდეგ აგრესიული ომის დაგეგმვა, მომზადება, გაჩაღება და წარმოება; ბ) ადამიანურობის წინააღმდეგ (სამოქალაქო მოსახლეობის მასობრივი განადგურება, დამონება, გადასახლება, სიმკაცრენი ან დევნა პოლიტიკური, რასობრივი, რელიგიური მოტივებით); გ) ომის კანონების და ჩვეულებების დარღვევა (ოკუპირებული ტერიტორიის მოსახლეობის განადგურება, წამება, დამონება, იგივე ქმედობანი სამხედრო ტყვეთა მიმართ, მძევლების მკვლელობა, სახელმწიფო ან კერძო საკუთრების ძარცვა, ქაღალდებისა და სოფლების განადგურება და სხვ.).

მართლსაწინააღმდეგო აქტების მეორე ჯგუფს **საერთაშორისო დელიქტები** განეკუთვნება. ისინი რიგითი, შედარებით ლოკალური სახის საერთაშორისო მართლსაწინააღმდეგო აქტებია: თავშესაფრის მიცემა საელჩოში ადგილობრივი ბოროტმოქმედებისთვის, სელჩოს დარბევა, უცხოელის მიერ სახელმწიფოს დროშის დახევა ან სხვა შეურაცხყოფა სახელმწიფოს ტერიტორიაზე მყოფ უცხოელთათვის და მათი ქონებისთვის ზიანის მიყენება და ა. შ.

36. საერთაშორისო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის სახეები და ფორმები

საერთაშორისო სამართლის სუბიექტის მოქმედება ან უმოქმედობა, რომელიც არღვევს საერთაშორისო - სამართლებრივ ნორმას, სუბიექტის საერთაშორისო სამართლებრივ პასუხისმგებლობას იწვევს. ეს პასუხისმგებლობა შეიძლება იყოს გამოწვეული სახელმწიფო ორგანოების მიერ ჩადენილი მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებებით ან მოქმედებისაგან თავის შეკავებით. სახელმწიფოს პასუხისმგებლობის არსებითი მახასიათებელი გარემოებებია: ორ სახელმწიფოს შორის არსებული საერთაშორისო სამართლებრივი ვალდებულება; ამ ვალდებულების დარღვევის გამომწვევი ქმედება ან გადაცდომა, რომელიც

სახელმწიფოს შეერაცხება; ამასთან, ზიანი მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ან გადაცდომის შედეგად უნდა დადგეს. საერთაშორისო ვალდებულების დარღვევა არის მოქმედება, რომელიც არ შეესაბამება ამ სახელმწიფოს ვალდებულებას, ვალდებულების წარმოშობის საფუძვლისა და ამ ვალდებულების ხასიათის მიუხედავად. ამასთან, თუ ერთ სახელმწიფო მეორეს დაეხმარება საერთაშორისო არამართლზომიერი ქმედების ჩადენაში, ასევე პასუხისმგებელი იქნება დარღვევისთვის, თუ ეს უკანასკნელი გარემოებების წინასწარი ცოდნით მოქმედებდა და თუ ეს მოქმედება მის მიერ ჩადენის შემთხვევაშიც არამართლზომიერი იქნებოდა. სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა შეიძლება განიხილებოდეს ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის პარალელურად. ერთ-ერთის არსებობა არამც და არამც არ გამორიცხავს მეორე ფორმას.

განასხვავებენ საერთაშორისო - სამართლებრივი პასუხისმგებლობის შემდეგ სახეებსა და ფორმებს:

1. მატერიალური პასუხისმგებლობა - დელიქტის ან საერთაშორისო დანაშაულის ჩამდენი სახელმწიფო მოვალეა ანაზღაუროს მის მიერ მიყენებული მატერიალური ზიანი. მატერიალური პასუხისმგებლობა შეიძლება იყოს ორი ფორმის: **რესტიტუცია** - ანუ პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენა და **რეპარაცია** - როდესაც დელიქტენტს მხოლოდ მატერიალური ზარალის ფულადი ან გარკვეული სახის საქონლით ანაზღაურება მოეთხოვება.

2. პოლიტიკური პასუხისმგებლობა ყველა იმ სახის პასუხისმგებლობას მოიცავს, რომელსაც არა აქვს მატერიალური ხასიათი. მაგ.: **სატისფაქცია** შეიძლება გამოიხატოს სინანულის გამოცხადებით, ბოდიშის მოხდით, დამნაშავეთა დასჯით, კომპენსაციის გადახდით და სხვა. საერთაშორისო სამართლებრივი სანქციები ანუ დამნასავის მიმართ იძულებითი ზომების გამოყენება პოლიტიკური პასუხისმგებლობის უმნიშვნელოვანეს ფორმას წარმოადგენს. იგი სხვადასხვა ფორმით ვლინდება, რომელთაგან ძირითადია: ეკონომიკური და დიპლომატიური ურთიერთობების გაწყვეტა, ყოველგვარი სახის საქონლის და ტრანსპორტის დელიქტენტის საზღვრებში მიტანის საშუალების აღკვეთა და ბოლოს, როგორც უკიდურესი ზომა, შეიარაღებული აგრესიის დროს შეიარაღებული ძალების გამოყენება.

37. დიპლომატიური და საკონსულო სამართალი

არცერთ სახელმწიფოს, როგორც საერთაშორისო სამართლის სუბიექტს, არ შეუძლია არსებობა სხვა სახელმწიფოსთან სათანადო კონტაქტების დამყარებისა და ნორმულური ურთიერთობის წარმოების გარეშე. ეს მოთხოვნილება ჯერ კიდევ პირველი სახელმწიფოების წარმოშობისას ჩნდება. დღეს საერთაშორისო ურთიერთობაში სახელმწიფოების გარდა, ჩაბმულია საერთაშორისო ორგანიზაციები და თავისუფლებისთვის მებრძოლი ერები. ყოველი სახელმწიფო თავისი საგარეო ფუნქციის განხორციელებისას მიმართავს გარკვეულ ხერხებს და ფორმებს, რომელთა მიზანია საგარეო პოლიტიკის ამოცანების მშვიდობიანი გზით გადაწყვეტა. სახელმწიფოს ამ სახის საქმიანობას დიპლომატია ეწოდება.

ნორმათა ერთობლიობას, რომელიც განსაზღვრავს და არეგულირებს სახელმწიფოთა საზღვარგარეთული წარმომადგენლობის წევრთა სამართლებრივ მდგომარეობას, დიპლომატიური და საკონსულო სამართალი ეწოდება. თანამედროვე ეტაპზე დიპლომატიური და საკონსულო სამართალი მყარ ნორმატიულ აქტებს ეყრდნობა და მოწოდებულია ხელი შეუწყოს სახელმწიფოთა მეგობრულ ურთიერთობას და თანამშრომლობას.

38. საგარეო ურთიერთობათა შიდასახელმწიფოებრივი ორგანოები

ყოველი სახელმწიფო თავის საგარეო ურთიერთობას სპეციალური ორგანოების მეშვეობით აწარმოებს. ეს ორგანოები სახელმწიფოს სახელით მოქმედებს და მათ ყოველ ქმედებაზე სახელმწიფოა პასუხისმგებელი.

განასხვავებენ საგარეო ურთიერთობის საზღვარგარეთულ და შიდასახელმწიფო ორგანოებს. უკანასკნელთა კომპეტენცია განისაზღვრება სახელმწიფოს კონსტიტუციით და კანონქვემდებარე აქტებით. შიდასახელმწიფო

ორგანოები განსაზღვრავს დიპლომატიის ძირითად გეზს, თავისი საქმიანობით ცხოვრებაში ატარებენ საგარეო პოლიტიკის ამოცენებს, ორგანიზაციას უწევენ დანარჩენი საზღვარგარეთული ორგანოების საქმიანობას.

სახელმწიფოთა უმრავლესობა საგარეო ურთიერთობის დარგში ზოგად ხელმძღვანელობას საკანონმდებლო ორგანოს - პარლამენტს აკისრებს. მთავრობის მეთაურთა ანგარიშის მოსმენა, ხელშეკრულების რატიფიკაცია და დენონსაცია, მაღალი რანგის ელჩების დანიშვნა და გათავისუფლება, სხვა სახელმწიფოების პარლამენტებთან კავშირების დამყარება და ა.შ. - სწორედ ასეთი ფუნქციები აკისრია საქართველოს პარლამენტს. საგარეო ურთიერთობების დამყარებაში დიდ როლს ასრულებს პარლამენტის საგარეო ურთიერთობათა კომიტეტი. საქართველოს პარლამენტი იხილავს საკითხებს, რომელიც ეხება სახელმწიფოებთან და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან ურთიერთობებს, ახდენს საერთაშორისო ხელშეკრულებებისა და შეთანხმებების რატიფიკაციასა და დენონსაციას, აძლევს პრეზიდენტს თანხმობას ელჩების დანიშვნა-გათავისუფლებაზე.

ყველა სახელმწიფოს მეთაური, მიუხედავად მისი წყობილების ფორმისა, წარმოადგენს სახელმწიფოს საგარეო ურთიერთობებში, დებს საერთაშორისო ხელშეკრულებებს, ღებულობს და წარგზავნის დიპლომატიურ წარმომადგენლობებს, ახდენს საერთაშორისო ხელშეკრულებების რატიფიკაციასა და დენონსაციას.

საზღვარგარეთ ყოფნისას სახელმწიფოს მეთაურს ენიჭება მთელი რიგი უფლებებისა, რომლების ქმნის იმუნიტეტს. ესენია: უფლება საზეიმო მიღებისა და განსაკუთრებული პატივისა, თავის და სხვა ქვეყნებთან დაკავშირების თავისუფლება, სისხლის და სამოქალაქო სამართლებრივი განუსჯადოება, გადასახადებისა და ბეგარისაგან გათავისუფლება, პირადი ნივთების ხელშეუხებლობა.

საგარეო საქმეთა უწყება ძირითად მუშაობას ეწევა თავისი სახელმწიფოს საგარეო-პოლიტიკური ურთიერთობისა და საზღვარგარეთ მის მოქალაქეთა დაცვის დარგში. უწყების მეთაური საერთაშორისო ურთიერთობაში ითვლება თავისი მთავრობის წარმომადგენლად სპეციალური რწმუნების გარეშე. საზღვარგარეთ ოფიციალურად გამგზავრების დროს ისიც სარგებლობს სპეციალური იმუნიტეტით.

სახელმწიფოს საგარეო ურთიერთობათა შიდასახელმწიფოებრივ ორგანოებს

მიეკუთვნება აგრეთვე ყველა ის ორგანო, უწყება ან დაწესებულება, რომლებიც საგარეო ურთიერთობათა სპეციალურ საკითხებს განაგებენ.

39. საგარეო ურთიერთობა საზღვარგარეთული ორგანოები

საგარეო ურთიერთობის შიდასახელმწიფოებრივ ორგანოთა გარდა არსებობს დიდი ჯგუფი საზღვარგარეთული ორგანოებისა - დიპლომატიური, საკონსულო, სავაჭრო და ა.შ, რომლებიც იცავენ და ახორციელებენ თავისი სახელმწიფოს ინტერესებს მის საზღვრებს გარეთ.

საგარეო ურთიერთობის საზღვარგარეთულ ორგანოთა შორის ცენტრალური ადგილი უჭირავს სახელმწიფოს დიპლომატიურ წარმომადგენლობებს უცხო სახელმწიფოში ან საერთაშორისო ორგანიზაციასთან.

40. სახელმწიფოს მუდმივი დიპლომატიური წარმომადგენლობა

ორ სახელმწიფოს შორის ნორმალურ პოლიტიკურ ურთიერთობათა დამყარება, როგორც წესი, იწვევს დიპლომატიური წარმომადგენლობების ურთიერთგაცვლას. დიპლომატიური წარმომადგენლობა ერთი სახელმწიფოს მიერ მეორე სახელმწიფოში გაგზავნილი მუდმივი საზღვარგარეთული ორგანოა, რომლის ამოცანაა განამტკიცოს ამ სახელმწიფოებს შორის პოლიტიკური ურთიერთობა და დაიცვას თავისი სახელმწიფოსა და მოქალაქეების ინტერესები.

დიპლომატიური წარმომადგენლობის ფუნქციები შემდეგია: ა) ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში თავისი მოქალაქეების ინტერესების დაცვა; ბ)

ადგილსამყოფელ სახელმწიფოსთან მოლაპარაკების წარმოება; გ) ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში თავისი სახელმწიფოს წარმოდგენა; დ) ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს პოლიტიკური, ეკონომიკური, კულტურული ცხოვრების შესახებ ცნობების კანონიერად მოპოვება და თავისი სახელმწიფოსთვის მიწოდება; ე) სახელმწიფოთა შორის ურთიერთობების დამყარების ხელშეწყობა.

დიპლომატიური წარმომადგენლობა უფლებამოსილია შეასრულოს საკონსულო ფუნქციებიც. ყოველი დიპლომატიური წარმომადგენლის უფლებრივი მდგომარეობა სამ საწყისს ეყრდნობა:

აკრედიტება - ყოველი დიპლომატიური წარმომადგენელი აღიჭურვება უფლებამოსილებით, რომელიც რწმუნების წერილის სახით ფორმდება და წარმომადგენლის მიერ გადაეცემა ადგილსამყოფელი ქვეყნის სათანადო ორგანოს.

წარმომადგენლობა - აკრედიტებული დიპლომატიური წარმომადგენელი ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში მოქმედებს თავისი სახელმწიფოს სახელით ყოველგვარი დამატებითი უფლებამოსილების გარეშე და ყოველ მის ქმედებაზე პასუხისმგებელია მისი ქვეყანა

იმუნიტეტი - თავისი ფუნქციების ნორმალური შესრულებისთვის ყოველ დიპლომატიურ წარმომადგენელს და მის რეზიდენციას გადაეცემა განსაკუთრებული უფლებები, რომლებიც ათავისუფლებს მას ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ყველა სახის იურისდიქციისგან.

41. დიპლომატიური წარმომადგენლობის პირადი შემადგენლობა

დიპლომატიური წარმომადგენლობის პირადი შემადგენლობა სამ ჯგუფად იყოფა. ისინი ერთმანეთისგან განსხვავდება შესასრულებელი სამუშაოს ხასიათის მიხედვით:

ა) დიპლომატიურ პერსონალს მისი მეთაურის გარდა, მიეკუთვნება ყველა მუშაკი, რომელსაც დიპლომატიური რანგი გააჩნია. აღსანიშნავია, რომ ჩვეულებრივი

დიპლომატიური ატაშეს გარდა, რომელიც ყველაზე დაბალი რანგია, არსებობს სპეციალიზებული ატაშეების ინსტიტუტი.

ბ) ტექნიკურ პერსონალს მიეკუთვნებიან კანცელარიის მუშაკები, ბუღალტრები, თარჯიმნები, მემანქანები და ა.შ.

გ) მომსახურე პერსონალს მიეკუთვნებიან მძღოლები, შიკრიკები, ლიფტიორები, შვეიცარები და ამ სახის სამუშაოს შემსრულებელი სხვა მუშაკები.

ორი უკანასკნელი ჯგუფის პერსონალი საელჩოს არაოფიციალურ შემადგენლობაში შედის და დამხმარე როლს ასრულებს.

42. დიპლომატიური რანგები

სახელმწიფოთაშორისმა პრაქტიკამ დღეისთვის შეიმუშავა დიპლომატიურ აგენტთა წოდებების ანუ რანგების გარკვეული ტაბულა. ამ პრაქტიკა მისდევს საქართველოში შემოღებული შემდეგი რანგები: საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩი, საგანგებო და სრულუფლებიანი დესპანი, უფროსი მრჩეველი, მრჩეველი, უმცროსი მრჩეველი, პირველი მდივანი, მეორე მდივანი, მესამე მდივანი, ატაშე.

პირველ ორ რანგს ანიჭებს საქართველოს პრეზიდენტი საგარეო საქმეთა მინისტრის წარდგინებით. რანგები ენიჭება როგორც საელჩოების პერსონალს, ასევე საგარეო საქმეთა სამინისტროს მუშაკებს.

საკითხი იმის შესახებ, თუ რომელი კლასის დიპლომატი უნდა ჩადგეს დიპლომატიური წარმომადგენლობის სათავეში, წყდება წარმგზავნი და ადგილსამყოფელი სახელმწიფოების შეთანხმებით.

43. დიპლომატიური კორპუსი

მოცემულ სახელმწიფოში აკრედიტებული ყველა დიპლომატიური წარმომადგენლის ერთობლიობას ეწოდება დიპლომატიური კორპუსი. ამ ტერმინს იყენებენ მოცემულ სახელმწიფოში საელჩოს მისიის ყველა დიპლომატიური პერსონალის აღსანიშნავად. ამავე ცნებაში შედიან დიპლომატთა ცოლები, არასრულწლოვანი შვილები, სრულწლოვანი, მაგრამ გაუთხოვარი ქალიშვილები და იშვიათად, მოხუცი დედ-მამა.

დიპლომატიურ წარმომადგენლობათა მეთაურის უფროსობა დიპლომატიურ კორპუსებში მათი კლასით განისაზღვრება. დიპლომატიური კორპუსის მეთაურად ინიშნება უმაღლესი დიპლომატიური კლასის მქონე ის პირი, რომლიც ამ სახით ყველაზე დიდხანს მუშაობს მოცემულ ქვეყანაში.

დიპლომატიური კორპუსი ესწრება ყველა ღირსშესანიშნავ მოვლენას: საზეიმო კრებას, აღლუმს, ეროვნულ დღესასწაულებს; ულოცავს სახელმწიფოს მეთაურს თანამდებობის დაკავებას, სხვადასხვა დღესასწაულს; სამძიმარს აცხადებს გამოჩენილი ადამიანების სიკვდილის ან რაიმე სტიქიური უბედურების გამო; აწყობს წარმომადგენელთა მეთაურების კრებებს, სადაც განიხილავენ სხვადასხვა საკითხებს.

დიპლომატიურ კორპუსს არა აქვს უფლება, ჩაერიოს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს საშინაო საქმეში და შეეცადოს ზეგავლენა მოახდინოს ადგილობრივ მთავრობაზე, საერთოდ პოლიტიკური ხასიათის გამოსვლები დიპლომატიური კორპუსის მხრიდან დაუშვებელია.

44. დიპლომატიური წარმომადგენლობის დანიშვნა და გამოწვევა

წარმომადგენლის დანიშვნა და გამოწვევა სპეციალური წესის დაცვით უნდა ხდებოდეს. დიპლომატიური წარმომადგენლობის მეთაურის კანდიდატურა უნდა შეთანხმდეს ადგილსამყოფელი ქვეყნის სათანადო ორგანოებთან. მხოლოდ მისი თანხმობის ანუ აგრემანის მიღებისას წარმგზავნი სახელმწიფოს ორგანოები საბოლოოდ აფორმებენ დიპლომატის გაგზავნას.

უცხო სახელმწიფო უფლებამოსილია პირდაპირ თქვას უარი აგრემანის მიცემაზე ან იმდენად დააყოვნოს პასუხი, რომ მეორე სახელმწიფოსთვის ნათელი გახდეს მისი უარყოფითი პოზიცია. არც ერთი სახელმწიფო არ არის ვალდებული დაასაბუთოს აგრემანის მიუცემლობის მიზეზები, ეს მისი სუვერენული უფლებაა.

არის შემთხვევები, როდესაც ელჩი ან დესპანი წარმომადგენს თავის სახელმწიფოს არა ერთ, არამედ რამდენიმე სახელმწიფოში და პირიქით - რამდენიმე სახელმწიფო გზავნის ერთსა და იმავე პირს დიპლომატიურ წარმომადგენლად. საქართველოს ელჩი აშშ-ში იმავდროულად არის ელჩი კანადასა და მექსიკაში; საქართველოს ელჩი ლიტვაში იმავდროულად არის ელჩი ლატვიასა და ესტონეთში.

დიპლომატიური მისიის შეწყვეტა შეიძლება გამოწვეული იყოს სხვადასხვა მიზეზით, რომელთაგან მთავარია: ა) დიპლომატის გამოწვევა წარმგზავნი სახელმწიფოს მიერ მისი ავადმყოფობის ან პენსიაზე გასვლის, პირადი თხოვნის, სხვა სამუშაოზე გადაყვანის და სხვა შემთხვევებში; ბ) ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს უფლება აქვს მოიტხოვოს მთავრობისგან ამა თუ იმ დიპლომატიური აგენტის გამოწვევა და სამშობლოში დაბრუნება.

დიპლომატიური აგენტი შეიძლება გამოცხადდეს „persona non grata“-დ, ანუ არასასურველ პიროვნებად შემდეგი მიზეზების გამო: ჯაშუშობა, ქვეყნის საშინაო საქმეებში ჩარევა, სახელმწიფოს მეთაურის მიმართ უპატივცემულობა, მთვარობის პოლიტიკის უხეში კრიტიკა და ა.შ.

იშვიათ შემთხვევებში დიპლომატიური აგენტის მისია მთავრდება დიპლომატიურ ურთიერთობათა შეწყვეტის გამო, რაც ომის გამოცხადებით, სახელმწიფოებს შორის დამაბული ურთიერთობის მიზეზით ხდება.

დიპლომატიური აგენტის ფუნქციების შეწყვეტა ხდება „გამოწვევის სიგელის“ ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს მეთაურისთვის ჩაბარებით. ამ აქტით იურიდიულად ფორმდება დიპლომატიური წარმომადგენლის მიერ თავისი ფუნქციების შეწყვეტა.

45. დიპლომატიური პრივილეგიები და იმუნიტეტები

დიპლომატიურ წარმომადგენლობას თავის ადგილსამყოფელში ენიჭება განსაკუთრებული პრივილეგიები და იმუნიტეტები, რომელთა მიზანია უზრუნველყოს საელჩოს საქმიანობის შეუფერხებლობა. იმუნიტეტი ანუ შეუვალობა გულისხმობს დიპლომატის ამოღებას ადგილობრივი იურისდიქციის კომპეტენციიდან, პრივილეგიები კი მას გარკვეული უპირატესობას ანიჭებს ვიდრე ადგილობრივ მოქალაქეებს ან სხვა უცხოელებს აქვთ. იურიდიული თვალსაზრისით ორივე კატეგორიის უფლება თანაბარი ძალისაა.

წარმომადგენლობის შენობები ხელშეუხებელია. დაუშვებელია მისი გაჩხრეკა, ყადაღის დადება. საელჩოს მეთაურები თავისუფლდებიან წარმომადგენლობის შენობაზე ყველა სახის გადასახადისგან; წარმომადგენლობა უფლებამოსილია თავისუფლად დაუკავშირდეს თავის სახელმწიფოს და მის საზღვარგარეთულ ორგანოებს მისი ადგილსამყოფლის განურჩევლად; დიპლომატიური წარმომადგენლობის შენობაზე შეიძლება გამოკიდებული იყოს წარმგზავნი სახელმწიფოს დროშა ან გერბი; წარმომადგენლობა უფლებამოსილია შემოიტანოს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში საჭირო ნივთები

როგორც დიპლომატიურ წარმომადგენლობას მთლიანად, ისე მის დიპლომატიურ აგენტებს ენიჭებათ შემდეგი პრივილეგიები და იმუნიტეტები: პირადი ხელშეუხებლობა (არ შეიძლება დაკავება, დაპატიმრება), ბინის, ქონების, მიწერ-მოწერის ხელშეუხებლობა, სასამართლო იმუნიტეტი (დიპლომატიური აგენტი არ ექვემდებარება ადგილსამყოფელი ქვეყნის კანონებს), ფისკალური იმუნიტეტი

(გადასახადებისგან გათავისუფლება), საბაჟო პრივილეგიები (დიპლომატიურ აგენტს უფლება აქვს ბაჟის გარეშე შემოიტანოს და გაიტანოს წარმომადგენლობისთვის საჭირო ნივთები, პირადი ნივთები. მისი ბარგი ხელშეუხებელია და გასინჯვა არ შეიძლება, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ არსებობს სერიოზული ეჭვი, რომ აგენტს შემოაქვს რაიმე დანაშაულის იარაღი).

ჩამოთვლილი იმუნიტეტები და პრივილეგიები სრულად ვრცელდება დიპლომატიურ აგენტთან მცხოვრებ ოჯახის წევრებზე. თუ დიპლომატიური იმუნიტეტის მქონე პირი მესამე სახელმწიფოზე ტრანზიტით გაივლის, მისი იმუნიტეტი მოქმედებს იმ მოცულობით, რაც საჭიროა აგენტის გზის მშვიდობით გაგრძელებისთვის.

ტექნიკური პერსონალი და მათი ოჯახები სარგებლობენ დიპლომატიური იმუნიტეტით და პრივილეგიებით მხოლოდ მაშინ, თუ ისინი არ არიან ადგილობრივი მოქალაქეები. მომსახურე პერსონალი სარგებლობს მხოლოდ სასამართლო იმუნიტეტით. დიპლომატიური იმუნიტეტი და პრივილეგიები მიენიჭება პირს ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ტერიტორიის საზღვრებში შესვლისთანავე და მისი მოქმედება წყდება პირის მიერ ამ ტერიტორიის დატოვების მომენტიდან. ყოვლად დაუშვებელია ამ უფლებების ბოროტად გამოყენება.

46. სახელმწიფოთა წარმომადგენლობები საერთაშორისო ორგანიზაციებთან

დიპლომატიურ წარმომადგენლობათა ინსტიტუტს მრავალსაუკუნოვანი ისტორია აქვს, საერთაშორისო ორგანიზაციებთან სახელმწიფოების წარმომადგენლობის ინსტიტუტი კი მხოლოდ მე-20 საუკუნეში, ერთა ლიგის შექმნისას ჩამოყალიბდა.

საერთაშორისო ორგანიზაციებთან მჭიდრო და ოპერატიული კონტაქტებისთვის მათი წევრი-სახელმწიფოები აგზავნიან ორგანიზაციის

რეზიდენციაში თავის მუდმივ წარმომადგენლობებს, რომლებიც დიპლომატთა სტატუსით სარგებლობენ. საერთაშორისო ორგანიზაციებთან სახელმწიფოების წარმომადგენლობანი აღიჭურვება ყველა იმ დიპლომატიური იმუნიტეტით, რომელიც უზრუნველყოფს მათ მიერ თავისი ფუნქციების დაუბრკოლებლად შესრულებას.

პრივილეგიების და იმუნიტეტების შინაარსი განისაზღვრება თვით საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ. როგორც წესი, წარმომადგენლობის წევრები დიპლომატიური იმუნიტეტის მქონე პირები არიან, ხოლო მის სათავეში მდგომ პირს საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩის რანგი გააჩნია. ტექნიკური და მომსახურე პერსონალი სარგებლობს იმუნიტეტით მხოლოდ სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულების დროს.

47. საერთაშორისო ორგანიზაციების პრივილეგიები და იმუნიტეტები

საერთაშორისო ორგანიზაციები აწარმოებენ თავიანთ საქმიანობას მთავარი ორგანოების მეშვეობით, რომლებიც ამა თუ იმ სახელმწიფოში მდებარე შტაბ-ბინაში თავსდება. შესაძლოა, შტაბ-ბინის გარდა ორგანიზაციის ორგანოების ნაწილი მდებარეობდეს სხვა სახელმწიფოშიც.

გაეროს ენიჭება ისეთივე იმუნიტეტები და პრივილეგიები, რაც დიპლომატიურ წარმომადგენლობებს. იგი ემსახურება გაეროზე დაკისრებული ამოცანების ეფექტურად შესრულების საქმეს.

აღსანიშნავია, რომ დიპლომატიური პრივილეგიები და იმუნიტეტები ენიჭება არა მარტო იმ პირებს, რომლებიც ორგანიზაციის სათანადო რანგის თანამშრომლები არიან, არამედ მათ მეუღლეებს და არასრულწლოვან შვილებსაც.

48. სახელმწიფოთა დროებითი წარმომადგენლობები საზღვარგარეთ

საერთაშორისო ურთიერთობაში ხშირია სხვადასხვა სახის საერთაშორისო თათბირები, კონფერენციები, ეროვნული დღესასწაულები და სხვ. როგორც წესი, ამ შემთხვევაში იგზავნიან ცპეციალური წარმომადგენლები, რომლებიც აღიჭურვებიან სპეციალური ხასიათის დროებითი რწმუნებებით. აღსანიშნავია დელეგაციები, რომლებიც იგზავნება საერთაშორისო კონფერენციებზე. დელეგაციის ყველა წევრზე ვრცელდება დიპლომატიური იმუნიტეტები და პრივილეგიები.

დელეგაციები, რომლებიც იგზავნება უცხო ქვეყნების დღესასწაულებზე, ატარებს ცერემონიალურ ხასიათს. ამ დელეგაციებისგან უნდა განვასხვაოთ სპეციალური მისიები, რომელთა მიზანია გარკვეული საკითხების მოგვარება, მოლაპარაკება. ამ მისიებს მიეკუთვნება ასევე დროებითი დიპლომატიური წარმომადგენლობა.

დროებით დიპლომატიურ წარმომადგენლობებს მიეკუთვნება ყველა ის დელეგაცია, რომელიც მიდის საზღვარგარეთ გენერალური ასამბლეის ან გაეროს კომისიების სესიებზე.

აღსანიშნავია სავაჭრო დელეგაციები, რომლებიც იგზავნება შეთანხმებათა დასადებად. არსებობს დროებითი დიპლომატიური წარმომადგენლობის სხვა სახეებიც, მაგალითად, სახელმწიფოს მეთაურის სპეციალური დავალების შემსრულებლები. ყოველი სახელმწიფო თავად განსაზღვრავს დიპლომატიური იმუნიტეტების და პრივილეგიების მოცულობას.

49. სახელმწიფოს საკონსულო წარმომადგენლობა

კონსული არის პირი, დანიშნული ერთი სახელმწიფოს მიერ მეორე სახელმწიფოს ზუსტად განსაზღვრულ პუნქტში (ნავსადგურში, სავაჭრო ცენტრში და სხვ.) ამ არეში თავისი სახელმწიფოს ფიზიკური და იურიდიული პირების დაცვისთვის. საკონსულო წარმომადგენელი, დიპლომატიური წარმომადგენლისგან განსხვავებით, მოქმედებს არა მთელი ქვეყნის მასშტაბით, არამედ ადგილსამყოფელი ქვეყნის რომელიმე ერთ პუნქტში. მისი ფუნქციები არაპოლიტიკური ხასიათისაა.

კონსულის ფუნქციებია: ორ სახელმწიფოს შორის ეკონომიკურ კულტურული, მეცნიერული კავშირების დამყარება, მეგობრული ურთიერთობებისთვის ხელის შეწყობა; ადგილსამყოფელი ქვეყნის ცხოვრების სხვადასხვა სფეროებში მიმდინარე მოვლენების შესახებ ინფორმაციის კანონიერი გზით მიღება და ცნობების მიწოდება თავისი სახელმწიფოსთვის; თავისი სახელმწიფოს მოქალაქეებზე პასპორტების და სამგზავრო დოკუმენტების გაცემა, ვიზების გაცემა; თავისი სახელმწიფოს ფიზიკური და იურიდიული პირებისთვის სათანადო დახმარების გაწევა, მათი ინტერესების დაცვა სასამართლო ან სხვა ორგანოებში; თავისი გემების და თვითმფრინავების ზედამხედველობა.

საერთაშორისო სამართალში ჩამოყალიბდა ნორმა, რომლის მიხედვითაც იმ სახელმწიფოში, სადაც საკონსულოს წარმგზავნ მთავრობას არ ჰყავს დიპლომატიური წარმომადგენლობა, ამ უკანასკნელს უფლება აქვს მიანდოს თავის კონსულს დიპლომატიური აქტების შესრულება, თუ ადგილსამყოფელი ქვეყანა არ იქნება წინააღმდეგი. ამავე დროს დიპლომატიური წარმომადგენლობა უფლებამოსილია განახორციელოს საკონსულო ფუნქციები.

ისევე როგორც დიპლომატიური წარმომადგენლობის დროს, კონსულის კანდიდატურის შერჩევისასაც ითხოვენ ადგილსამყოფელი ქვეყნისგან აგრემანს. საბუთს, რომელიც ადასტურებს პირის კონსულის თანამდებობაზე დანიშვნას, განსაზღვრავს საკონსულო ოლქის ფარგლებს და ადგილსამყოფელს, საკონსულო პატენტი ეწოდება. დიპლომატიური წარმომადგენლობის ანალოგიურად საკონსულო დაწესებულებებს და მათ პირად შემადგენლობებს მიენიჭება გარკვეული

იმუნიტეტები და პრივილეგიები, თუმცა, უფრო შეზღუდული სახით. საკონსულოს პირადი შემადგენლობა უნდაიცავდეს ადგილობრივ კანონებს და წესებს, წინააღმდეგ შემთხვევაში ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს უფლება აქვს, იგი გამოაცხადოს „პერსონა ნონ გრატად“.

საკონსულოს საქმიანობა შეწყდება შემდეგი პირობების დადგომისას: კონსულის გადადგომა; კონსულის გამოწვევა მისი სახელმწიფოს მიერ პირადი თხოვნის, პენსიაზე გასვლის და სხვა მიზეზის გამო; ადგილსამყოფელი სახელმწიფო მას აცხადებს „პერსონა ნონ გრატად“; ტერიტორია, სადაც მდებარეობს საკონსულოს ოლქი გადადის მეზობელ სახელმწიფოსთან; სახელმწიფოებს შორის ურთიერთობის გაუარესების შემთხვევაში. დიპლომატიური ურთიერთობის გაწყვეტა იმავდროულად არ იწვევს საკონსულო ურთიერთობის გაწყვეტას.

50. მოსახლეობის ცნება

საერთაშორისო სამართალში მოსახლეობის ქვეშ იგულისხმება გარკვეული სახელმწიფოს ტერიტორიაზე მცხოვრები და მის იურისდიქციას დაქვემდებარებული ყველა ადამიანის ერთიანობა. ეს ერთიანობა რამდენიმე კატეგორიად იყოფა: ა) კონკრეტული სახელმწიფოს მოქალაქეები (ძირითადი მოსახლეობა); ბ) ორი მოქალაქეობის მქონე პირები (ბიპატრიდები); გ) უცხოელი მოქალაქეები; დ) მოქალაქეობის არმქონე პირები (აპატრიდები).

მოსახლეობის უფლებრივი მდგომარეობის განსაზღვრა ყოველი სახელმწიფოს სუვერენული უფლებაა, რადგანაც ეს საკითხი მის შიდა კომპეტენციაში შედის. მიუხედავად იმისა, რომ მოსახლეობის უფლებრივი მდგომარეობის განსაზღვრა ქვეყნის შიდა კომპეტენციაა, სახელმწიფოთაშორისი ურთიერთობების პრაქტიკამ შეიმუშავა მთელი რიგი საერთაშორისო-სამართლებრივი ნორმები, რომლებიც მოსახლეობის სხვადასხვა კატეგორიებს ეხება. ეს ბუნებრივიცაა, რადგან საერთაშორისო ასპარეზზე მოქმედ სახელმწიფოთა ურთიერთობანი ისე მჭიდროს

უკავშირდება მოსახლეობას, რომ დღეს შეუძლებელია ზოგიერთი საკითხის ცალმხრივად გადაწყვეტა. მხედველობაში გვაქვს უცხოელთა სამართლებრივი რეჟიმის მოწესრიგება. კაცობრიობის განვითარების დონემ ისეთ საფეხურს მიაღწია, როდესაც შეუძლებელია პროგრესული კაცობრიობის მართლშეგნების გაუთვალისწინებლად მოწესრიგდეს მოქალაქეთა უფლებრივი რეჟიმი.

51. მოქალაქეობა (ცნობა, შეძენა, შეცვლა, დაკარგვა)

მოქალაქეობა სახელმწიფოებრივი მოვლენაა. იგი გულისხმობს სახელმწიფოსთან ფიზიკური პირის კავშირს, რომელიც წესდება მოცემული სახელმწიფოს მიერ, ხასიათდება მხარეთა ურთიერთობის სიმტკიცით და შეიცავს სახელმწიფოსა და პირის უფლება-მოვალეობებს. მოქალაქე ინარჩუნებს კავშირს თავის სახელმწიფოსთან სიკვდილამდე, მიუხედავად იმისა, ის სამშობლოში ცხოვრობს თუ საზღვარგარეთ.

მოქალაქეობის შეძენის რამდენიმე წესი არსებობს: 1) საერთო წესი (დაბადება, ნატურალიზაცია) და 2) გამონაკლისი შემთხვევები (ტერიტორიული ცვლილებები, რეპატრაცია, ოპტაცია).

მოქალაქეობის შეძენის ჩვეულებრივი წესია დაბადება. სახელმწიფოთა უმრავლესობა „სისხლის უფლებას“ იყენებს, ე.ი. ახალშობილი რომელი ქვეყნის ტერიტორიაზეც არ უნდა დაიბადოს, მოქალაქეობა ენიჭება მისი მშობლების მოქალაქეობის გათვალისწინებით. გამოიყენება „ნიადაგის უფლებაც“ - ახალშობილს მოქალაქეობა ენიჭება შობის ადგილის მიხედვით, მიუხედავად მშობლების მოქალაქეობისა.

მოქალაქეობის შეძენის მეორე საშუალებაა ნატურალიზაცია, ანუ მოქალაქეობის მინიჭება ამ პირის პირადი თხოვნის ან თანხმობის საფუძველზე. ნატურალიზაციის გზით მოქალაქეობის მინიჭების საფუძველებია: მოცემულ სახელმწიფოში გარკვეული ვადით ცხოვრება; სახელმწიფო ორგანოებში ან

შეიარაღებულ ძალებში სამსახური; ენის ცოდნა; ადგილობრივ მოქალაქეზე ქორწინება; „კარგი ყოფაქცევა“ და ა.შ.

ნატურალიზაციისგან განსხვავებენ ოპტაციას და ტრანსფერტს. ოპტაციის დროს ერთი სახელმწიფოს მფლობელობიდან მეორე სახელმწიფოს მფლობელობაში გარდამავალ ტერიტორიაზე მცხოვრებ პირს ენიჭება უფლება თავად აირჩიოს ორი მოქალაქეობიდან ერთი იმ პირობით, რომ ახალი მოქალაქეობის არჩევის შემთხვევაში იგი უნდა დასახლდეს იმ ქვეყანაში, რომლის მოქალაქეობაც მან აირჩია.

ტრანსფერტი ნიშნავს მოქალაქეობის ავტომატურად შეცვლას პირის ნებასურვილის გაუთვალისწინებლად.

შედარებით იშვიათია ე.წ. რეინტეგრაცია და მოქალაქეობის ბოძება. რეინტეგრაციის დროს საზღვარგარეთ მცხოვრები პირები ბრუნდებიან თავის ქვეყანაში, რომლის მოქალაქეებიც ოდესღაც იყვნენ. უცხოელისთვის მოქალაქეობის ბოძების შემთხვევები გვხვდება გამოჩენილი ადამიანისთვის საპატიო მოქალაქეობის მინიჭების სახით.

მოქალაქეობის დაკარგვის შემთხვევები ორ ძირითად ჯგუფად იყოფა. პირველს მიეკუთვნება ყველა ის შემთხვევა, რომელიც ნატურალიზაციასთან, ოპტაციასა და ქორწინებასთან არის დაკავშირებული. მეორე ჯგუფს კი მიეკუთვნება შემთხვევები, როცა მოქალაქეობის ჩამორთმევა ხდება კომპეტენტური ორგანოების მიერ (სასამართლო). ეს აქტი დასჯის ერთ-ერთი სახეობაა.

52. აპატრიდები და ბიპატრიდები

სხვადასხვა სახელმწიფოში მოქალაქეობის შეძენისა და დაკარგვის განსხვავებული წესის შედეგად გვხვდებიან პირები, რომლებსაც ერთის ნაცვლად ორი მოქალაქეობა აქვთ. შევვხებით ამ მოვლენის იურიდიულ შედეგებს. რადგანაც ბიპატრიზმის დროს ორივე სახელმწიფო კონკრეტულ პირს თავის მოქალაქედ თვლის, ყოველი მათგანი უფლებამოსილია მას მოსთხოვოს გარკვეული მოვალეობის

შესრულება (მაგ, სამხედრო სამსახური).

არ არსებობს ბიპატრიზმის მომწესრიგებელი რაიმე ერთიანი ნორმა, მაგრამ სახელმწიფოთა პრაქტიკამ შექმნა გარკვეული წესი - ყოველი ბიპატრიდი, პირველ რიგში, პასუხისმგებელია იმ სახელმწიფოს წინაშე, სადაც ის ცხოვრობს. მესამე სახელმწიფოში ყოფნისას მისი მოქალაქეობის საკითხი დამოკიდებულია მესამე სახელმწიფოს არჩევანზე.

მოქალაქეობის უქონლობა (აპატრიზმი) წარმოიშობა იმ შემთხვევაში, როდესაც პირი კარგავს ძველ მოქალაქეობას, ხოლო ახალს არ იძენს. აპატრიდები უფლებრივად შეზღუდულნი არიან და არ შეუძლიათ მიმართონ რომელიმე სახელმწიფოს დიპლომატიური დაცვისთვის. კაპიტალისტურ ქვეყნებში აპატრიდებზე არ ვრცელდება შრომის კანონმდებლობა და იღებენ უფრო დაბალ ხელფასს ვიდრე ჩვეულებრივი მოქალაქეები. სახელმწიფოს უფლება აქვს ყველა მომენტში გაასახლოს ისინი და სხვ.

განსაკუთრებით გაიზარდა აპატრიდების რიცხვი მეორე მსოფლიო ომის დროს, მოსახლეობის ნაწილის გადაადგილების შედეგად. იგულისხმება ლტოლვილები და ადგილნაცვალი პირები. ლტოლვილი ეწოდება პირს, რომელიც გაურბის საომარ მდგომარეობას და იძულებულია დატოვოს თავისი ადგილსამყოფელი. ადგილნაცვალი პირები კი მეორე მსოფლიო ომის დროს ძალით გაიყვანეს თავიანთი ქვეყნიდან გერმანიაში მონური სამუშაოსთვის.

53. მოქალაქეობის საკითხი საქართველოს კანონმდებლობაში

საქართველოს კანონი მოქალაქეობის შესახებ დემოკრატიულობით გამოირჩევა, რაც აღიარეს საერთაშორისო ორგანიზაციებმა და ექსპერტებმა. ამ კანონის მიხედვით, მოქალაქეობა ნიშნავს პირის პოლიტიკურ-სამართლებრივ კავშირს საქართველოს სახელმწიფოსთან, რაც გამოიხატება ურთიერთსანაცვლო უფლებათა ერთიანობით, ემყარება ადამიანის პატივისცემას, მისი უფლებების და

თავისუფლებების აღიარებას. ეს კანონი უზრუნველყოფს საქართველოს მოქალაქის უფლებათა დაცვას როგორც ქვეყანაში, ისე მის ფარგლებს გარეთ.

საქართველოში დადგენილია ერთიანი მოქალაქეობა. საქართველოს მოქალაქე იმავდროულად არ შეიძლება იყოს სხვა ქვეყნის მოქალაქე. არავის არ შეიძლება შეეზღუდოს მოქალაქეობის შეცვლის უფლება, გარდა კანონით გათვალისწინებული შემთხვევებისა. არავის არ შეიძლება მოქალაქეობა ჩამოერთვას.

საქართველოს მოქალაქედ ჩაითვლება პირი, რომელიც მუდმივად ცხოვრობდა საქართველოში არანაკლებ 5 წლისა, ცხოვრობს კანონის ამოქმედების დღისთვის, პირი, რომელსაც მოქალაქეობა მიენიჭება კანონის შესაბამისად. საქართველოს მოქალაქენი კანონის წინაშე თანასწორნი არიან განურჩევლად წარმოშობის, სოციალური და ქონებრივი მდგომარეობის, რასობრივი და ეროვნული კუთვნილების, სქესის, განათლების, ენის, რელიგიისა და პოლიტიკური მრწამსის, საქმიანობის, საცხოვრებელი ადგილის და სხვა.

54. უცხოელ მოქალაქეთა სამართლებრივი მდგომარეობა

უცხოელად ითვლება კონკრეტული სახელმწიფოს ტერიტორიაზე მცხოვრები ყველა პირი, რომელსაც არ გააჩნია ამ სახელმწიფოს მოქალაქეობა. ამ კატეგორიას მიეკუთვნება სხვა სახელმწიფოს მოქალაქე და მოქალაქეობის არმქონე პირები.

უცხოელების სამართლებრივ მდგომარეობას ხანგრძლივი ისტორია აქვს. მხოლოდ მე-19-მე-20 საუკუნეებში უცხოელის მდგომარეობა მიუახლოვდა ადგილობრივი მცხოვრების მდგომარეობას და იგი აღარ განიხილება „მტრად“. მის მიმართ ყოველგვარი დისკრიმინაციული ზომების მიღება აკრძალულია.

უცხოელების რეჟიმის განსაზღვრა ყოველი სახელმწიფოს საშინაო საქმეა, ამიტომ იგი შიდა კანონმდებლობით განისაზღვრება. სახელმწიფოთა საერთაშორისო-სამართლებრივი თანამშრომლობის შედეგად ჩამოყალიბდა უცხოელთა რეჟიმის შემდეგი სახეები:

- 1) **ეროვნული რეჟიმი** - უცხოელთა სამართლებრივი მდგომარეობის ადგილობრივ მოქალაქეებთან გათანაბრება.
- 2) **უმეტესი ხელშეწყობის რეჟიმი** - უცხოელისთვის ისეთი უფლების მინიჭება, რომლითაც სარგებლობენ ამ რეჟიმის მომცემ სახელმწიფოში სხვა სახელმწიფოს ყველაზე მეტი უფლების მქონე მოქალაქეები.
- 3) **სპეციალური რეჟიმი** - ხელშეკრულების ძალით უცხოელებისთვის განსაკუთრებული უფლებების მინიჭება.
- 4) **პრივილეგირებული რეჟიმი** - უცხოელს მიენიჭება უფრო მეტი უფლება, ვიდრე ადგილობრივ მცხოვრებლებს აქვთ. ეს იშვიათი მოვლენაა.

უცხოელთა რეჟიმის ძირითად სახეებს პირველი ორი წარმოადგენს.

უცხოელები მოკლებულნი აირან ისეთ პოლიტიკურ უფლებას, როგორიცაა პასიური და აქტიური საარჩევნო უფლება, პოლიტიკური პარტიის შექმნის ან რომელიმე პარტიაში გაწევრიანების უფლება. უცხოელი თავისუფალია სამხედრო სამსახურისგან და მასთან დაკავშირებული ბეგარა-გადასახადებისგან. სხვა გადასახადებს ყველა უცხოელი უნდა იხდიდეს. ამავე დროს უცხოელი არ წყვეტს კავშირს თავის სახელმწიფოსთან, რომელიც მოვალეა დაიცვას თავისი მოქალაქის უფლებები საზღვარგარეთ.

55. მიგრანტი მუშები

განსაკუთრებით მძიმე პირობებში არიან დღეს ე.წ. მიგრანტი მუშები. განვითარებადი და ზოგიერთი განვითარებული ქვეყნიდანაც კი დასავლეთ ევროპის ქვეყნებსა და აშშ-ში ჩამოსული პირები მონოპოლიების სასტიკი ექსპლუატაციის ობიექტები ხდებიან და მოკლებულნი არიან ელემენტარულ უფლებებს: მუშაობენ 10-12 საათი დღეში, ღებულობენ „გროშებს“, განიცდინა პოლიციელთა განსაკუთრებულ მეთვალყურეობას, არა აქვთ უფლება პროფკავშირებში გაერთიანებისა და ა.შ.

მიგრანტ-მუშათა უფლებრივი მდგომარეობა იმდენად მძიმე გახდა, რომ ეს საკითხი მრავალი საერთაშორისო ორგანიზაციის ყურადღების ცენტრში მოექცა. 1990 წელს გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ მიიღო კონვენცია „ყველა მიგრანტ-მუშისა და მათი ოჯახების წევრთა დაცვის შესახებ“. იგი დაწვრილებით განსაზღვრავს მიგრანტ-მუშათა უფლება-მოვალეობებს. კონვენციის მთავარი ამოცანაა უზრუნველყოს მიგრანტ-მუშებისა და მათი ოჯახების უსაფრთხოება, ნორმალური შრომისა და სოციალური დაცვის პირობები.

56. ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო დაცვის მექანიზმები

ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო დაცვის პრობლემა ერთ-ერთი რთული და აქტუალური საკითხია. მუდმივი ომების პერიოდში ნელ-ნელა ჩამოყალიბდა და გამოიკვეთა ადამიანის უფლებათა დაცვის სფეროში თანამშრომლობის აუცილებლობა.

საერთაშორისო სამართალი მდიდარია ნორმებით, რომლებიც განსაზღვრავს როგორც მოსახლეობის სამართლებრივი მდგომარეობის ზოგად პრინციპებს, ისე მისი კონკრეტული ჯგუფების რეჟიმსაც. ეს ნორმები შეიქმნა სუვერენული სახელმწიფოების ნების გამოვლენის საფუძველზე. ამდენად, საერთაშორისო სამართალი იჭრება ისეთ სფეროში, რომელიც ერთი შეხედვით მხოლოდ ქვეყნის შინაგან კომპეტენციაში შედის. სწორედ ასეთი პრობლემაა ადამიანის უფლებათა დაცვის საერთაშორისო-სამართლებრივი ღონისძიებანი. იგულისხმება ადამიანის უფლებანი, რომლებიც განუსხვისებელია ყოველი გონიერი არსებისგან, მიუხედავად მისი სქესის, კანის ფერის და ეროვნებისა.

გაეროს ერთ-ერთი ძირითადი მიზანია განამტკიცოს ადამიანის უფლებათა, პიროვნების ღირსების ხელშეუხებლობის, მამაკაცთა და ქალთა თანასწორუფლებიანობის რწმენა.

57. ადამიანის ძირითადი უფლებების შინაარსი თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის მიხედვით

გაეროს ორგანოების მუშაობის შედეგად დღეისთვის ჩამოყალიბდა რიგი საერთაშორისო-სამართლებრივი აქტები, რომლებიც აკონკრეტებს ადამიანის ძირითადი უფლებების შინაარსს.

საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პლიტიკური უფლებების შესახებ ითვალისწინებს ყოველი სახელმწიფოს მხრიდან ყველა საშუალების გამოყენებას, რათა არ დაუშვას ადამიანის ისეთი უფლებების დარღვევა, როგორიცაა სიცოცხლის უფლება, ადამიანის წამებისა და სასტიკი, არაადამიანური ან მისი ღირსების დამამცირებელი მოქცევის დაუშვებლობა, მონობის აკრძალვა, პიროვნების თავისუფლებისა და პირადი ხელშეუხებლობის უფლება, თავისუფლებააღკვეთილ პირთა უფლებები, თავისუფალი გადაადგილებისა და საცხოვრებლის არჩევის უფლება, სასამართლოს წინაშე თანასწორუფლებიანობა, აზროვნების, სინდისის და რელიგიის თავისუფლება, კრებების მოწვევის და პროფკავშირის შექმნის უფლებები, ოჯახის და ბავშვის სტატუსი, ყველა ადამიანის მიმართ ყოველგვარი დისკრიმინაციის დაუშვებლობა.

საერთაშორისო პაქტი ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ ითვალისწინებს შემდეგი უფლებების აღიარებას: შრომის უფლება, შრომის სამართლიანი პირობები, ქვეყნის კულტურულ ცხოვრებაში მონაწილეობის უფლება, სახელმწიფოები აღიარებენ თითოეულის უფლებას - განუწყვეტლივ იუმჯობესებდეს ცხოვრების პირობებს.

პაქტი ითვალისწინებს მთელ რიგ ღონისძიებებს ოჯახისა და დედობის დაცვის მიზნით. განსაკუთრებული ღონისძიებებია გათვალისწინებული ბავშვთა და მოზარდთა დაცვისთვის. რაც შეეხება განათლებას, ყოველი სახელმწიფო აღიარებს ამ უფლებას. ისინი თანახმა არიან, რომ განათლებამ ყველას მისცეს შესაძლებლობა, იყოს თავისუფალი საზოგადოების მონაწილე.

ომის შემდგომ პერიოდში შეიმუშავეს მთელი რიგი საერთაშორისო კონვენციები, რომელთა მიზანია საერთაშორისო საზოგადოების მუდმივი

მზადყოფნა ადამიანის უფლებათა დაცვისთვის. აღსანიშნავია გენერალური ასამბლეის მიერ მიღებული კონვენცია გენოციდის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ. იგი განსაზღვრავს გენოციდს, როგორც მოქმედებას, რომლის მიზანია მთლიანად ან ნაწილობრივ გაანადგუროს ეროვნული, ეთნიკური, რასობრივი ან რელიგიური ჯგუფი., აცხადებს მათ საერთაშორისო დანაშაულად და ითვალისწინებს დამნაშავეთა დასჯას. ბოლო წლებში გენოციდის ახალი ფორმა წარმოიშვა - ეთნიკური წმენდა, რომელიც სეპარატისტულად ხელში ჩაგდებული ტერიტორიიდან მოსახლეობის ფიზიკურ განადგურებას გულისხმობს: მკვლელობა, წამება, თვითნებური დაპატიმრება, გაუპატიურება, გადაადგილება, დეპორტაცია, მუქარა, საკუთრების განადგურება.

თანამედროვე რასიზმის მიერ წარმოშობილ სერიოზულ საფრთხესთან დაკავშირებით გაერომ მიიღო სპეციალური დეკლარაცია და კონვენცია რასობრივი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის ლიკვიდაციის შესახებ. ამიერიდან რასობრივი დისკრიმინაცია, ანუ ყოველი განსხვავება, გამონაკლისობა, შეზღუდვა ან გამორჩევა, რომელიც ეყრდნობა რასობრივ, კანოს ფერის, ეროვნულ, ეთნიკურ ნიშნებს და მიზნად ისახავს საზოგადოებრივი ცხოვრების რომელიმე დარგში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა აღიარებას, გამოყენებას ან გაუქმებას, კანონგარეშეა გამოცხადებული. კონვენცია გმობს ყველა ისეთ ორგანიზაციას, რომელიც ზემოაღნიშნულ იდეებს და თეორიებს ეყრდნობა და ცდილობს მათ ცხოვრებაში გატარებას.

ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო-სამართლებრივი პრინციპების შემდგომი განმტკიცებისა და განვითარების თვალსაზრისით დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მშვიდობისათვის, უშიშროებისა და თანამშრომლობისათვის ჰელსინკში მოწვეულ ევროპის თათბირის დასკვნით აქტს, რომლითაც მონაწილე სახელმწიფოები იხელმძღვანელებენ ერთმანეთთან ურთიერთობებში და დაიცავენ ადამიანის უფლებებს.

58. ეროვნულ უმცირესობათა დაცვა

ეროვნულ უმცირესობათა წინაპრად გვევლინება „რელიგიური უმცირესობა“. ფეოდალურ სამყაროში, როდესაც ერის ცნება არ არსებობდა, სახელმწიფოები ცდილობდნენ სხვა ქვეყანაში მცხოვრებ ერთმორწმუნეთა დაცვას ამ ქვეყანაში გაბატონებული უცხო რელიგიისგან, რისთვისაც ამ ქვეყნებთან დებდნენ სათანადო შეთანხმებას. მე-20 საუკუნუდან რელიგიურ უმცირესობათა დაცვა ეროვნულ უმცირესობათა ინტერესების უზრუნველყოფით იცვლება.

გაერო უარყოფს ეროვნულ უმცირესობათა უფლებას - უშუალოდ მიმართოს მას პეტიციით, მაგრამ ამავე დროს, აძლიერებს მოთხოვნას თვით სახელმწიფოების მიმართ ადამიანის ღირსებისა და თავისუფლების დარგში. წინააღმდეგ შემთხვევაში დამნაშავე სახელმწიფოს მიმართ შეიძლება გამოყენებულ იქნას იძულება. ამგვარად, გაეროს წესდება არ ხმარობს ტერმინს - „ეროვნული უმცირესობა“, მაგრამ ქმნის მათი დაცვის რეალურ გარანტიებს.

შემდგომ გაეროში დაიწყო ეროვნული უმცირესობის ცნების და შინაარსის განსაზღვრა. ამ ჯგუფებს ეძლევა ფართო ავტონომიის უფლება და არა უფლება შექმნან ტერიტორიულ-პოლიტიკური წარმონაქმნი, მით უმეტეს, სუვერენული სახელმწიფო, რადგან ეს ჯგუფები ცხოვრობენ ტერიტორიაზე, რომელიც ისტორიულად ეკუთვნის ამ სუვერენული სახელმწიფოს ხალხს და მოქცეულია მის საზღვრებში. ურღვევ პრინციპადაა აღიარებული, რომ ეროვნული უმცირესობის პრეტენზია არ შეიძლება ეხებოდეს სახელმწიფოს ტერიტორიულ მთლიანობას და სუვერენიტეტს. დღეს „ეროვნული უმცირესობის“ ცნების ქვეშ იგულისხმება ჯგუფი, რომელიც რიცხობრივად მცირეა ძირითად მოსახლეობაზე და განსხვავდება მათგან ენით, რელიგიით, ეთნიკური კუთვნილებით.

ჟენევაში 1991 წელს მოიწვიეს ექსპერტთა თათბირი და მიიღეს ნუსხა იმ უფლება-მოვალეობებისა, რმეცემა და ეკისრება ეროვნულ უმცირესობებს: ყოველ ეროვნულ უმცირესობას მიეცემა სრული თანასწორუფლებიანობა საზოგადოების პოლიტიკურ, სამოქალაქო, ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ სფეროში. სახელმწიფოს ევალება შეუქმნას მათ ყველა პირობა თავისი ენობრივი, რელიგიური თუ

ეთნიკური თვითმოფადობის განმტკიცებისა და განვითარებისთვის. არ უნდა დაუშვან ეთნიკური უნცირესობის დისკრიმინაცია რაიმე ნიშნით.

გაეროს დეკლარაცია განსაზღვრავს იმ პირთა უფლება-მოვალეობებს, რომლებიც მიეკუთვნება ეროვნულ ან ეთნიკურ, რელიგიურ ან ენობრივ უმცირესობებს. მათ მიეცემათ უფლება თავისუფლად ეზიარონ თავის კულტურას, რელიგიას, გამოიყენონ თავისი ენა საჯარო და პირად ცხოვრებაში, აქტიურად მიიღონ მონაწილეობა ქვეყნის ცხოვრებაში, აგრეთვე მიიღონ გადაწყვეტილება რომელიც ეხება უმცირესობის ბედს. იმ რეგიონში სადაც ისინი ცხოვრობენ უფლებამოსილნი არიან დაამყარონ კავშირები ამავე ჯგუფის სხვა წევრებთან ან უმცირესობებთან, საზღვარგარეთ მცხოვრებ ამ უმცირესობათა მონათესავე პირებთან.

59. ადამიანის უფლებათა დაცვის ორგანოები (უნივერსალურ და რეგიონალურ ორგანიზაციებში)

საერთაშორისო-სამართლებრივი ვალდებულების შესრულება ყველა სახელმწიფოს საშინაო საქმეა, მაგრამ ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე სახელმწიფოები აღიარებენ საერთაშორისო ორგანოების უფლებას კონტროლი გაუწიონ მათ ნაკისრ ვალდებულებათა შესრულებას.

გაეროს ძირითადი ორგანოები, რომლებიც აღჭურვილნი არიან უფლებით განიხილონ ადამიანის უფლებათა საკითხები არის **გენერალური ასამბლეა და ეკონომიკური და სოციალური საბჭო**.

ადამიანის უფლებათა საკითხების უმრავლესობა განიხილება გენერალური ასამბლეის სესიებს შორის. ისინი განიხილება გენერალური ასამბლეის კომიტეტებში. გენერალურ ასამბლეას უფლება აქვს შექმნას დამხმარე ორგანოები რასაც ის ხშირად აკეთებს, მაგ:სშეიქმნა სპეციალური ჯგუფი ოკუპირებულ არაბულ ტერიტორიებზე ისრაელის მიერ ადამიანის უფლებათა დარღვევის შესამოწმებლად.

ადამიანის უფლების დარგში აქტიურ როლს ასრულებს ეკონომიკური და სოციალური საბჭო (ეკოსოსი). იგი შედგება 54 წევრისაგან, რომელთაც 3 წლის ვადით გენერალური ასამბლეის პლენარულ სხდომებზე ირჩევენ. ეკოსოსი ძირითადად მიმართულია ადამიანის უფლებების უხეში და მასობრივი დარღვევის წინააღმდეგ, როგორცაა რასობრივი დისკრიმინაცია, აპარტეიდი.

თავარ დამხმარე ორგანოს წარმოადგენს ადამიანის უფლებათა საბჭო. კომისიამ შექმნა დისკრიმინაციის დაუშვებლობისა და უმცირესობათა დაცვის ქვეკომისია, რომელსაც ამჟამად გაეროს ადამიანის უფლებათა დაცვის ქვეკომისია ეწოდება.

ევროპის საბჭო ერთ-ერთ უძველეს რეგიონალურ სახელმწიფოთშორის ორგანიზაციას წარმოადგენს, რომელსაც საფუძვლად უდევს ადამიანის უფლებათა დაცვის სფეროში სამართლებრივი აქტების შემუშავება და მათი შესრულების მკაცრი გაკონტროლება.

ევროპის საბჭო შეიქმნა 1949 წლის 5 მაისს ქ. ლონდონში. ევროპის საბჭომ შემდგომში შემოიღო სპეციალური სტუმრის სტატუსის მინიჭების ინსტიტუტი, რითაც ხელი შეუწყო არაწევრ სახელმწიფოებთან ურთიერთობის დამყარებას. დღეისათვის ევროპის საბჭოში 41 წევრი სახელმწიფოა და ჯერჯერობით სტუმრის სტატუსის მქონე ერთი სახელმწიფო ყავს ბოსნია-ჰერცეგოვინა. ნებისმიერ სახელმწიფოს შეუძლია გახდეს ევროპის საბჭოს წევრი თუ საბჭო ჩათვლი რომ ამ სახელმწიფოში დაცულია ადამიანის უფლებები არა სიტყვით არამედ საქმით. ევროპის საბჭო მდებარეობს ქ. სტრასბურგში (საფრანგეთი).

ევროპის საბჭო ასრულებს ძირითად ამოცნებს: ადამიანის უფლებებისა და კანონის უზენაესობის დაცვა, გარემოს დაცვის, შიდსის, შეუწყნარებლობის და სხვა პრობლემებისათვის გამოსავლის ძიება და სხვა. ის განიხილავს ყველა უმნიშვნელოვანეს საკითხს გარდა თავდაცვის საკითხებისა.

ევროპის საბჭოს ორგანოებია: **მინისტრთა კომიტეტი** - შედგება ყველა წევრ-სახელმწიფოს საგარეო მინისტრებისაგან. ახალი წევრის მიღების საკითხს წევრებს და მათი გადაწყვეტილებები რეკომენდაციის სახეს ატარებენ. **საპარლამენტო ასამბლეა** - ეროვნული პარლამენტების წევრების ფორუმი. საზოგადოებრივი ცხოვრებისა და საერთაშორისო პოლიტიკის საკვანძო საკითხებს იხილავს. მისი გადაწყვეტილებები

რეკომენდაციის სახით ეგზავნება მინისტრთა კომიტეტს, როგორც საბოლოო ინსტანციაში, მაგრამ ახალი წევრის მიღება არ შეუძლია პარლამენტის თანხმობის გარეშე. ევროპის ადგილობრივ და ხელისუფლებათა კონგრესი ერთ-ერთი ორგანოა, როლის ძირითადი ამოცანაა განამტკიცოს დემოკრატიული ინსტიტუტების დანერგვა და განვითარება. სამდივნო - უწევს ტექნიკურ დახმარებას ყველა მთავარ ორგანოს. სათავეში უდგას გენერალური მდივანი, რომელსაც ირჩევს საპარლამენტო ასამბლეა.

60. ევროპული კონვენცია ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა შესახებ და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო

ევროპული კონვენცია ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა შესახებ მიღებულია რომში და ძალაში შევიდა 1953 წლის 3 სექტემბერს. კონვენცია პირველი იურიდიულად სავალდებულო აქტია, რომელმაც მოიცვა ა.უფლებათა და თავისუფლებათა კომპლექსი.

კონვენცია ითვალისწინებს რიგ უფლებებს და თავისუფლებებს, მათ შორის სიცოცხლის უფლებას, წამების, მონობისა და იძულებითი სამუშაოს აკრძალვას, სიცოცხლისა და უსაფრთხოების უფლებას, სამართლიანი სასამართლოს მიერ დაცვას, პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას, მრწამსისა და სიტყვის თავისუფლებას, შეკრებისა და ასოციაციის უფლებას, დარღვეული უფლებების ეფექტურად აღდგენის უფლებას, დისკრიმინაციის აკრძალვას და სხვა. კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოები ვალდებული არიან უზრუნველყონ კონვენციით გათვალისწინებული უფლებები მისი იურისდიქციის ქვეშ მყოფი ნებისმიერი პირისთვის.

კონვენციაში განმტკიცებული ვალდებულებების ეფექტურ შესრულებაზე ზედამხედველობის განხორციელებისთვის შექმნილია ადამიანის უფლებათა

ევროპული სასამართლო, რომელშიც წარმოდგენილია ყველა წევრი სახელმწიფო. კონვენციის მონაწილე თითოეულ სახელმწიფოს ენიჭება უფლება მიმართოს სასამართლოს კონვენციის სხვა მონაწილე სახელმწიფოს მიერ კონვენციის დებულებათა დარღვევის შესახებ.

სასამართლო უფლებამოსილია განსახილველად მიიღოს საჩივრები კერძო პირის, არასამთავრობო ორგანიზაციის ან პირთა ჯგუფებისგან, კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოების მიერ მათი უფლებების დარღვევის შესახებ. სასამართლო განსახილველად იღებს მხოლოდ იმ საჩივრებს, რომლებიც აკმაყოფილებს კონვენციით დადგენილ მოთხოვნებს. სასამართლო მიუღებლად ჩათვლის საჩივარს, თუ პირის, არასამთავრობო ორგანიზაციისა ან პირთა ჯგუფის მიერ არ არის ამოწურული თავისი უფლებების დაცვის შიდასახელმწიფოებრივი საშუალებები; ხელისუფლების შესაბამისი ორგანოების საბოლოო გადაწყვეტილებიდან სასამართლოში საჩივრის წარდგენამდე 6 თვეზე მეტია გასული; საჩივარი ანონიმურია; იგი უკვე განიხილებოდა სასამართლოს მიერ ან სხვა სახედამხედველო ორგანოს მიერ; შეუთავსებელია კონვენციის დებულებებთან; აშკარად დაუსაბუთებელია ან საჩივრის წარდგენის უფლების ბოროტად გამოყენებაა. სასამართლოს უფლება აქვს მიუღებლად გამოაცხადოს საჩივარი, თუ იგი ჩათვლის, რომ საჩივარი არ აკმაყოფილებს დადგენილ მოთხოვნებს.

იმ შემთხვევაში, თუ საჩივარი გამოცხადებულია მოსაღებად, სასამართლო იღებს ზომებს საქმის დაინტერესებულ მხარეებს შორის მეგობრული გზით გადაწყვეტისთვის. მხარეებს შორის დავის მეგობრული გზით გადაწყვეტის მიღწევის შემთხვევაში შესაბამისი სახელმწიფო ფინანსურ კომპენსაციას უხდის ადამიანის უფლებათა დარღვევის მსხვერპლს, ხოლო რიგ შემთხვევაში სახელმწიფოს ცვლილებებიც კი შეაქვს კანონმდებლობაში.

იმ შემთხვევაში, თუ მეგობრული გზით მხარეებს შორის შეთანხმება არ იქნა მიღწეული, სასამართლო განიხილავს საჩივარს და გამოაქვს საბოლოო განაჩენი. საჩივრების განხილვის მიზნით სასამართლოში შექმნილია სამი მოსამართლისგან შემდგარი კომიტეტები, 7 მოსამართლისგან შემდგარი პალატები და 17 მოსამართლისგან შემდგარი დიდი პალატა.

ადამიანის უფლებათა ევროპის სასამართლოს განაჩენი იურიდიულად

სავალდებულოა სახელმწიფოებისთვის. სასამართლოს განაჩენის შესრულებაზე ზედამხედველობას ახორციელებს ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტი. სასამართლო განლაგებულია ქ.სტრასბურგში (საფრანგეთი). საქართველომ ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპის კონვენციის რატიფიცირება მოახდინა 1999 წელს, ხოლო 1999 წლის მაისში არჩეულ იქნა სასამართლოს შემადგენლობაში.

61. თავშესაფრის უფლება (დიპლომატიური და ტერიტორიული)

თავშესაფრის უფლების ქვეშ იგულისხმება თავის ქვეყანაში პოლიტიკური საქმიანობისთვის დევნილი უცხოელის უფლება - შეაფაროს თავი სხვა სახელმწიფოს და არ დაბრუნდეს. როგორც ვხედავთ, ამ უფლებით მხოლოდ პოლიტიკური ემიგრანტები სარგებლობენ, რაც მათ მკვეთრად განასხვავებს სისხლის სამართლის დამნაშავეებს.

ყოველი სახელმწიფო თვითონ წყვეტს, ვის და როგორ მიეცემა თავშესაფრის უფლება. ეს საკითხები მისი შინაგანი კომპეტენციის სფეროში შედის, მაგრამ ზოგჯერ სახელმწიფოები მიმართავენ საერთაშორისო შეთანხმებებსაც, რაც აადვილებს თავშესაფრის ინსტიტუტის რეგლამენტაციას.

საერთაშორისო-სამართლებრივ პრაქტიკაში განასხვავებენ თავშესაფრის ორ ფორმას - ტერიტორიულ და დიპლომატიურ თავშესაფარს. პირველი ფორმა შეადგენს პირის უფლებას მოითხოვოს უცხო სახელმწიფოში თავშესაფარი. აღსანიშნავია, რომ თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი კრძალავს თავშესაფრის მინიჭებას ისეთი პირებისთვის, რომელთა მიმართ არსებობს სერიოზული საფუძველი ჩათვალონ ისინი სამხედრო დანაშაულისა და კაცობრიობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის ჩამდენ პირებად.

დიპლომატიური თავშესაფრის ქვეშ იგულისხმება თავშესაფრის მიცემა პირისთვის დიპლომატიურ ან საკონსულო წარმომადგენლობის ტერიტორიაზე, სამხედრო, საზღვაო ან საჰაერო ხომალდზე, სამხედრო ბაზის ტერიტორიაზე.

დღეს შეიძლება განვასხვაოთ სახელმწიფოთა 4 ჯგუფი: ა) სახელმწიფოები, რომლებიც არ ცნობენ და არ იყენებენ ამ ინსტიტუტს; ბ) სახელმწიფოები, რომლებიც კრძალავენ დიპლომატიურ თავშესაფარს, თავის ტერიტორიაზე, მაგრამ ანიჭებენ ამ უფლებას თავის დიპლომატიურ ან საკონსულო წარმომადგენლობებს და სხვა ორგანოებს; გ) სახელმწიფოები, რომლებიც აძლევენ დიპლომატიურ თავშესაფარს თავის დაწესებულებებში და აღიარებენ ამ უფლებას მათ ტერიტორიაზე მდებარე დიპლომატიურ და სხვა დაწესებულებათა მიმართ; დ) სახელმწიფოები, რომლებიც თვით არ ანიჭებენ დიპლომატიურ თავშესაფარს, მაგრამ აღიარებენ ასეთ უფლებას მათ ტერიტორიაზე.

62. საერთაშორისო სისხლის სამართალი და ინდივიდუალური სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობა

საერთაშორისო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის სუბიექტი შეიძლება იყოს მხოლოდ სახელმწიფო, საერთაშორისო ორგანიზაცია, თავისუფლებისთვის მებრძოლი ერი (ხალხი) და სპეციალური სუბიექტები. მაგრამ, საერთაშორისო სამართლის განვითარებამ საერთაშორისო დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში ფიზიკური პირის საერთაშორისო სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის კონცეფცია მკაფიოდ დაამკვიდრა.

საერთაშორისო სისხლის სამართალი საერთაშორისო საჯარო სამართლის დარგია. სამართლის ამ მიმართულების მარეგულირებელი წესები საერთაშორისო სამართლის წყაროებიდან იღებს სათავეს. საერთაშორისო სისხლის სამართალი საერთაშორისო სამართლის შედარებით ახალი დარგია. ქმედებების ის სია, რომელნიც საერთაშორისო დანაშაულებად მოიხსენიება, ეტაპობრივი განვითარების შედეგად შედგა.

საერთაშორისო დანაშაული სულ ოთხია: ომის დანაშაულები, გენოციდი, ადამიანურობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულები, აგრესია.

ომის დანაშაულები სათავეს იღებს „ომის წესებისა და ჩვეულებებიდან“, რომლებიც ადამიანს შეიძლება კონფლიქტში გარკვეული დაცვის გარანტიას უზრუნველყოფს.

გენოციდი და ადამიანურობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულების განვითარება ადამიანთა, მათ შორის საკუთარივე სახელმწიფოების მთავრობების მიერ, უფლებების მასობრივი მძიმე დარღვევებისგან დასაცავად განვითარდა.

აგრესიის დანაშაულის გამოკლებით, რომელიც სახელმწიფოთაშორის კონფლიქტს ეხება, საერთაშორისო სისხლის სამართალი შეეხება ადამიანსა და ადამიანის დაცვას უფლებების ფართომასშტაბიანი დარღვევებისგან.

განხილულისგან უნდა განვასხვავოთ საერთაშორისო სახის დანაშაული. ცნობილია, რომ ყოველი სახელმწიფო თვითონ განსაზღვრავს დანაშაულის სახეებსა და მასთან ბრძოლის საშუალებებს, მაგრამ ზოგიერთი დანაშაული თავისი არსით სცილდება ერთი სახელმწიფოს და საერთაშორისო საზოგადოების ყურადღებას იპყრობს.

63. დანაშაულთან ბრძოლის საერთაშორისო-სამართლებრივი რეგულირება და საერთაშორისო ორგანიზაციათა საქმიანობა

უკვე კარგა ხანია სახელმწიფოები ცდილობენ, ბოლო მოუღონ ისეთ დანაშაულს, როგორიცაა ყალბი ფულის დამზადება, ნარკოტიკებით ვაჭრობა, ტერორიზმი, მონათვაჭრობა და სხვ. დაიდო მთელი რიგი კონვენციები, რომლებიც იურიდიულად აფიქსირებენ სახელმწიფოთა უფლება-მოვალეობებს კონკრეტული საერთაშორისო სახის დანაშაულთან ბრძოლაში:

ა) კონვენცია ტელეგრაფის წყალქვეშა კაბელის დაცვის შესახებ ითვალისწინებს ერთობლივ ბრძოლას იმ პირთა და გემთა წინააღმდეგ, რომლებიც აზიანებენ აღნიშნულ კაბელებს და აფერხებენ კომუნიკაციას, ან ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი არხის ნორმალურ ფუნქციონირებას.

ბ) კონვენციები ქალებით და ბავშვებით ვაჭრობის შესახებ მრავალჯერ დაიდო. ერთ-ერთი ბოლო კონვენცია დაიდო ადამიანებით ვაჭრობასთან და მესამე პირთა მიერ პროსტიტუციის ექსპლუატაციასთან ბრძოლის შესახებ. კონვენცია ითვალისწინებს მხარეთა ერთობლივ საქმიანობას საროსკიპოებში გაყიდვის მიზნით ადამიანების მოტაცებასთან საბრძოლველად და პროსტიტუციის ექსპლუატაციის ბიზნესის აღკვეთისათვის. სახელმწიფოები სისტემატურად აწვდიან ერთმანეთს ცნობებს „ცოცხალი საქონლით“ მოვაჭრეების შესახებ, სახავენ ერთობლივ ოპერაციებს ამ სახის დამნაშავეთა შესაპყრობად და ა. შ.

გ) კონვენცია მონობის აკრძალვის შესახებ ითვალისწინებს ბრძოლას ტრადიციულ მონობასთან, ე. ი. ადამიანის ისეთ მდგომარეობასთან, როდესაც ეკუთვნის სხვა პირს საკუთრების უფლებით. მონათვაჭრობად ითვლება: 1. ყველა ქმედობა დაკავშირებული პირის შეპყრობასა და შეძენასთან ან მის განკარგვასთან მონად გადაქცევის მიზნით; 2. ყველა ქმედობა, რომელიც დაკავშირებულია მონის შეძენასთან მისი გაყიდვის ან გაცვლის მიზნით; 3. საერთოდ ყველა ქმედობა დაკავშირებული მონებით ვაჭრობასა და მათ გადაყვანასთან. მოგვიანებით „მონობის“ ცნება კიდევ უფრო გაფართოვდა და მოიცვა ისეთი ქმედობანი, როგორებიცაა: ყმობა, ქალების და ბავშვების ყიდვა-გაყიდვა, სავალო კაბალა, სხვა სახის იძულებითი მუშაობა. ისჯება არა მარტო პირის მონად გადაქცევა ძალით, არამედ მისი დაყოლიება ნებაყოფლობით ჩადგეს მონურ მდგომარეობაში. სასტიკად ისჯება მონის ან დამოკიდებულ მდგომარეობაში მყოფი პირის დასახიჩრება, სხეულზე დამდის ამოწვით ან სხვა რაიმე საშუალებით მონური მდგომარეობის აღნიშვნა ან პირის დასჯა.

დ) კონვენციაში პორნოგრაფიული გამოცემებისა და მათი ვაჭრობის აღკვეთის შესახებ განმარტებულია, რომ პორნოგრაფიული ნაწარმოებების, ნაბეჭდი გამოცემების, გამოსახულებების ან პორნოგრაფიული ხასიათის სხვაგვარი საგნების დამზადება ან გავრცელება, ან რეკლამირება, აგრეთვე ამ საგნებით ვაჭრობა ან მათი შენახვა გაყიდვისა ან გავრცელების მიზნით ისჯება.

ე) კონვენცია ყალბი ფულადი ნიშნების დამზადების შესახებ მიზნად ისახავს ყალბი ფულის მკეთებლებთან ბრძოლის საერთაშორისო ორგანიზებას ისე, რომ დაისაჯოს არა მარტო ადგილობრივი ფულის ფალსიფიცირება, არამედ უცხოური

ვალუტისაც.

ვ) კონვენცია ღია ზღვის შესახებ და კონვენცია საზღვაო სამართლის შესახებ ითვალისწინებს საერთაშორისო თანამშრომლობას საზღვაო მეკობრეობასთან ბრძოლაში.

ზ) ერთობლივი კონვენცია ნარკოტიკული საშუალებებისა და ფსიქოტროპული ნივთიერებების შესახებ განმარტავს, რომ ისჯება ნარკოტიკული და ფსიქოტროპული ნივთიერებების კულტივიზაცია და წარმოება, შენახვა, ყიდვა-გაყიდვა, შემოტანა და გატანა.

თ) საერთაშორისო ტერორიზმის წინააღმდეგ მიმართული აქტებიდან გამოირჩევა ორი კონვენცია: 1. რომელიც მიმართულია იმ პირების წინააღმდეგ დანაშაულთა თავიდან აცილებისა და დასჯის შესახებ, რომლებიც საერთაშორისო დაცვით სარგებლობენ დიპლომატიური აგენტების ჩათვლით; 2. რომელიც ბრძოლას უცხადებს საჰაერო ხომალდების უკანონო გატაცებას და იცავს სამოქალაქო ავიაციის უსაფრთხოებას.

64. დამნაშავეთა გადაცემა

დამნაშავეთა გადაცემა სამართლებრივი დახმარების ერთ-ერთი სახეა. სახელმწიფო, რომლის ტერიტორიაზეც იმყოფება დამნაშავე, გადასცემს მას მეორე სახელმწიფოს, რომელიც ითხოვს ამ პირის სისხლის სამართალში მიცემის ან უკვე გამოტანილი განაჩენის აღსრულებას.

სახელმწიფოები იყოფა ორ ჯგუფად - ერთნი გადასცემენ დამნაშავეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მათ აკავშირებთ მთხოვნელ სახელმწიფოსთან ხელშეკრულება გადაცემის შესახებ, რომელიც ჩამოთვლის, რა სახის დანაშაული ექვემდებარება გადაცემას. სახელმწიფოთა მეორე ჯგუფი არ თვლის ხელშეკრულების არსებობას გადაცემისთვის აუცილებელ ფაქტორად და გადასცემს დამნაშავეს თავის კანონმდებლობაში არსებული დებულებების მიხედვით.

საერთაშორისო სამართალში ჩამოყალიბდა ძირითადი წესები, რომელსაც იცავს ყველა სახელმწიფო:

- ა) არ გადაიცემა საკუთარი მოქალაქე;
- ბ) არ გადაიცემა პოლიტიკური დამნაშავე, რომელიც სარგებლობს თავშესაფრის უფლებით;
- გ) პირი გადაიცემა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მის მიერჩადენილი ქმედობა გადამცემი სახელმწიფოს კანონებით ისჯება;
- დ) გადაცემული პირი შეიძლება გამართლდეს მხოლოდ იმ დანაშაულისთვის, რომლის გამოც მოცხდა მისი გადაცემა;
- ე) არ გადაიცემა პირი, რომლის მიმართ გამოტანილი განაჩენი ვერ აღსრულდება ხანდაზმულობის ვადის გასვლის გამო;
- ვ) არ გადაიცემა პირი, რომლის მიმართ გამოტანილია განაჩენი ან შეწყვეტილია საქმის წარმოება მის ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში;
- ზ) ორივე სახელმწიფოს კანონმდებლობის მიხედვით ქმედებაზე საქმე აღიძვრება მხოლოდ კერძო ბრალდების სახით, ესე იგი დაზარალებულის განცხადების თანახმად;
- თ) გადაცემის თაობაზე მოლაპარაკება დიპლომატიური ან სხვა გზებით ხორციელდება.

65. ხელშეკრულებები სამართლებრივი დახმარების შესახებ

დანაშაულობასთან ბრძოლაში დიდ როლს ასრულებს ორმხრივი და მრავალმხრივი ხელშეკრულებები, რომლებიც ითვალისწინებს მთელ რიგ ღონისძიებებს სისხლისსამართლებრივი საქმის წარმოებისა და პროცესის ჩატარების სრულყოფისთვის: ერთი სახელმწიფო მეორე სახელმწიფოს თხოვნით ატარებს ჩხრეკას, ნივთიერი მტკიცებულებების ჩაბარებას და ბრალდებულის, მოწმეების, ექსპერტების დაკითხვას, სასამართლო დათვალიერებას, დამნაშავის გადაცემას და

სხვ.

ბოლო წლებში საქართველომ მრავალი ასეთი ხელშეკრულება დადო აზერბაიჯანთან, თურქეთთან, რუსეთთან, ბულგარეთთან, სომხეთთან. ყველა ეს დოკუმენტი ითვალისწინებს, რომ გადაცემას ექვემდებარება: ა) დანაშაულის ჩამდენი პირი, რომელიც ისჯება ორივე ქვეყნის კანონით და რომლის ჩადენისთვის გათვალისწინებულია თავისუფლების აღკვეთა 1 წელზე მეტი ხნის ვადით ან უფრო მძიმე სასჯელი; ბ) თუ მოცემულ პიროვნებას მიესაჯა თავისუფლების აღკვეთა 6 თვის ვადით ან უფრო მძიმე სასჯელი; ხელშეკრულება ითვალისწინებს გადაცემაზე უარის თქმის კანონიერ შემთხვევებს.

ორივე მხარის ადმინისტრაციულმა ორგანოებმა კარგად უნდა იცოდნენ, რა სახის საერთაშორისო ხელშეკრულება არსებობს ამა თუ იმ საქმესთან დაკავშირებით და გამოიყენონ ამ ხელშეკრულების დებულებები.

ამ ხელშეკრულებით მხარეები ივალდებულებენ პირის გადაცემას სასჯელის მოსახდელად იმ სახელმწიფოსთვის, რომლის მოქალაქეც არის, თუ უკვე მოხდა განაჩენის კანონიერ ძალაში შესვლა.

მსჯავრდებულის გადაცემა არ მოხდება, თუ იმ სახელმწიფოს კანონმდებლობის მიხედვით მისი ქმედება დანაშაულად არ ითვლება; სახელმწიფოში, რომლის მოქალაქეც მსჯავრდებულია, ჩადენილი ქმედებისთვის იგი დაისაჯა ან გამართლდა, ან საქმე შეწყდა, ან თუ გათავისუფლდა სასჯელისგან კომპეტენტური ორგანოების მიერ; სასჯელი არ შეიძლება აღსრულდეს სახელმწიფოში, რომლის მოქალაქეც მსჯავრდებულია, ხანდაზმულობის ვადის გასვლის გამო; მსჯავრდებულს მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი აქვს იმ სახელმწიფოს ტერიტორიაზე, რომლის სასამართლომაც გამოიტანა განაჩენი; ვერ მიაღწიეს შეთანხმებას ამ კონვენციით გათვალისწინებული მსჯავრდებულის გადაცემის პირობების შესახებ.

მსჯავრდებულის გადაცემის საკითხი შეიძლება აღძრას სახელმწიფომ, რომლის სასამართლომაც განიხილა საქმე, სახელმწიფომ, რომლის მოქალაქეც არის იგი, ან მსჯავრდებულის ნათესავებმა ერთი ან მეორე სახელმწიფოს კომპეტენტური ორგანოებისადმი მიმართვით.

66. სახელმწიფოს ტერიტორია და ტერიტორიული უზენაესობა

ტერიტორია ანუ დედამიწის ზედაპირი – ხმელეთი, წყალი და მათ ზემოთ არსებული საჰაერო სივრცე ყოველთვის იყო და იქნება ადამიანისათვის საარსებო წყარო, რომლის გარეშეც შეუძლებელია, არა მარტო მოსახლეობის სამეურნეო საქმიანობა, არამედ, საერთოდ საზოგადოების ფიზიკური არსებობაც კი.

სახელმწიფო ტერიტორია არის დედამიწის ზედაპირის ის ნაწილი, რომელიც მოცემული სახელმწიფოს სუვერენიტეტის ქვეშ იმყოფება. სახელმწიფო ტერიტორიის ფარგლებში ერთი სახელმწიფოს ძალაუფლება უნდა ბატონობდეს, ხოლო მისი იურისდიქცია უნდა იყოს სრული და შეუზღუდველი. სწორედ ეს თვისება წარმოადგენს სახელმწიფო სუვერენიტეტის ერთ-ერთ ძირითად მხარეს და ტერიტორიული უზენაესობის სახელწოდებას. სახელმწიფო ტერიტორიის ფარგლებში საჯარო ხელისუფლება სხვა სახელმწიფოებისაგან დამოუკიდებლად განაგებს თავის ტერიტორიას, არა მარტო პოლიტიკურ სფეროში, არამედ აქტიურად იყენებს მას ეკონომიკურ სფეროშიც. ყველა ქვეყნის სახელმწიფო ტერიტორია არა მარტო საჯარო ხელისუფლების მოქმედების სივრცითი ზღვარია, არამედ მისი საჯარო საქმიანობის ობიექტიც, რომლის მიმართ სახელმწიფოს სრული განკარგვის უფლება გააჩნია.

ტერიტორიული უზენაესობის იურიდიული ბუნება ყოველთვის ერთგვაროვანი არ ყოფილა. იგი კლასობრივი ხასიათისაა და მჭიდროდაა დაკავშირებული სახელმწიფოს ისტორიულ ტიპთან და მის სოციალურ ბუნებასთან. მონათმფლობელურ საზოგადოებაში სახელმწიფო ტერიტორია საჯარო საკუთრებად ითვლებოდა და ადგილობრივ მცხოვრებლებს მემკვიდრეობით სარგებლობაში გადაეცემოდა. ფეოდალიზმის ხანაში კერძო საკუთრება მიწაზე ფეოდალის საჯარო ხელისუფლებას განაპირობებდა, მისი ძალაუფლების წყარო იყო. ყოველი სუვერენი თავის ტერიტორიას როგორც ნივთს ისე ექცეოდა.

ბურჟუაზიული რევოლუციის შედეგად სახელმწიფო ტერიტორია „ერის“, „ხალხის“ საკუთრებად გამოცხადდა. სულ მალე სახელმწიფო ტერიტორია სახელმწიფოს, როგორც დამოუკიდებელი ორგანიზმის საკუთრებად გამოცხადდა.

მე-19 საუკუნეში ჩამოყალიბდა ე.წ „სივრცითი თეორია“, რომელიც სახელმწიფოს მხრიდან მიწისმფლობელთა ინტერესების შეზღუდვის პროცესის შეჩერებას ცდილობდა. ამ თეორიის თანახმად, სახელმწიფო ტერიტორია მხოლოდ საჯარო ხელისუფლების იურისდიქციის მოქმედების სივრხითი ზღვარია და არა ობიექტი.ეს თეორია ბურჟუაზიის კლასიკურ თეორიადაც იქცა. მე-20 საუკუნეში თავი იჩინეს სხვა თეორიებმაც,რომელთა მიზანია შეზღუდონ სახელმწიფო სუვერენიტეტის პრინციპის მოქმედების სფერო.მაგალითად, „კომპეტენციის თეორიის“ თანახმად, სახელმწიფო ტერიტორიად ითვლება ყოველი არე, სადაც კი მოცემული სახელმწიფოს იურისდიქცია წვდება. ე.ი ჩვეულებრივ ტერიტორიას ემატება ყველა ის „ტერიტორია“, რომელზეც ამ სახელმწიფოს მოქალაქენი ცხოვრობენ საზღვარგარეთ და სადაც ვრცელდება ამ სახელმწიფოს იურისდიქცია.

მიუხედავად ტერიტორიული უზენაესობის იურიდიული ბუნების სხვადასხვა კონცეფციების არსებობისა,ყველა ქვეყნის სახელმწიფო ტერიტორია არა მარტო საჯარო ხელისუფლების მოქმედების სივრცითი ზღვარია, არამედ მისი საჯარო საქმიანობის ობიექტიც, რომლის მიმართ სახელმწიფოს სრული განკარგვის უფლება გააჩნია. ეს კი თავის მხრივ სახელმწიფო ტერიტორიას საერთაშორისო სამართლის ერთ–ერთ ძირითად ობიექტად აქცევს,რომლის ხვედრითი წონასაერთაშორისო სამართლის თითქმის ყველა ინსტიტუტში ძალზე დიდია.

67. ტერიტორიის შემადგენლობა

ყოველი სახელმწიფოს ტერიტორია შემდეგი აუცილებელი ელემენტებისაგან შედგება:

ხმელეთი - მოცემული სახელმწიფოს საზღვრებში მდებარე სახმელეთო ზედაპირია, მისი წიაღი, სავალდებულო არ არის, რომ სახელმწიფო ტერიტორია ხმელეთის მთლიან მონაკვეთს წარმოადგენდეს. იგი შეიძლება შედგებოდეს კუნძულებისაგან (დიდი ბრიტანეთი, ინდონეზია) ან რამდენიმე სახმელეთო

ნაწილისაგან (კანადა ჰყოფს შტატ ალიასკას აშშ-ს ძირითადი ნაწილისაგან). სახმელეთო ტერიტორიას მიეკუთვნება აგრეთვე მოცემული სახელმწიფოს საზღვრებში მდებარე მდინარეების, ტბების და ზღვების ფსკერი, მისი წიაღისეული სიმდიდრენი.

საწყალო ტერიტორია - მოიცავს მოცემული სახელმწიფოს ფარგლებში მდებარე მდინარეებს, ტბების, ზღვების, ყურეების, არხების როგორც ზედაპირს, ასევე მათ წიაღსა და წიაღისეულ სიმდიდრეს.

საჰაერო ტერიტორია - მოიცავს სახელმწიფოს სახმელეთო და საწყალო ტერიტორიის თავზე მდებარე საჰაერო სივრცეს, რომელიც ადგილობრივი სახელმწიფოს სრული და განუსაზღვრელი სუვერენიტეტის ქვეშ იმყოფება.

მფრინავი და მცურავი ტერიტორიების ქვეშ იგულისხმება მოცემული სახელმწიფოს მფრინავი აპარატები და გემები, რომელნიც ამ სახელმწიფოს ალამს ან ნიშნავს ატარებენ. უკანასკნელ ხანებში წარმოიშვა ტერიტორიის კიდევ ერთი სახეობა - **კოსმოსური აპარატები** (თანამგზავრები, კოსმოსური ხოლამდები და ა.შ).

არსებობს სივრცეები, რომლებიც არც ერთი სახელმწიფო სუვერენიტეტის ქვეშ არ იმყოფებიან - ღია ზღვა, კოსმოსური სივრცე, ანტარქტიკა.

68. სერვიტუტი

ტერიტორიული უზენაესობის ხელშეუხებლობის პრინციპი თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის ერთ-ერთი ძირითადი საწყისია. ტერიტორიული უზენაესობის მოქმედების სფერო შეიძლება შეიზღუდოს მხოლოდ თანასწორუფლებიანი შეთანხმების ძალით. ერთი სახელმწიფოს მიერ მეორე სახელმწიფოს სასარგებლოდ თავისი ტერიტორიული უზენაესობის მოქმედების სფეროს შეზღუდვას სახელმწიფო ტერიტორიის ამა თუ იმ არეში საერთაშორისო სერვიტუტი ეწოდება. საერთაშორისო სერვიტუტი სამ ჯგუფად იყოფა:

ა) ეკონომიკური სერვიტუტი - ტრანზიტი (საფოსტო, სამგზავრო, სავაჭრო,

სახელმწიფო ტერიტორიის გავლით) ტერიტორიის იჯარით აღება ეკონომიკური დაწესებულებისათვის, სახელმწიფო კონცენსიები და ა. შ.

ბ) სტრატეგიული სერვიტუტები: ნეიტრალიზებული და დემილიტარიზებული ტერიტორიები, გაეროს შეიარაღებული ძალების ტრანზიტი და სხვა.

გ) პოლიტიკური ანუ წარმომადგენლობითი სერვიტუტები: ტერიტორიების და შენობის იჯარით აღება დიპლომატიური და საკონსულო წარმომადგენლობებისათვის, კულტურული მიზნებისათვის და ა. შ.

საერთაშორისო სერვიტუტის მიეს სახელმწიფოს ტერიტორიული უზენაესობის შელახვა მართლსაწინააღმდეგო აქტია და დაჩაგრულ სახელმწიფოს ყოველთვის აქვს უფლება თავიდან მოიშოროს ასეთი სერვიტუტი.

69. ტერიტორიების სპეციფიკური რეჟიმი

თანამედროვე საერთაშორისო სამართალში ჩამოყალიბდა ტერიტორიების სპეციფიკური რეჟიმი - შერეული. ასეთ ტერიტორიებს მიაკუთვნებენ კონტინენტურ შელფსა და განსაკუთრებულ ეკონომიკურ ზონას.

კონტინენტური შელფის ქვეშ იგულისხმება ზღვის ფსკერის ზედაპირი და წიაღი, რომელიც სანაპირო სახელმწიფო ტერიტორიის გაგრძელებას წარმოადგენს და შეიწევა ზღვაში წყლის ზედაპირიდან 200 მეტრის ან მეტ სიღრმემდე, თუ წყლის სიღრმე მის ქვეშ მდებარე ფსკერის ზედაპირი და წიაღი ბუნებრივი სიმდიდრის ექსპლუატაციის საშუალებას იძლევა. თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი კონტინენტური შელფს სანაპირო სახელმწიფოს მიაკუთვნებს და მისი მფლობელის ნებართვის გარეშე უკრძალავს უცხო სახელმწიფოებს მის ექსპლუატაციას. კონტინენტურ შელფის მფლობელს უფლება აქვს ააგოს ღია ზღვაში (შელფის თავზე) სატანადო ნაგებობანი, აღჭურვოს ისინი შელფის ბუნებრივი სიმდიდრეების დაზღვევისა და ექსპლუატაციისათვის საჭირო დანადგარებით და შექმნას მათ გარშემო 500 მეტრიანი უშიშროების ზონები. ღია ზღვაში ეს არე არავითარ

შემთხვევაში არ ექვემდებარება შელფის მფლობელის სუვერენიტეტს. კონტინენტური შელფის გამოყენების რეჟიმი არ უნდა ლახავდეს ფსკერის თავზე მდებარე წყლების ღია ზღვის სტატუსს, ამ არეში ყველა სახელმწიფოს რჩება ნაოსნობის, ტევზჟერის, წყალქვეშა კაბელების გაყვანისა და სხვა უფლებები. იქ სადაც ზღვა ღრმად იჭრება ხმელეთში ტერიტ. წყობილებისა და კონტ. შელფის საზღვრები ორი დაინტერესებული მხარის შეთანხმებით გაიყვანება, სადაც ზუსტად გნისაზღვრება ორივე მხარი საზღვაო საზღვრები და ზონის ფარგლები. რაიონი, ანუ ზღვის ფსკერი რომელიც არ იმყოფება რომელიმე სახელმწიფოს იურისდიქციის ქვეშ გამოცხადებულია „კაცობრიობის საერთო მემკვიდრეობად“. ყველა სახელმწიფო როგორც ზღვის ნაპირის მქონე, ასევე „შიდა კონტინენტური“, უფლებამოსილია აწარმოოს „რაიონის“ ფსკერის ექსპლუატაცია, მაგრამ დადგენილი წესის მიხედვით. ორგანოს გარდა ფსკერის მინერალური რესურსების მოპოვება შეუძლია სახელმწიფოს ან მისი ნებართვის ეროვნულ ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს კონვენციის დადგენილი წესის შესაბამისად. საერთაშორისო რაიონი არ შეიძლება გახდეს რომელიმე სახელმწიფოს საკუთრება, სახელმწიფოს ტერიტორიის ნაწილი, რომელზეც ვრცელდება ამ სახელმწიფოს სუვერენიტეტი.

განსაკუთრებული ეკონომიკური ზონა არის რაიონი რომელიც ემიჯნება ტერიტორიულ ზღვას და რომელშიც სანაპირო სახელმწიფოს მიეკუთვნება შემდეგი უფლება-მოვალეობანი: ა) სუვერენული უფლებები აწარმოოს ბუნების ყველა რესურსის დაზვერვა, დამუსავება და სენაჩუნება, ასევე უფლებამოსილია ჩაატაროს სხვა ღონისძიებანი ზონის ეკონომიკური დაზვერვისა და დამუშავების მიზნით. ბ) შექმნას ხელოვნური კუნძულები, დანადგარები, ნაგებობა და გააფართოვოს მათზე თავისი იურისდიქცია. გ) აწარმოოს მეცნიერული კვლევა-ძიება. დ) დაიცვას და შეინარჩუნოს ზღვის გარემო და სხვა. ე) პატივი სცეს სხვა სახელმწიფოთა ინტერესებს, მათ უფლება-მოვალეობებს. ზონის სიგანე არ შეიძლება აღემატებოდეს 200 მილს, რომელთა გამოთვლა იწყება იგივე ხაზებიდან რომელიც ტერიტორიული წყლების მიმართ გამოიყენება. ეკონომიკურ ზონაში შენარჩუნებულია ღია ზღვის პრინციპის ყველა ის უფლება რომელიც არ ლახავს ზონაში მოქმედ რეჟიმს, ე.ი ძალაში რჩება ნაოსნობა, ფრენა, კაბელების გაყვანის უფლება და სხვ.

70. სახელმწიფო საზღვრები

ხაზს, რომელიც მოცემული სახელმწიფოს ტერიტორიის ფარგლებს საზღვრავს, სახელმწიფო საზღვარი ეწოდება.

საზღვრები შეიძლება იყოს სხვადასხვა სახის:

ა) **ოროგრაფიული საზღვრები** - გაიყვანება ადგილობრივი რელიეფის გათვალისწინებით.

ბ) **გეომეტრიული საზღვრები** - წარმოადგენს ერთ წერტილიდან მეორე წერილამდე გაყვანის სწორ ხაზს.

გ) **ასტრონომიული საზღვრები** - გაიყვანება მერიდიანების ან პარალელების გასწვრივ. საზღვრები ორი მოსაზღვრე სახელმწიფოს შეთანხმებით გაიყვანება. ხელშეკრულება ზუსტად განსაზღვრავს მომავალი საზღვრების მიმართულებას, დართული რუკა ასახავს ამ შეთანხმებას. ამ სტადიას **დემილიტაცია** ეწოდება. ადგილზე საზღვრის გაყვანას - **დემარკაციას** - ორივე სახელმწიფოს მიერ შექმნილი სპეციალური კომისიები ახორციელებენ. უკვე არსებული საზღვრის შემოწმებას, სასაზღვრო ნიშნების აღდგენას ან დამატებას **რედემარკაცია** ეწოდება.

თუ საზღვარი სანაოსნო მდინარეზე გადის, ფარვატერის მიხედვით გაიყვანება. იგი ხშირად არ ემთხვევა ხაზს, რომელიც ზუსტად მდინარის შუაში გადის. მდინარის შუაში საზღვარი გაყავთ მხოლოდ ნაოსნობისათვის უვარგის მდინარეზე, სასაზღვრო ტბებზე, საზღვარზე ან ტბის შუაში, ანდა სახმელეთო ტერიტორიის ყველაზე უფრო გამოშვერილ ორ წერტილს შორის.

თუ დროთა განმავლობაში მდინარე ან ტბა იცვლის კალაპოტს, საზღვარი უცვლელი რჩება თუ სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული სათანადო ხელშეკრულებით ან, შემდგომ არ იქნება მოწესრიგებული მხარეების მიერ.

71. სახელმწიფო ტერიტორიის შეძენის და შეცვლის საერთაშორისო-სამართლებრივი საშუალებები

თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის მიხედვით სახელმწიფო ტერიტორიის შეძენის (ან შეცვლის) პირველწყაროს ერის თვითგამორკვევის უფლება წარმოადგენს. ყოველი ერი, რომელიც სხვა სახელმწიფოს ფარგლებშია მოქცეული და ეროვნულ-განმანთავისუფლებელი ბრძოლის შედეგად იძენს დამოუკიდებლობას, ავტომატურად კვეცავს მეტროპოლიის სახელმწიფო საზღვრებს და თავის ეროვნულ ტერიტორიაზე დამოუკიდებელ ორგანიზაციას ქმნის. ყოველ შემთხვევაში, ადგილი უნდა ჰქონდეს მოსახლეობის ნების გამომჟღავნებას კომპეტენტური ორგანოების გადაწყვეტილების ან პლებისციტის (საყოველთაო რეფერენდუმის) სახით.

პირველ შემთხვევაში საკითხი ნათელია - თავისუფლებისათვის მებრძოლი ერის ხელმძღვანელი ორგანოები ყოველთვის სარგებლობენ ხალხის ნდობით დამოუკიდებელი პოლიტიკური ორგანიზაციის შექმნის საქმეში. იგივე ითქმის უკვე არსებული სახელმწიფოს ხელისუფლების უმაღლეს ორგანოებზე, რომლებიც ხალხის ნდობით სარგებლობენ და უფლებამოსილი არიან თვით გადაწყვიტონ ქვეყნის პოლიტიკური მომავლის ბედი.

მაგრამ ყოველ შემთხვევაში, როდესაც მიუხედავად კომპეტენტური ორგანოების არსებობისა, აუცილებელია უშუალოდ ხალხის, ერის აზრის გამორკვევა, მიმართავენ საყოველთაო გამოკითხვას - პლებისციტს.

უნდა განვასხვავოთ ორი სახის პლებისციტი - საყოველთაო გამოკითხვა ან რეფერენდუმი დამოუკიდებლობის მოპოვების შესახებ და გამოკითხვა, რომლის მიზანია გამოარკვიოს ხალხის სურვილი, რომელი სახელმწიფოს ფარგლებში სურს მას ყოფნა. როდესაც ერთი სახელმწიფო მეზობელ სახელმწიფოსთან შეთანხმებით ცდილობს მოაწესრიგოს სასაზღვრო ტერიტორიების საკითხი, რის შედეგად ადგილი აქვს ამ ტერიტორიების მცირე ნაწილების გაცვლა - გამოცვლას ან ცალმხრივად დათმობას, პლებისციტის საკითხი არ ისმება.

თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი იცნობს ტერიტორიის შეძენის ძალდატანებით შესაძლებლობასაც, მაგრამ ეს ძალდატანება აგრესიის საპასუხო

აქტია და დასაშვებია მხოლოდ ორ შემთხვევაში:

ა) ისტორიული სამართლიანობის პრინციპზე დაყრდნობით. ყოველი სახელმწიფო, რომელსაც თავის დროზე წაართვეს ტერიტორია აგრესიული ომის ან კაბალური ხელშეკრულების შედეგად, უფლებამოსილია დაიბრუნოს ეს მიწები აგრესორის დამარცხების შემთხვევაში ან ახალი ხელშეკრულება დადოს.

ბ) დამარცხებული აგრესორის მიმართ პოლიტიკური სანქციების გამოყენებით, რომელთა მიზანია აგრესორის დასჯა და მომავალში მისი მხრიდან აგრესიის განახლების თავიდან აცილება.

ტერიტორიის შეძენის ორივე ეს საშუალება გამონაკლისს წარმოადგენს, რადგანაც საერთაშორისო სამართალი კრძალავს ომს, როგორც ტერიტორიული და სხვა დავების გადაჭრის საშუალებას.

72. მდინარეების გამოყენების საერთაშორისო-სამართლებრივი საკითხები

განასხვავებენ სასაზღვრო და მრავალეროვნულ მდინარეებს. სასაზღვრო მდინარეები ყოფს ორ ან რამდენიმე სახელმწიფოს ტერიტორიას და მათ შორისო ბუნებრივ ზღვარს წარმოადგენს. მრავალეროვნული მდინარეები კვეთს ორ ან მეტ სახელმწიფოს ისე, რომ მისი სათავე ერთი სახელმწიფოს ტერიტორიაზეა, ხოლო ძირითადი კალაპოტი ზღვასთან შერთვამდე სხვა სახელმწიფოების ტერიტორიას კვეთს.

დღეს სასაზღვრო და მრავალეროვნული მდინარეები მრავალ საერთაშორისო პრობლემას წარმოშობენ, რაც მათზე ნაოსნობით, ჰიდრომშენებლობით, ირიგაციული სამუშაოებით, ხე-ტყის წყალზიდვით არის განპირობებული. შევეხოთ ძირითად საკითხს.

ორი ან რამდენიმე სახელმწიფოს ტერიტორიის გადამკვეთ ან გამყოფ, ზღვასთან ნაოსნობით შეერთებულ მდინარეებს საერთაშორისო მდინარეები

ეწოდებათ, თუ საერთაშორისო ხელშეკრულებათა თანახმად, ისინი ღიაა ქვეყნის სავაჭრო გემების მიმოსვლისათვის.

საერთაშორისო მდინარის ცნება შეიცავს სამ აუცილებელ ნიშანს: **გეოგრაფიულს** (ზღვასთან უშუალო კავშირი), **პოლიტიკურს** (რამდენიმე სახელმწიფოს ტერიტორიის გადაკვეთა, გაყოფა) და **იურიდიულს** (სათანადო ხელშეკრულების არსებობა). უკანასკნელ ნიშანს გადამწვეტი მნიშვნელობა აქვს, რადგანაც მხოლოდ საერთაშორისო შეთანხმების ძალით შეიძლება დაწესდეს მდინარეზე ყველა ქვეყნის სავაჭრო ნაოსნობის უფლება. თუ ასეთი ხელშეკრულება არ არსებობს და მდინარეს მხოლოდ პირველი ორი ნიშანი აქვს, იგი მხოლოდ მრავალეროვნულ მდინარედ ჩაითვლება.

სახელმწიფოს საზღვრებში შემავალი მდინარის ნაწილში ელსადგურების და სხვა ჰიდროენერგეტიკულ ნაგებობათა მშენებლობა, მათი მუშაობა, მდინარის კალაპოტის შეცვლა, მდინარის დონის აწევ-დაწევა, წყლის გამოყენება და ა.შ. ისე უნდა წარმოებდეს, რომ არ ავნოს მოსაზღვრე სახელმწიფოს ინტერესებს.

დღევანდელ პირობებში ირიგაციული სამუშაოები სულ უფრო იწევს წინა პლანზე, განსაკუთრებით ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნებში. ირიგაციული სამუშაოები, ისევე როგორც ჰიდრომშენებლობა, ხშირად იწვევს სახელმწიფოთა დავებს.

73. შიდა წყლები

შიდა წყლებად ითვლება მოცემული სახელმწიფოს საზღვრებს შიგნით მოქცეული ყველა ტბა, მდინარე, არხი, ზღვა და ყურე, რომელთაც რაიმე სპეციალური საერთაშორისო სტატუსი არ გააჩნიათ.

შიდა ზღვა ისეთი ზღვაა, რომელიც გარემოცულია მხოლოდ ერთი სახელმწიფოს ტერიტორიით. ყურის წყლები სახელმწიფოს მიეკუთვნება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ყურის ყელის სიგანე 24 საზღვაო მილს არ აღემატება.

იქიდან გამომდინარე, რომ სახელმწიფოს იურისდიქცია მის შიდა წყლებში

განსხვავდება ტერიტორიულ ზღვაზე განხორციელებული იურისდიქციისგან, მნიშვნელოვანია ამ ორი ზონის ერთმანეთისგან გამიჯვნა. სწორედ ამ გამმიჯნავ ფუნქციას ახორციელებს საწყისი ხაზები. უფრო მეტიც, საწყისი ხაზები არა მარტო შიდა წყლებსა და ტერიტორიულ ზღვას შორის საზღვრის ფუნქციას ასრულებს, არამედ იგი გამოიყენება ტერიტორიული ზღვის, მიმდებარე და განსაკუთრებული ეკონომიკური ქონებისა და კონტინენტური შელფის სიფართის ასათვლელადაც. არსებობს ჩვეულებრივი და სწორი საწყისი ხაზები. **ჩვეულებრივი საწყისი ხაზები** არის სანაპიროს გარშემო უკიდურესი მიქცევის ხაზი, როგორც აღნიშნულია სანაპირო სახელმწიფოს ოფიციალურად აღიარებულ მსხვილმასშტაბიან რუკებზე. **სწორი საწყისი ხაზები** გამოიყენება რთული რელიეფის მქონე სანაპიროების შემთხვევაში. სწორი საწყისი ხაზები გავლებულია კლდოვანი კედლის უკიდურეს მოქცევის წერტილებზე.

ნავსადგურის წყლების საზღვარი ყველაზე უფრო შეწეული ჰიდროტექნიკური და სხვა სახის ნაგებობათა ყველაზე შორეულ წერტილებს შორის გაყვანილი სწორი ხაზის გასწვრივ გადის.

შიდა წყლების რეჟიმის მოწესრიგება მოცემული სახელმწიფოს შინაგან კომპეტენციაში შედის. უცხო გემები რომლებიც შიდა წყლებში იშვიათად თუ დაიშვებიან, ემორჩილებიან ადგილობრივ წესებს და კანონებს.

უცხო ქვეყნების ღია პორტებში შესვლა სავაჭრო გემებისთვის თავისუფალია. სამხედრო გემების შესვლა დასაშვებია მხოლოდ წინასწარი შეტყობინებისა და სათანადო ნებართვის მიღების შემდეგ. თუ გემბანზე უცხო ქვეყნის მეთაური ან პორტის ქვეყანაში აკრედიტირებული ელჩია, სამხედრო გემს შეუძლია შევიდეს ნავსადგურში შეტყობინებაზე პასუხის დაულოდინებლად. ნავსადგურში ყოფნის დროს უცხო სამხედრო გემი თავისი სახელმწიფოს ტერიტორიის ნაწილს წარმოადგენს და მისი ეკიპაჟი სრული ექსტერიტორიულობით სარგებლობს. ამასთანავე მოვალეა დაემორჩილოს ნავსადგურში არსებულ წესებს. დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში დამნაშავე აგებს პასუხს ნავსადგურში არსებული კანონების შესაბამისად, მიუხედავად იმისა თუ სადაა ჩადენილი დანაშაული –გემბანზე თუ ნაპირზე. საჭიროების შემთხვევაში დასაშვებია გემებისა და ეკიპაჟის გაჩხრეკვა.

საერთაშორისო-სამართლებრივი პრაქტიკა იცნობს ასევე ე.წ „თავისუფალ

პორტებსაც“. ასეთია ნავსადგური რომელიც მოცემული სახელმწიფოს პოლიტიკური კონტროლის ქვეშ იმყოფება მაგრამ მას მიეცემა დიდი ეკონომიკური და სამეურნეო დამოუკიდებლობა.

74. საწყისი ხაზები

იქიდან გამომდინარე, რომ სახელმწიფოს იურისდიქცია მის შიდა წყლებში განსხვავდება ტერიტორიულ ზღვაზე განხორციელებული იურისდიქციისგან, მნიშვნელოვანია ამ ორი ზონის ერთმანეთისგან გამიჯვნა. სწორედ ამ გამმიჯნავ ფუნქციას ახორციელებს საწყისი ხაზები. უფრო მეტიც, საწყისი ხაზები არა მარტო შიდა წყლებსა და ტერიტორიულ ზღვას შორის საზღვრის ფუნქციას ასრულებს, არამედ იგი გამოიყენება ტერიტორიული ზღვის, მიმდებარე და განსაკუთრებული ეკონომიკური ქონებისა და კონტინენტური შელფის სიფართის ასათვლელადაც. არსებობს ჩვეულებრივი და სწორი საწყისი ხაზები. **ჩვეულებრივი საწყისი ხაზები** არის სანაპიროს გარშემო უკიდურესი მიქცევის ხაზი, როგორც აღნიშნულია სანაპირო სახელმწიფოს ოფიციალურად აღიარებულ მსხვილმასშტაბიან რუკებზე. **სწორი საწყისი ხაზები** გამოიყენება რთული რელიეფის მქონე სანაპიროების შემთხვევაში. სწორი საწყისი ხაზები გავლებულია კლდოვანი კედლის უკიდურეს მოქცევის წერტილებზე.

75. ტერიტორიული ზღვები

სახელმწიფოს ტერიტორიული წყლები ეწოდება ზღვის ზოლს, რომელიც ამ სახელმწიფოს ნაპირებს აკრავს და მისი სუვერენიტეტის ქვეშ იმყოფება. სხვადასხვა სახელმწიფოს სხვადასხვა სიგანის ტერიტორიული წყლები აკრავს. ტერიტორიული წყლები, მათი წიაღი და მათ თავზე მდებარე საჰაერო სივრცე სახელმწიფოს სრული სუვერენიტეტის ქვეშ იმყოფება და შიდა წყლებივით დახურულია უცხო ქვეყნების გემებისათვის, თუ სხვა რამ არ არის დადგენილი მოსაზღვრე სახელმწიფოების მიერ ან სათანადო ხელშეკრულებით.

მხოლოდ ერთით განსხვავდება ტერიტორიული წყლები შიდა წყლებისგან – „მშვიდობიანი გავლის“ პრინციპით. არასამხედრო გემებს უფლება აქვთ გზით შემოკლების ან ღია ზღვაში გასვლის მიზნით გადალახონ სახელმწიფოს ტერიტორიული წყლები შიდა წყლებში შესვლით ან შეუსვლელად. მშვიდობიანი გავლისთვის წინასწარი შეტყობინება საჭირო არ არის და ამ დროს გემი არ იხდის არავითარ ბაჟს და მასზე ალმის კანონი მოქმედებს. სხვა შემთხვევაში ტერიტორიული და შიდა წყლების რეჟიმი ერთნაირია.

სანაპირო სახელმწიფოს სისხლის სამართლის იურისდიქცია არასამხედრო გემებზე ვრცელდება ტერიტორიულ წყლებში მყოფ ჩადენილ დანაშაულზე, მხოლოდ იმ შემთხვევაში თუ: ა) დანაშაულის შედეგები ვრცელდება სანაპირო სახელმწიფოზე; ბ) დანაშაული არღვევს ქვეყნის სიმშვიდეს და ტერიტორიულ წყლებში მოქმედ წესრიგს; გ) თუ ამას თხოულობს ხომალდის კაპიტანი, დიპლომატიური აგენტი ან ხომალდის ალმის სახელმწიფოს საკონსულო თანამდებობის პირი; დ) ნარკოტიკებით და ფსიქოტროპილ ნივთიერებათა არაკანონიერი ვაჭრობის აღკვეთის მიზნით.

წყალქვეშა ნაგები ტერიტორიულ წყლებს ამოტივტივებულ მდგომარეობაში გაივლიან. ტერიტორიული წყლების გასწვრივ შეიძლება მდებარეობდეს ე.წ. მიმდებარე წყლები. მათი სიგანე არ შეიძლება იყოს 24 საზღვაო მილზე მეტი, რომლის გამოთვლა ტერიტორიული წყლების მსგავსად შიდა წყლების საზღვვიდან იწყება.

76. ღია ზღვა

ღია ზღვის ქვეშ იგულისხმება ყველა ნაწილი, რომელიც არ შედის არც ერთი სახელმწიფოს არც ტერიტორიულ, არც შიდა წყლებში და თავისუფალია ყველა ქვეყნის გემების ნაოსნობისათვის. არც ერთ სახელმწიფოს არა აქვს უფლება მოაციოს ღია ზღვა თავისი სუვერენიტეტის ქვეშ. ყოველი სახელმწიფო უფლებამოსილია თავისუფლად აწარმოოს ღია ზღვაში: ა) ნაოსნობა, ბ) თევზჭერა და სხვა საზღვაო სარეწები, გ) გაიყვანოს წაყალქეშა კაბელები და მილები, დ) გამოიყენოს მის თავზე მდებარე საჰაერო სივრცე თავისი თვითმფრინავების ფრენისათვის.

ღია ზღვაში ყოფნის დროს ყოველი სახელმწიფო „ალმის კანონს“ ემორჩილება და შეიძლება დაკავებულ და გაჩხრეკილ იქნეს მხოლოდ თავისი ეროვნული სამხედრო გემების მიერ. გამონაკლისია შემდეგი შემთხვევები: ა) თუ უცხო არასამხედრო გემმა სახელმწიფოს შიდა ტერიტორიულ ან მომიჯნავე წყლებში, კონტინენტურ შელფზე ან ეკონომიკურ ზონაში ჩაიდინა დანაშაული და მას თვალმომოწონებელივ მისდევს მოცემული სახელმწიფოს სასაზღვრო ან სათანადო უფლებით აღჭურვილი გემები. ბ) თუ რომელიმე გემი ღია ზღვაში მეკობრეობას ეწევა. გ) თუ ღია ზღვაში შემხვედრი გემი ეჭვმიტანილია მონებით, ნარკოტიკებით და ფსიქოტროპული ნივთიერებებით ვარობაში. დ) თუ ღია ზღვაში შემხვედრი გემის მიმართ არსებობს ეჭვი რომ იგი მოცემულ სახელმწიფოს არ მიეკუთვნება. ე) თუ არსებობს სპეციალური შეთანხმება რომელიც ანიჭებს მხარეებს ერთმანეთის გემების ღია ზღვაში გაჩერების შემოწმებისა და დაკავების უფლებას. სამხედრო მოქმედების დროს ღია ზღვა თავისუფალი რჩება ყველა სახის ნეიტრალური გემებისათვის, თუ ისინი არ არღვევენ ომის კანონებსა და ჩვეულებებს.

თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი კრძალავს ღია ზღვის გამოყენებას ბირთვული იარაღის გამოცდისავის, მისი ყოველგვარი ნივთიერებებით და ნარჩენებით დაჭუჭყიანებას.

ღია ზღვის წიაღის გონივრული გამოყენების მიზნით სახელმწიფოები დებენ სპეციალურ შეთანხმებებს ღია ზღვაში სარეწების რეგულირების შესახებ. ძირითადად ეს ეხება ვეშაპებზე და ზღვის კატებზე ნადირობისა და თევზჭერის

საკითხებს. სახელმწიფოები განსაზღვრავენ საზღვაო ნადირობის ნორმებს, სანადიროდ დასაშვებ ცხოველთა სახეებს და გეოგრაფიულ რაიონებს.

77. დახურული და ნახევრად დახურული ზღვები

ზღვას, რომლიც რომელიმე სახელმწიფოს ნაპირებითაა გარემოცული, და სხვა ზღვას ან ოკეანეს ვიწრო გასასვლელით ან შედგება მხოლოდ ორი ან მეტი სახელმწიფოს ტერიტორიული ზღვისა და განსაკუთრებული ეკონომიკური ზონებისგან გაეროს კონვენციით დახურული ან ნახევრად დახურული ზღვები ეწოდება. მათ რიცხვს მიეკუთვნება შავი ზღვა, ბალტიის ზღვა, ხმელთაშუა ზღვა, კარიბის ზღვა, წითელი ზღვა და ა. შ.

ასეთი ზღვების სანაპირო სახელმწიფოები ვალდებული არიან ითანამშრომლონ თავიანთი უფლებებისა და მოვალეობების შესასრულებლად, რაც მათ შორის მოიცავს: ზღვის ცოცხალი რესურსების შენარჩუნებისა და მოპოვებისთვის, ზღვის გარემოს დასაცავად, საზღვაო-სამეცნიერო კვლევების ჩასატარებლად.

ცალკე აღნიშვნის ღირსია კასპიის ზღვა, რომელზეც ერთიანი აზრი არ არის ჩამოყალიბებული, მიეკუთვნება იგი დახურული ზღვების რიგს, თუ არის ტბა. ამ თემაზე დისკუსია განსაკუთრებით აქტუალური გახდა კასპიის ზღვის მდიდარმა წიაღისეულმა.

78. განსაკუთრებული ეკონომიკური ზონა

განსაკუთრებული ეკონომიკური ზონა არის რაიონი რომელიც ემიჯნება ტერიტორიულ ზღვას და რომელშიც სანაპირო სახელმწიფოს მიეკუთვნება შემდეგი უფლება-მოვალეობანი: ა) სუვერენული უფლებები აწარმოოს ბუნების ყველა რესურსის დაზვერვა, დამუსავება და სენაჩუნება, ასევე უფლებამოსილია ჩაატაროს სხვა ღონისძიებანი ზონის ეკონომიკური დაზვერვისა და დამუშავების მიზნით. ბ) შექმნას ხელოვნური კუნძულები, დანადგარები, ნაგებობა და გააფართოვოს მათზე თავისი იურისდიქცია. გ) აწარმოოს მეცნიერული კვლევა-ძიება. დ) დაიცვას და შეინარჩუნოს ზღვის გარემო და სხვა. ე) პატივი სცეს სხვა სახელმწიფოთა ინტერესებს, მათ უფლება-მოვალეობებს.

ზონის სიგანე არ შეიძლება აღემატებოდეს 200 მილს, რომელთა გამოთვლა იწყება იგივე ხაზებიდან რომელიც ტერიტორიული წყლების მიმართ გამოიყენება.

ეკონომიკურ ზონაში შენარჩუნებულია ღია ზღვის პრინციპის ყველა ის უფლება რომელიც არ ლახავს ზონაში მოქმედ რეჟიმს, ე.ი ძალაში რჩება ნაოსნობა, ფრენა, კაბელების გაყვანის უფლება და სხვ.

79. ზღვის ფსკერის სამართლებრივი რეჟიმი

კონტინენტური შელფის ქვეშ იგულისხმება ზღვის ფსკერის ზედაპირი და წიაღი, რომელიც სანაპირო სახელმწიფო ტერიტორიის გაგრძელებას წარმოადგენს და შეიწვევა ზღვაში წყლის ზედაპირიდან 200 მეტრის ან მეტ სიღრმემდე, თუ წყლის სიღრმე მის ქვეშ მდებარე ფსკერის ზედაპირი და წიაღი ბუნებრივი სიმდიდრის ექსპლუატაციის საშუალებას იძლევა.

თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი კონტინენტური შელფს სანაპირო სახელმწიფოს მიაკუთვნებს და მისი მფლობელის ნებართვის გარეშე უკრძალავს

უცხო სახელმწიფოებს მის ექსპლუატაციას. კონტინენტური შელფის მფლობელს უფლება აქვს ააგოს ღია ზღვაში (შელფის თავზე) სატანადო ნაგებობანი, აღჭურვოს ისინი შელფის ბუნებრივი სიმდიდრეების დაზღვევისა და ექსპლუატაციისათვის საჭირო დანადგარებით და შექმნას მათ გარშემო 500 მეტრიანი უშიშროების ზონები. ღია ზღვაში ეს არე არავითარ შემთხვევაში არ ექვემდებარება შელფის მფლობელის სუვერენიტეტს.

კონტინენტური შელფის გამოყენების რეჟიმი არ უნდა ლახავდეს ფსკერის თავზე მდებარე წყლების ღია ზღვის სტატუსს, ამ არეში ყველა სახელმწიფოს რჩება ნაოსნობის, ტევზჰერის, წყალქვეშა კაბელების გაყვანისა და სხვა უფლებები. იქ სადაც ზღვა ღრმად იჭრება ხმელეთში ტერიტ. წყობილებისა და კონტ. შელფის საზღვრები ორი დაინტერესებული მხარის შეთანხმებით გაიყვანება, სადაც ზუსტად გნისაზღვრება ორივე მხარი საზღვაო საზღვრები და ზონის ფარგლები.

რაიონი, ანუ ზღვის ფსკერი რომელიც არ იმყოფება რომელიმე სახელმწიფოს იურისდიქციის ქვეშ გამოცხადებულია „კაცობრიობის საერთო მემკვიდრეობად“. ყველა სახელმწიფო როგორც ზღვის ნაპირის მქონე, ასევე „შიდა კონტინენტური“, უფლებამოსილია აწარმოოს „რაიონის“ ფსკერის ექსპლუატაცია, მაგრამ დადგენილი წესის მიხედვით. ორგანოს გარდა ფსკერის მინერალური რესურსების მოპოვება შეუძლია სახელმწიფოს ან მისი ნებართვის ეროვნულ ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს კონვენციის დადგენილი წესის შესაბამისად. საერთაშორისო რაიონი არ შეიძლება გახდეს რომელიმე სახელმწიფოს საკუთრება, სახ. ტერიტორიის ნაწილი, რომელზეც ვრცელდება ამ სახელმწიფოს სუვერენიტეტი.

80. საერთაშორისო სრუტეებისა და არხების სამართლებრივი რეჟიმი

საერთაშორისო სრუტეა ისეთი სრუტე, რომელიც ან ორ ღია ზღვას, ან ღია და დახურულ ზღვას აკავშირებს. რაც შეეხება პირველი სახის საერთ.სრუტეებს, ისინი საერთაშორისო საწყლო როლს ასრულებენ და ღია არიან ყველა ქვეყნის სავაჭრო და სამხედრო გემებისათვის, თუნდაც სრუტე ერთი სახელმწიფოს ფარგლებში იყოს მოქცეული. ყველაზე მნიშვნელოვანი საერთაშორისო სრუტის რეჟიმი საერთაშორისო კონვენციით რეგულირდება. საერთ.სრუტეთაგან აღსანიშნავია: გიბრალტარის სრუტე, რომელიც ატლანტის ოკეანესა და ხმელთაშუა ზღვას აკავშირებს, ერთერთი მნიშვნელოვანი საერთაშორისო სრუტეა. ასევე მაგელანის სრუტე, რომელიც თავისუფალია ყველა ქვეყნის სავაჭრო გემების ნაოსნობისათვის. რაც შეეხება სრუტეებს რომლებიც ღია ზრვასა და რეგიონალურ ზღვას აერთებენ, მათი რეჟიმი დღემდე არ აკმაყოფილებს თანამედროვე მოთხოვნებს და სერიოზულ გადასინჯვას საჭიროებს, რის შედეგად ასეთი ზღვების სანაპირო ქვეუნების უმისროება საბოლოოდ უზრუნველყოფილი იქნება.

ამ სრუტეებისაგან უნდა განვასხვაოთ საზღვაო გზები რომლებიც აკავშირებენ რეგიონალურ (ანუ დახურულ) ზღვას ღია ზღვასთან. ამ თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია ბალტიის და შავი ზღვის სრუტეების რეჟიმი. ბალტიის ზღვის სრუტეები ღიაა ყველა ქვეყნის სავაჭრო გემების ნაოსნობისათვის. რაც შეეხება სამხედრო გემებს მათ შესახებ საერთაშორისო ხელშეკრულება დუმს. ბალტიის ზღვა რეგიონალური ტიპის ზღვებს ეკუთვნის და იგი უნდა დაიკეტოს არაბალტიისპირა სამხედრო გემებისათვის.

საერთაშორისო არხი ეწოდება ისეთ არხს, რომელიც ერთი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე გადის, მაგრამ ორ რია ზღვას ან ღია ზღვას და დახურულ ზღვას აკავშირებს. ასეთი არხები საერთაშორისო შეთანხმების საფუძველზე იხსნება ყველა ქვეყნის სავაჭრო გემებისათვის, ხოლო სამხედრო გემების მიმართ მათი სტატუსი ისეთივეა როგორც საერთაშორისო სრუტეების რეჟიმი.